DENG

SİYASAL VE KÜLTÜREL DERGİ

"Topyekün savaş" ve tıkanan siyaset

DEP ve büyüyen sorunlar, ağırlaşan görevler

Kemalizm, "Cumhuriyet" ve Demokrasi

Ulusal birlik öncelikle kendi kültürünü oluşturmalıdır

Burjuva demokrasisinin farklı bir yorumu

Sovyet Dış Politikası ve Kürdistan

YIL: 4 Sayı: 25 Kasım - Aralık 1993 Fiyatı: 20.000 (KDV Dahil)

www.arsivakurdi.org

DENG

AYLIK SİYASAL VE KÜLTÜREL DERGİ

Süreç İnşaat Turizm Yayıncılık Ticaret Limited Şirketi Adına Sahibi
İkramettin OĞUZ

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Kamuran OTO

HUKUK MÜŞAVİRLERİ
Eren KESKİN-Selim OKÇUOĞLU

YAZIŞMA ADRESİ
Atatürk Bulvarı Emlak Bankası Apt.
B Blok No: 146 Kat: 7 Daire: 28 Aksaray - İSTANBUL
Tel: 513 23 56 - 513 63 25 Fax: 513 87 36

DİYARBAKIR İRTİBAT BÜROSU
Şair Sırrı Hanım Sk. Ustabaşı Apt. No: 29 Zemin Kat D: 1
Tel-Fax: 221 36 63 Ofis - DİYARBAKIR

ANKARA İRTİBAT BÜROSU
Necatibey Cad. Top İşhanı No: 40/17
Tel-Fax: 231 46 78 Sıhhiye -ANKARA

VAN İRTİBAT BÜROSU
Kazım Karabekir Cad. Zafer Matbaası Üstü No: 28
Tel-Fax: 214 25 61 VAN

İZMİR İRTİBAT BÜROSU
859 Sk. Saray İşhanı B Blok No: 3-102
Tel-Fax: 489 58 07 Konak-İZMİR

MERSİN İRTİBAT BÜROSU
İstiklal Cad. 29. Sk. Bulvar İşhanı
Kat: 2 No: 44 Tel-Fax: 237 97 11 MERSİN

AĞRI İRTİBAT BÜROSU
Vali Konağı Cad. Şahin Sk. No: 20
Tel-Fax: 215 19 76 AĞRI

ERZURUM İRTİBAT BÜROSU
2. Vakıf İşhanı No: 205 Kat: 3
Tel-Fax: 233 62 62 Tebrizkapı-ERZURUM

KARTAL İRTİBAT BÜROSU
Kordonboyu Mah. Ankara Cad. Kartal Apt. No: 90 D: 4
Tel: 306 10 71 Kartal-İSTANBUL

ADANA İRTİBAT BÜROSU
Kızılay Cad. Ulusçutürk İş Merkezi Kat: 3 No: 17
Tel: 351 82 11 ADANA

URFA İRTİBAT BÜROSU
Urfa İşhanı Kat: 3 No: 331 Tel-Fax: 313 73 07 Ş.URFA

MALATYA İRTİBAT BÜROSU
İzzetiye mh. İnönü Cad. Etibank Üstü K:4 No:8
Tlf-Fax: 322 23 035 MALATYA

TATVAN İRTİBAT BÜROSU
Cumhuriyet Cad. Tan Giyim Mağazası üstü Kat: 4
Tlf - Fax: 817 37 42 TATVAN

AVRUPA TEMSİLCİLİĞİ
Z. LAÇİN
In der Ossenbeck 7 5600 Wuppertal/ALMANYA

ABONE KOŞULLARI
Yıllık: 80.000 TL **Altı Aylık:** 40.000 TL
Avrupa: 60 DM **ABD:** 40 $ **Avusturalya:** 45 Avusturalya Doları

BANKA HESAP NO
İkramettin OĞUZ adına T.İş Bankası İst. Aksaray Şb. 987922 nolu hesap

İLAN TARİFESİ
Arka Kapak: 2.500.000 TL **İç Kapak:** 1.750.000 TL
İç Sayfalar: 1.000.000 TL **Yarım Sayfa:** 500.000 TL
1/4 Sayfa: 250.000 TL

Baskı: Metinler Matbaası

İÇİNDEKİLER

SUNU.....1

OLAYLAR ve GÖRÜŞLER

"Topyekün savaş" ve tıkanan siyaset
Hasan DİYAR.....2-5

DEP ve büyüyen sorunlar, ağırlaşan görevler
Zeynep CEYLAN.....6-8

Kemalizm, "Cumhuriyet" ve Demokrasi
B. ŞİLAN.....9-11

Newroz Ateşi yazarları ve PSK...
M. AŞITİ.....12-16

Ulusal birlik öncelikle kendi kültürünü oluşturmalıdır
Şemsettin GÜRBÜZ.....17-20

Burjuva demokrasisinin farklı bir yorumu: Dünyanın sola çekilmeye ihtiyacı var
C. ÖZGÜR.....21-23

Sosyalizm Kalıpçılık mıdır?
A. ÇENDO.....24-28

KADIN

"Ulusal Demokratik Kadın Grubu" hakkında zorunlu bir açıklama.....29-33

ARAŞTIRMA - İNCELEME - BELGE

Yezidi Kürtlerin Tarihi
Johannes DÜCHTİNG.....34-44

Şeyh Mahmut ve Hareketi
C. RÊnas.....45-55

Sovyet dış politikası ve Kürdistan
Jutta von FREYBERG.....56-62

HER MIRINEK JİYANEK E, HER DILOPEK XWİN XELATEK E ..62-64

www.arsivekurdi.org

SUNU

Uzunca bir aradan sonra siz değerli okurlarımızın hoşgörüsüne sığınarak, 25. sayımızla sizlerle tekrar buluşmanın sevincini yaşıyoruz.

Geçen süre içinde, bir takım teknik sorunların yanısıra, bizden de kaynaklanan kimi nedenlerden dolayı bu sayımız da gecikmeli olarak çıktı.

Devletin Kürt basınına yönelik baskılarının yoğunlaştığı, yeni Terörle Mücadele Yasası ile, başta Kürt basını olmak üzere tüm muhalif yayınların kapatılmasının hedeflendiği bugünkü süreçte, bir dergiyi yayınlamanın ve okurlarına ulaştırmanın zorlukları ortadadır. Ancak buna rağmen, DENG'i bundan böyle düşündüğümüz iki aylık periyoduyla sizlere ulaştıracağımızı ve bu periyodu aksatmayacağımızı belirtmek istiyoruz.

Dergimizin 24. sayısında PSK-PKK protokolünü ve atılmış olan yeni ve önemli adımlara ilişkin görüşlerimizi sunmuştuk. Kuşkusuz bugün gelinen noktada, tüm iyi niyetine rağmen Kürt yurtsever güçlerinin barış ve siyasal diyalog isteminin TC. devleti tarafından dikkate alınmadığından, Türkiye ve Kürdistan'da yaşam büyük sıkıntıların eşiğine dayandı. Bu durumun sorumlusu ise süngü politikasından, yıkıp yakmaktan ve kan dökmekten başka gözü birşey görmeyen bizzat devletin kendisidir.

******

Dergimizin diğer sayılarında olduğu gibi, bu sayımızın dağıtımı da yine okurlarının çabasıyla gerçekleşiyor. Bu nedenle DENG'in kitlelere ulaşmasında birer köprü görevini yapan okurlarına ciddi görevler düşüyor.

******

Bu sayımızda yazarımız Hasan DİYAR, "Topyekün savaş ve tıkanan siyaset" başlıklı yazısı ile Mart 1993'ten Kasım 1993'e kadar olan gelişmeleri kısaca konu alıyor. Bu süreçte değişen koşullar karşısında güncel görevler irdeleniyor.

Türkiye ve Kürdistan halkları bakımından, barış, demokrasi ve özgürlüklerin gelişip serpilmesinin güvencesi sayılabilecek DEP'e ilişkin görüşlerini yazarımız Zeynep CEYLAN, "Büyüyen sorunlar ve ağırlaşan görevler" başlığı ile aktarıyor.

TC.'nin 70 yıllık iflas etmiş Kemalist anlayışını, bu inkarcı ve iflas etmiş ideolojiyi B. ŞİLAN "Kemalizm, Cumhuriyet ve Demokrasi" adı altında kaleme aldı. Günceliği itibari ile bu yazıyı zevkle okuyacağınızı umarız. Yine, M. AŞİTİ'nin "Newroz Ateşi yazarları ve PSK.." başlıklı yazısını da bu sayımızda yayınlamayı uygun gördük.

Olaylar ve görüşler bölümünde önemli bulduğumuz Şemsettin GÜRBÜZ'ün "Ulusal birlik öncelikle kendi kültürünü oluşturmalıdır", Dünyadaki yeni gelişmeleri inceleyen C. ÖZGÜR'ün, "Dünyanın sola çekilmeye ihtiyacı var" ve sozyalizmin sorunlarını tartışan, sosyalizmin nasıl anlaşılması gereğine ışık tutan A. ÇENDO'nun kaleme aldığı "Sozyalizm kalıpçılık mıdır?" başlıklı yazılarını sizlere sunuyoruz.

Araştırma-İnceleme- Belge bölümünde, Yezidi Kürtlerine ilişkin Johannes DÜCHTİNG'in "Yezidi Kürtlerin tarihi" ve C. RÊNAS'ın "Şeyh Mahmud ve Hareketi" başlıklı araştırma yazılarının ilk bölümlerini bu sayımızda bulacaksınız. Yine bu bölümde, Jutto von FREYBERG'in kaleme aldığı ve Nuh ATEŞ'in Almanca'dan tercüme ettiği "Sovyet Dış Politikası ve Kürdistan" başlıklı yazı, Almanya'da yayınlanan Sozialisches Forum dergisinin 19-20. sayılarında, AZADİ Gazetesi'nin ise 64. sayısında yayınlanmıştı. Yazının öneminden hareketle bizde bu sayımızda bu çeviri yazısına yer verdik. Sizinde beğeneceğinizi umuyoruz.

******

Başta belirttiğimiz gibi, DENG sizlerin vereceği destek ve sağladığınız katkılarla yaşamını sürdürüyor. Güçlükleri aşmanın tek yolu, karşılıklı işbirliği ve dayanışmayı geliştirmektir. Bunun için görüş ve önerilerinizi bekliyoruz.

Gelecek sayıda buluşmak dileğiyle...

DENG

"Topyekün savaş" ve tıkanan siyaset

Hasan DİYAR

Türkiye'de ve Kürdistan'da, Mart ayından bu yana çok önemli gelişmeler, hızlı alt-üst oluşlar yaşandı. Süreç çok hızlı işliyor. Gelişmeler karşısında duyarlı davranmak, anında müdahale etmek, kuşkusuz en istenilen durum. Gelişmelerin neresindeyiz; önümüzdeki sorunlar ve görevler nelerdir; neler yapılmalı; bunu gözden geçirmek gerekiyor.

17 Mart 1993'te PKK'nın tek taraflı ateşkes ilan etmesini, iki gün sonra, PSK-PKK protokolü izledi. Bu protokolle, Kürt ulusal güçleri arasında yıllardır hüküm süren gerginlik, çatışma ve husumet dönemi kapandı; ulusal birlik yönünde önemli adımların önü açıldı. Kürt halkının öteden beri süregelen ulusal birlik özlemleri, yurtsever güçlerin bu doğrultuda adım atmalarını dayatmıştı. Artık, bütün yurtsever kişi, örgüt ve kurumları kapsayacak, en geniş anlamda demokratik hoşgörünün ve dayanışmanın esas alınacağı bir güç birliği, acilen yaratılmalıydı. Kitleler bunu bekliyor; birlik, zaferin koşulu olarak ortaya çıkıyordu.

Mart ayında başlayan bu süreç, Kürt halkı ve dostları tarafından sevinçle, sempatiyle karşılandı. PSK-PKK protokolü iki bölümden oluşuyordu. Birincisi, yurtsever güçler arasında barış ve birliği öngörüyor; siyasal diyalog ve kardeşlik istemlerini ön plana çıkarıyor; geçmişe sünger çekilmesi gerektiğini deklere ediyordu. Kitlelerin manevi yaşamında derin izler bırakmış, geçmişteki nahoş olayların sağlıklı bir eleştiri-özeleştiri mekanizmasından geçirilmesi gerektiği düşünülebilirdi. Ancak protokolün yarattığı ve yaratabileceği olumlu sonuçlar, bu noktada fazla ısrarcı olunmamasını gerektiriyordu.

Öte yandan ateşkes ve porotokolle, artık kangren haline gelmiş olan, demokrasinin önündeki en büyük engel durumundaki Kürt sorununun demokratik, barışçı yollardan çözümü için Kürt tarafı adım atmış ve Türk devletinin sorunu "terör" çemberine sıkıştırma yönündeki geleneksel politikasını bir kez daha gözler önüne sermişti. Kemal Burkay ve Abdullah Öcalan, birlikte sundukları öneri paketinde, silahların karşılıklı olarak susmasını, sorunun siyasal diyalog yoluyla, demokratik zemin içinde çözümünü istediklerini açıkladılar. Uzun vadede ise, demokratik bir federasyon öneriliyordu. Öneri paketine her iki tarafın da uyması halinde, sorun çözüm yoluna girebilirdi. Kürtler "şah" demişlerdi ve hamle sırası Türk devletindeydi.

Kemal Burkay ve Abdullah Öcalan, birlikte sundukları öneri paketinde, silahların karşılıklı olarak susmasını, sorunun siyasal diyalog yoluyla, demokratik zemin içinde çözümünü istediklerini açıkladılar. Uzun vadede ise, demokratik bir federasyon öneriliyordu. Öneri paketine her iki tarafın da uyması halinde, sorun çözüm yoluna girebilirdi. Kürtler "şah" demişlerdi ve hamle sırası Türk devletindeydi.

Protokolle, Türk devletinin 70 yıldır kullandığı en önemli si-

lahları elinden alındı.

"Vatanın birliği, milletin bölünmezliği" nutuklarının samimi olmadığı ortaya çıktı; Kürtler birlikte yaşamayı istiyor ve öneriyordu.

"Kürtler eşkiyadır, teröristtir!.." tezlerinin yalan olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştı; Kürtler siyasal diyalog istiyor; barış elini uzatıyordu.

"Kürtler birlikte hareket edemez" anlayışı yıkılıyordu; Kürtler, önce kendi aralarında kardeş olmaları gerektiğini kavramış ve adım atmıştı. Gerçekleşmez gibi görünen ulusal birlik, bir gerçeklik olmaya doğru hızla ilerliyordu.

nunun geleceği gibi tartışmalar hakim kılındı.

Tartışmaların ardından, Cumhurbaşkanlığı koltuğuna, "Çankaya'ya demokrasi bayrağını dikeceğim" diyerek, Demirel oturdu. DYP Genel Başkanlığına ise, medyanın büyük desteğiyle Tansu Çiller seçildi.

"Değişim" sloganının yarattığı rüzgarla DYP Genel başkanlığına oturan Çiller'in başbakanlığında, İkinci Koalisyon hükümeti kuruldu. Ancak Cumhurbaşkanlığı koltuğunda statükocu bir siyasetçi, hükümette ise, yine statükocu, sorunu siyasal yollardan çözmek istemeyen, böyle bir çözüme gücü ve cesareti yetmesi ve özgürlük güçlerini toparlayabilecek, geniş, kitlesel bir partiye duyulan ihtiyaç da kendini dayatmıştı. Demokrasi Partisi (DEP), yurtsever güçlerin de desteğini alarak, siyaset sahnesine adım atmıştı.

Mayıs ayında 33 erin ölümüyle sonuçlanan Bingöl eylemiyle PKK'nın ateşkese son vermesinin ardından ise, devlete hakim olan "savaş yanlısı güçler"in önü iyice açılmıştı.

Bingöl olayından sonra PKK, "olayın bir talihsizlik olduğu" yolunda bir değerlendirme yaptı. Ancak gelişen süreçte, savaşı yoğunlaştıracağını, silaha silahla yanıt vereceğini ilan etti.

Devlet ise, son aylarda giderek artan bir biçimde, gayri samimi olan "Kürt halkıyla bölücü teröristleri birbirinden ayırmak" söylemini de bir yana bırakarak, açıkça "topyekün savaş" ilan etti. Açıkça, Kürt yerleşim birimleri ve sivil halk hedef alındı. Amaç, Kürt yerleşim birimlerini bütünüyle boşaltmak, dinsel ve aşiret bazında kürtleri karşı karşıya getirmek, Kürt halkının özgürlük ve demokrasi istemlerini boğmak, etkisizleştirmekti. Bu terör politikası, bir yandan da karanlık güçler aracılığıyla, Silvan, Batman ve Diyarbakır gibi merkezlerde, sıradan, yurtsever insanların tek tek, "faili meçhul cinayetler"le öldürülmeleriyle de sürdürülüyordu. Böylece geniş kitleleri yarına ilişkin tüm umutlarını, güvencelerini ortadan kaldırmak, yaşama hakkından sözedilmenin mümkün olmadığı terörize bir ortam yaratmaktı.

"Topyekün savaş" mantığı, muhalif basın organlarına, aydınlara, Kürt sorununun demokratik yollardan çözümünü isteyen demokratik odaklara, kitle örgütlerine de yansıtıldı. Gazeteler, dergiler üzerinde DGM'lerin toplatma, tutuklama ve parahapis cezası kararlarıyla tam bir

"Değişim" sloganının yarattığı rüzgarla DYP Genel başkanlığına oturan Çiller'in başbakanlığında, İkinci Koalisyon hükümeti kuruldu. Ancak Cumhurbaşkanlığı koltuğunda statükocu bir siyasetçi, hükümette ise, yine statükocu, sorunu siyasal yollardan çözmek istemeyen, böyle bir çözüme gücü ve cesareti yetmeyen iki parti ve onların liderleri vardı. Ne birinci, ne de ikinci Koalisyon hükümetleri, programlarında yeralan sözde de olsa, "Demokratikleşme" paketini hayata geçirmekten kaçındılar.

Ne yazık ki, Türk devleti ve Demirel-İnönü koalisyonu sorunun siyasal çözümü için altın değerindeki bu fırsatı değerlendiremedi. Ateşkes ve protokolü, "bizi ilgilendirmez", "bunların gücü tükendi" ya da "dağdan insinler, teslim olsunlar" mantığıyla geçiştirdi; oyalama politikası güttü; bir kez daha kafasını kuma gömdü.

Nisan ayında Özal'ın ölümü de, Türk siyasetindeki dengeleri alt-üst etti. Gündeme Cumhurbaşkanlığına kimin oturması gerektiği, DYP Genel Başkanlığı sorunu ve SHP-DYP Koalisyo-

yen iki parti ve onların liderleri vardı. Ne birinci, ne de ikinci Koalisyon hükümetleri, programlarında yeralan sözde de olsa, "Demokratikleşme" paketini hayata geçirmekten kaçındılar.

"Olağanüstü Hal'in ve Köy koruculuğunun" kaldırılması vaadi, "bunların yeniden gözden geçirilmesi"ne; "Kürt realitesinin tanındığı" söylemi ise, adım adım "Topyekün savaş stratejisi"ne dönüştü.

Bu arada, HEP'in işlevsizleşmesi, tıkanması ve kapatılmak durumunda olmasıyla, demokra-

terör estirilmeye başlandı. Demokratik kitle örgütleri üzerindeki baskılar yoğunlaştırıldı; kimileri kapatıldı.

Çiller'in işbaşına geçer geçmez, büyük bir gürültüyle açıkladığı "ekonomik paket" ise tam bir fiyaskoydu. Kürt halkının varlığını red ve inkar eden, sorunu, "gerikalmışlıktan kaynaklanan bir terör sorunu" gibi görmekte ve göstermekte ısrar eden geleneksel devlet politikası, işe yine "demokratikleşme paketi" ile değil, "ekonomik paket" ile başlıyordu.

Başbakanlığın ilk günlerinde hemen Kürdistan'a koşan Çiller, büyük bir gürültüyle, "ekonomik paket"ini açıkladı. Sorunu büyük yatırımlarla, işsiz Kürt insanlarına iş alanları açılmasıyla çözeceğini iddia etti. Elbette buna kendisi de, devlet de inanmıyordu.

Zira ekonomik paket açıklanır ve yürürlüğe konulacağı ilan edilirken; öte yandan Kürt yerleşim merkezlerini insandan arındırmaya yönelik operasyonlar hızla sürdürülüyor; Kürt halkı "korucu olmak, köyünü terketmek ya da ölmek" seçenekleriyle karşı karşıya bırakılmaya devam ediliyordu. Zaten son günlerde, "ekonomik paket"in koskoca bir yalandan ibaret olduğu, Çiller'in "Doğu ve Güneydoğu'ya yatırımları durduracağız" şeklindeki açıklamasıyla da ortaya çıkıyordu.

Son aylarda Doğubeyazıt, Yüksekova, Diyadin, Kulp, Hakkari, Tutak ve en son olarak Lice gibi büyük yerleşim merkezleri bombalandı; operasyon bölgelerinde kimyasal silahların bile kullanılması gündeme geldi. 400'ü aşan sayıda köy ve mezra adeta yokedildi.

Türkiye'de etkisizleştirilemeyen askeri çözüm yanlısı güçler, en azından yerel seçimlere kadar ipleri ellerine almış görünüyorlar. Amaç, yerel seçimlere kadar sorunu daha da terörize etmek, gerek Kürt halkını ve gerekse Türkiye demokratik kamuoyunu yıldırmak, sessizleştirmektir. Bir strateji değişikliğinin ilanı olarak ta yorumlanabilecek bu dönemde, gözönünde tutulan bir amaç da, "Kürt ulusal cephesi"nin oluşumunu mümkün olduğunca engellemektir. Türk devleti, sorunun/savaşın tarafı olarak karşısında ulusal cepheyi görmek istemiyor.

Kürt sorunu barışçı ve demokratik yollardan çözülmeden, Türkiye'de de demokrasi sorununun çözülemeyeceği tesbitiyle yola çıkan DEP'e yönelik saldırılar da, bu arada, adım adım tırmandırıldı. DEP Mardin milletvekili Mehmet Sincar ve bir il yöneticisinin ölümüyle sonuçlanan saldırı ve DEP Genel Başkanı Yaşar Kaya'nın tutuklanması, bu saldırıların doruk noktalarıydı.

Ancak, 91 seçimlerinden bu yana dillerden düşürülmeyen "Milli Mutabakat", tüm devlet partilerini ve devlet basınını da yedeğine almasına rağmen, sorunu çözmeye yetmedi. "Milli mutabakat", bu mutabakatın temel iki partisinde, SHP'de ve DYP' de de çatlaklar oluşmasına engel olamadı.

"Topyekün savaş", çözümsüzlüğün ilanıdır

Bugün gerek askeri güçler, gerekse sivil yetkililer tarafından açıkça telaffuz edilen "topyekün savaş", aslında, Türk devletinin çözümsüzlüğünün bir kez daha ilanından başka bir şey değildir.

"Demokrasi paketi", "Kürt realitesinin tanınması" söylemlerini de bir yana iterek, "Önce terörü ezmek" söylemine sarılan devlet, bugün açıkça kimi yetkililerin de ifade ettiği gibi, "bu bir kalkışmadır, bu bir savaştır" noktasına gelmiştir. Ancak demokratik ve barışçı bir biçimde çözümü mümkün olabilecek olan Kürt sorununu, siyasal diyalog yoluyla çözmeyi reddeden devlet, kendini de tek seçeneğe, savaş seçeneğine mahkum bırakmıştır.

"Savaş"ı seçen devlet, hedefi de büyütmüştür. Kürt halkına karşı topyekün bir savaşı meşru kılabilmek için, artık herkesi "terörist" saymaktadır. Ekim ayı sonunda yapılan MGK toplantısında "Terörle Mücadele Yasası"nın kapsamının ve DGM'lerin görev alanın genişletilmesi, bu anlayışın ürünüdür.

Son dönemde, resmi ideolojiye muhalif her aydın, her demokratik kuruluş ve her basın organının "terörist" sayılarak saldırılara, baskılara ve cezalara maruz bırakılması, önümüzdeki dönemde "yasal"laştırılmaya çalışılacaktır. Artık devlet, kendi yandaşı olmayan köylü-kentli her Kürdü, her aydını, her gazeteciyi yoketmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye'de etkisizleştirilemeyen askeri çözüm yanlısı güçler, en azından yerel seçimlere kadar ipleri ellerine almış görünüyorlar. Amaç, yerel seçimlere kadar sorunu daha da terörize etmek, gerek Kürt halkını ve gerekse Türkiye demokratik kamuoyunu yıldırmak, sessizleştirmektir.

Bir strateji değişikliğinin ilanı olarak ta yorumlanabilecek bu dönemde, gözönünde tutulan bir amaç da, "Kürt ulusal cephesi"nin oluşumunu mümkün olduğunca engellemektir. Türk devleti, sorunun/savaşın tarafı olarak karşısında ulusal cepheyi görmek istemiyor. O, sorunun kaynağını gözden kaçırmaya çalışıyor; Kürt halkını inkar etmeye, haklarını tanımamaya devam ederken; bu politikasını sürdürebilmek uğruna, sorunu "PKK" ve "terör" çemberine sıkıştırmayı da sürdürüyor. Bu anlayış ise, bütün kurumlarıyla ve partileriyle birlikte, devletin tıkanması demektir. Ne TBMM, ne hükümet, ne de siyasal partiler, çözüm üretemez, işlevlerini yerine getiremez durumdadır.

Tıkanan siyaset kanallarının açılması gerekiyor

Tıkanma, yalnız devlet cephesinde değildir. Siyaset kanalları tıkanınca, başta yurtsever güçler olmak üzere, bütün muhalefet odaklarının bundan etkilenmemesi düşünülemez.

Bugün önümüzde duran temel görev, siyasal çözümün kanallarının hangi politikalarla, hangi anlayışla aşılabileceği sorunun çözmektir.

Bu görev, öncelikle, hem kendisini, hem de muhaliflerini savaş seçeneğine mahkum eden devletin karşısında, bir başka seçeneği adım adım örebilmekle gerçekleşir. Siyasal ve barışçı çözümü isteyenler, bu önerilerini somut olarak iç ve dış kamuoyuna sunmak, militarist güçleri yalnızlaştırmak zorundadırlar.

Bu arada, son dönemde PKK'nın Kürdistan'da burjuva basınına ve partilerine yönelik olarak koyduğu yasağın, bu temel görevle bağdaşmadığını da belirtmek gerekiyor. Elbette bu yasağın ardından kuyruklarına basılmış gibi, "basın özgürlüğü", "siyaset yapma özgürlüğü" diye çığlıklar atanlar, bugüne kadar devletin yaptıklarını görmezden geliyorlar. Kürt basını yasaklanırken; Kürt gazeteciler öldürülürken, Kürt halkının kendini her alanda özgürce ifade etmek istemine karşılık topla-tüfekle yanıt verilirken seslerini çıkarmayanlar; bugün "demokratik hak ve özgürlükler"den sözediyor; PKK'yı bunları ihlal etmekle suçluyorlar. Bu çifte standartçı, Kürt halkını inkar edici anlayış teşhir edilmelidir.

Bu yapılırken, bizler de çifte standarttan uzak durmalı; aynı yanlışa düşmemeliyiz. Kendisi için özgürlük isteyen, başkalarının özgürlügünü yokedici bir anlayışta görünürse; bu, başta kendi bindiği dalı kesmek olacaktır.

Tıkanan siyaset kanallarının açılabilmesi için, ikinci temel görev, ulusal cepheyi bir an önce sağlam ve güvenilir temeller üzerinde inşa etmekle, bu konuda gereken duyarlılığı göstermekle gerçekleşecektir.

Bir yandan DEP'in örgütlenmesine ve demokratik açılımlarına destek vermek; onu güçlendirmek gerekirken; öte yandan yaşamın her alanında dostun-düşmanın karşısına tek vücut olarak çıkabilmek gerekiyor. Ulusal-demokratik, meşru kurumları bir an önce yaratmak, devletin "terörize etmek" politikası güttüğü Kürt sorununu, demokratik ve enternasyonal bir zemine çekebilmenin yolu, bilinmelidir ki; güneydeki kazanımlara da sahip çıkan bir ulusal cepheden geçer.

Tıkanma, yalnız devlet cephesinde değildir. Siyaset kanalları tıkanınca, başta yurtsever güçler olmak üzere, bütün muhalefet odaklarının bundan etkilenmemesi düşünülemez. Bugün önümüzde duran temel görev, siyasal çözümün kanallarının hangi politikalarla, hangi anlayışla aşılabileceği sorunun çözmektir. Bu görev, öncelikle, hem kendisini, hem de muhaliflerini savaş seçeneğine mahkum eden devletin karşısında, bir başka seçeneği adım adım örebilmekle gerçekleşir. Siyasal ve barışçı çözümü isteyenler, bu önerilerini somut olarak iç ve dış kamuoyuna sunmak, militarist güçleri yalnızlaştırmak zorundadırlar.

DEP ve büyüyen sorunlar, ağırlaşan görevler

Zeynep CEYLAN

Kuruluş sürecinin başında "sonradan giderilebilir, tamamlanabilir" diye düşünülebilecek bu sorunların, çok hızlı gelişmelerin yaşandığı Türkiye'de, DEP'in önünde giderek yığılan, biriken ve çözümü zorlaşan bir niteliğe dönüştüğünü görmek mümkün.
Aralık ayı içinde olağanüstü kurultay yapması beklenen ve önümüzdeki yerel seçimlere girme hakkını da kazanmış olan DEP'in kendi doğasından ve dışsal etkenlerden kaynaklanan sorunları açık yüreklice, gerçekçi bir bakış açısıyla saptamak ve bunların nasıl çözümlenebileceği, aşılabileceği konusunda çözümler üretmek, başta DEP içinde yeralan tüm unsurların, kesimlerin görevi olsa gerek.

7 Mayıs 1993 tarihinde, PKK'nın tek taraflı ateşkes ilanının ve Kürt yurtsever güçleri arasında başlayan diyalog ve yakınlaşma ortamının hüküm sürdüğü bir dönemde kurulan Demokrasi Partisi(DEP), gerek kuruluş sürecinden kaynaklanan, gerekse sonradan eklenen pekçok nedenle, henüz önündeki sorunları çözebilmiş; hatta çözme yönünde topyekün kararlı adımlar atabilmiş değil.

HEP'in gerek kendi sorunları, gerekse devletin saldırıları nedeniyle işlevsizleşmesiyle de kendisini giderek dayatan bir ihtiyacın ürünüydü DEP...

Ateşkes ve **ulusal birlik** yönünde atılan adımlar, Kürt sorununun barışçı-demokratik yollardan çözümünü isteyen geniş kitleleri umutlandırdı. DEP'in kurulduğu süreçte, hem ihtiyaç olgunlaşmıştı; hem de geniş, kitlesel bir parti yaratmanın olanakları artmıştı.

Bir yandan, HEP deneyiminden herkesin çıkardığı düşünülen derslerin etkisiyle; bir yandan da seçimlere yetişebilmek zorunluluğunun dayattığı nedenlerle, **Demokrasi Partisi'nin kuruluş tartışmaları ve hazırlıkları çok kısa bir süre**ye sıkıştırıldı. Bu hızlı kuruluş sürecinde, DEP'in programatik sorunlarının ve kimliğinin en geniş kesimlerce tartışılarak olgunlaştırılması, mümkün olamadı.

Aynı eksiklikler, kısmen aynı nedenlerle, DEP'in Haziran '93'te yapılan ilk olağan kurultayında da yaşandı.

Kuruluş sürecinin başında **"sonradan giderilebilir, tamamlanabilir"** diye düşünülebilecek bu sorunların, çok hızlı gelişmelerin yaşandığı Türkiye'de, DEP'in önünde giderek **yığılan**, **biriken** ve **çözümü zorlaşan** bir niteliğe dönüştüğünü görmek mümkün.

Aralık ayı içinde olağanüstü kurultay yapması beklenen ve önümüzdeki yerel seçimlere girme hakkını da kazanmış olan DEP'in kendi doğasından ve dışsal etkenlerden kaynaklanan sorunları açık yüreklice, gerçekçi bir bakış açısıyla saptamak ve bunların nasıl çözümlenebileceği, aşılabileceği konusunda çözümler üretmek, başta DEP içinde yeralan tüm unsurların, kesimlerin görevi olsa gerek.

Bu çabanın bir ürünü olarak, DEP'in yanıtlaması ve çözmesi gereken, aynı zamanda birbirini de çok etkileyen soru/sorunları temel olarak iki noktada toparlamak mümkün.

DEP, kimin partisidir?

Demokrasi Partisi'nin kuruluş sürecinde de, partinin niteliği çokça tartışıldı ve büyük bir çoğunlukla, **"DEP'in Türkiye'nin her yerinde örgütlenmeyi hedef alan bir kitle partisi olması gerektiği"** görüşü benimsendi. DEP, kendisini bir **"Kürt partisi"** olarak tanımlamadı. Bu perspektif, günün ihtiyaçlarına da denk düşüyordu.

Çünkü, bugün için önemli olan, kazanılması gerekli olan, **Kürtler başta olmak üzere, herkesin, her kesimin özgürce düşüncelerini açıklama ve örgütlenme hakkıdır.**

Bugün yok olan şey, gerçek demokrasidir; resmi ideolojiden arındırılmış, demokratik bir devlete ve demokratikleştirilmiş bir topluma adım adım gidilmesidir.

Bugün için demokrasinin ve özgürlüğün önündeki en büyük engel, **devletin Kürt sorununu, siyasal diyalog**

yollarını açarak çözmekten kaçınması, sorunu militarist güçlere ve yöntemlere havale etmiş olmasıdır.

Ve bugün için asıl ihtiyaç duyulan şey, akan kanın durması, evleri, köyleri yakılıp-yıkılan, ülkesinden sürgün edilen **Kürt halkının bir soluk nefes almasıdır.**

Tüm bunlar ise, militarizme karşı çıkan, barış ve demokrasi isteyen geniş kesimlerin hareketa geçmesiyle, ortak hedefler için birlikte mücadele etmesiyle gerçekleşebilir. DEP, böylesi bir kazanım için aday oldu.

Militarist, statükocu güçlerin geriletilmesi, değişimden yana güçlerin seferber edilebilmesinin yolu güçlü bir kitle partisi olmaktan, güçlü bir kitle partisi olabilmek ise, partinin tüm kadrolarının bu anlayışla donanmış olmasından geçiyor.

Bugün için DEP'in kadrolarının en azından büyük kesimiyle, bu nitelikte olduğunu söylemek, zor görünüyor. Bu konuda geçmişte yapılan yanlışlardan uzak durmak, bunları tekrarlamamak konusunda bir çaba ve arayış içinde olunduğunu görmek mümkün. Ancak kamuoyuna ve geniş kitlelere verilen mesajda, bir **"kitle partisi"** damgasının yansıdığı ne yazık ki söylenemez.

DEP'in kamuoyuna yansıyan görüntüsü, **"dar", "belli bir kesime ve soruna hapsolmuş", "iktidar iddiasından uzak"** bir parti durumundadır. Elbette bu görüntünün yaratılmasında, devletin ve devlet basınının çabalarının etkisi büyüktür. Ancak, bunlara rağmen, bu konuda DEP üstüne düşeni, bütün çabasını ortaya koyarak yapabilmeli; dıştan gelen etkileri kırabilmenin yollarını bulmalıdır.

DEP, siyasal kimliğini hızla netleştirmek durumundadır. Bu açıdan tartışılması gereken üç yol vardır; **DEP, bir yol ayrımındadır.** Demokrasi Partisi, ya bir anlayışın legal yansıması olacaktır; ya ulusal cephenin... ya da, programında ifade ettiği ve kısmen yukarıda belirtildiği gibi, rejime muhalif, özgürlükten, demokrasiden ve değişimden yana olan geniş kitlelerin partisi olacaktır. Bu üç seçenek de objektif olarak, her türlü siyasal rekabet ya da husumet duygularından uzak olarak tartışılabilir seçeneklerdir. Önemli olan, hangi kimliğin, başta Kürt halkı olmak üzere, demokrasiye, özgürlüğü ve değişime ihtiyaç duyan kitlelerin özlemlerine yanıt verebileceği arayışıyla tartışmaktır.

Militarist, statükocu güçlerin geriletilmesi, değişimden yana güçlerin seferber edilebilmesinin yolu güçlü bir kitle partisi olmaktan, güçlü bir kitle partisi olabilmek ise, partinin tüm kadrolarının bu anlayışla donanmış olmasından geçiyor. Bugün için DEP'in kadrolarının en azından büyük kesimiyle, bu nitelikte olduğunu söylemek, zor görünüyor. Bu konuda geçmişte yapılan yanlışlardan uzak durmak, bunları tekrarlamamak konusunda bir çaba ve arayış içinde olunduğunu görmek mümkün. Ancak kamuoyuna ve geniş kitlelere verilen mesajda, bir "kitle partisi" damgasının yansıdığı ne yazık ki söylenemez.

Bu soru, kuruluş sürecinde belli ölçülerde tartışıldı ve bir tercih yapıldı. DEP'in **"özgürlük, demokrasi ve değişim"** için bütün muhalif güçleri toparlayan ve iktidarı hedefleyen bir parti olması tercih edildi. Ancak bu tercihin, kadroların bütün tavır ve söylemlerine, partinin politikalarına yansıdığı söylenemez.

DEP'in programında ifade edilen anlayışa uygun, güçlü bir kitle partisi olabilmesi için, sorunları özgürce ve yüksek sesle tartışabilmek, çözüm önerilerini yaşama geçirilebilir kararlara dönüştürmek gerekiyor.

DEP, hangi ihtiyaçtan, hangi siyasal boşluktan doğduğunu ve kitlelerin özlemlerini iyi tahlil etmeli; bu özlemlere yanıt verecek politikalar oluşturmak doğrultusunda adım atmalıdır.

DEP kadroları, kitlelerin günlük olarak yaşadıkları ve kamuoyunun gündemini oluşturan içdış her türlü sorun hakkında kafa yormalı; kitlelere bu konularda hergün mesaj ulaştırabilmelidir. Kürt sorununun en temel sorun olması ve pekçok sorunun çözümünün önünde de engel olması, toplumun yaşadığı başka sorunları görmezden gelmeyi gerektirmemelidir.

DEP'in Kürt sorununa ilişkin politikası nedir?

Bugün **Türkiye'de siyaset bütünüyle tıkanmış durumdadır. Bu tıkanmanın nedeni** ise, Kürt sorunu konusunda devletin tercih ettiği **çözümsüzlük anlayışıdır.** Kürt sorununu barışçı-demokratik zeminde çözmek istemeyen (ya da çözemeyen) ve bu nedenle de **anti-demokratik, merkeziyetçi, hegemonyacı** yapısından kurtulamayan devlet, hem kendi önünü, hem de siyasat sahnesini tıkamış durumdadır. Bu tıkanma, başta DEP olmak üzere, bütün muhalif güçleri de etkisi altına almaktadır. **Devletin tavrı nedeniyle, sorun kaotik bir niteliğe bürünmüştür.**

İlginçtir, kamuoyunda **"Kürt partisi"** gibi görünen, bağrında Kürt yurtsever güçlerinin deste-

ğini, sempatisini barındıran tek parti durumundaki DEP'in Kürt politikası, neredeyse silik bir durumdadır.

Bunun nesnel gerekçelerinin olduğu söylenebilir.

Türkiye'de Kürt sorununun demokratik ve barışçı yollardan çözümü önündeki engeller bellidir. Devlet, bütün kurum ve kurallarıyla Kürt sorununun özgürce tartışılmasını engellemiş/engellemekte; resmi ideoloji dışındaki görüş ve önerileri **"bölücülük, teröristlik, vatan hainliği"** gibi değerlendirip yargılamakta, sivil toplumun kendisini ifade ederek sorunu çözebilmesinin kanallarını tıkamaktadır.

Başta bu nedenle, Kürt halkının özgürce örgütlenmesi, kendi kimliğini siyaset sahnesinde özgürce ortaya koyması da mümkün olmamaktadır.

DEP, Kürt sorunu konusundaki çözüm önerisini, bu tespitlerden hareketle, **"Sorunun özgürce tartışılması"** noktasıyla adeta sınırlamıştır.

Ancak, bu "sınırlama" anlayışının kaynağında, "Kürt halkının öncü güçleri, kendi partileri nasıl olsa var; ayrıca DEP'in bu konuda politika üretmesi gerekmez" mantığının yattığını da görmezden gelmek mümkün değildir.

Kürt sorununun özgürce tartışılamadığı doğrudur. Üstelik son dönemde, militarist güçlerin, askeri çözümden yana olan odakların egemenliklerini dayatmasıyla, siyasal çözümün kanalları neredeyse tamamen kapatılmıştır. Son MGK toplantısında alınan karar uyarınca, Terörle Mücadele Yasası'nda düşünülen değişiklikler, Türkiye'de demokrasinin kırıntılarını bile yok edecek düzeydedir.

Ancak, tüm yasal ve fiili engellere, ideolojik-psikolojik hegemonyaya rağmen, Kürt sorununun nasıl çözümlenebileceği yolunda toplumun hemen hemen her kesiminde yoğun tartışmalar yapıldığı da açıktır.

Öte yandan, sosyalistinden liberaline, merkez sağından faşistine kadar, tüm siyasal partilerin, bir Kürt politikası da bulunmakta; hepsi de, hoşumuza gitsin, gitmesin, "Kürt sorunu şöyle çözülmeli" türünden önerileri bulunmaktadır.

DEP'in "fazla" gibi görünen "eksikliği" de aslında bu noktada ortaya çıkmaktadır. DEP, adeta Kürt sorunu konusunda somut, geniş kitlelerce anlaşılır bir çözüm önerisi ortaya koymaktan çekinir bir durumdadır. DEP içinde yeralan unsurların her birinin bu konuda çözüm önerisi, mücadele yöntem ve anlayışı bulunabilir. Ancak DEP'in bunların tümüne ya da birine angaje olamayacağı açıktır. **DEP'in, hem içinde yeralan güçlerin ortaklaşabileceği, hem de geniş kitlelerle buluşturabileceği açık, somut bir Kürt politikası olmalıdır.**

Bu eksiklik, DEP'in sorunun çözümü konusunda atak olmasını engellediği gibi, "iktidar iddiası olmayan bir parti" görüntüsüne bürünmesine de yol açmaktadır.

DEP, sorunun çözümünü, barışçı-demokratik zeminde görmektedir. Bu çözümün önündeki engellerin de kaldırılmasını istemektedir. Bugün muhalefette olan DEP, kamuoyuna bu mesajını derinleştirerek, zenginleştirerek, açık ve somut bir biçimde sunmak durumundadır.

Bir muhalefet partisi, iktidarı kendi görüşleri doğrultusunda etkilemeyi, yönlendirmeyi, kendi programı etrafında kitle-seçmen desteği sağlamayı; böylece de iktidara gelerek kendi programını hayata geçirmeyi hedefler. Siyasal parti olmanın gereği ve sonucu budur.

Ancak DEP iktidardan ne istediğini açık olarak anlatamadığı gibi, iktidara gelirse diğer sorunları bir yana bırakalım; Kürt sorunu konusunda ortaya koyacağı çözümün ne olacağını da açıkça ifade edebilmiş değildir.

DEP'in bu eksiği ve zaafiyeti, DEP'in hasımları tarafından da rahatlıkla kullanılabilmekte; hemen hemen hergün basında bunun örnekleriyle karşılaşılmaktadır.

Önümüzdeki süreç, tüm bu sorunların tartışılması sürecidir. Tartışma nasıl sonuçlanırsa, politikalar ve araçlar da ona göre şekillenecektir.

Elbette bu tartışma sürecinde, DEP'in bağımsız bir Kürt politikasının olmasına gerek olmadığı, DEP'in Kürtlerin varolan partilerinin ya da bunlardan birinin yansımasının, legal ifadesinin olması gerektiği görüşü de savunulabilir. Ancak böyle bir misyonun hangi politikalar ve araçlarla yerine getirilebileceği de iyi hesaplanmalıdır.

Bu tartışma sürecinde önemli olan, demokrasi, özgürlük ve değişim mücadelesinin ihtiyaçlarının, nasıl bir partiyi gerektirdiğini doğru olarak tesbit edebilmek; en önemlisi de, bu konuda özgürce, bağımsız bir şekilde düşünebilmek ve karar alabilmektir.

İçinden geçtiğimiz dönemde Kürt sorunu, adeta bir "Gordion düğümü" durumundadır. Bu düğümün çözülmesi için ise bir tek "İskender'in kılıcı" yetmemekte; başta DEP olmak üzere, barışçı-demokratik çözümden yana olan tüm güçlerin düğümü çözücü, somut adımlar atması gerekmektedir.

Önümüzdeki süreç, DEP açısından hayati önem taşımaktadır. Gerek yeni yönetimin şekillendirileceği olağanüstü kurultayda, gerekse sonrasında, DEP işlevini, misyonunu, hedefini net olarak belirlemek ve ortaya koymak durumundadır.

Bu yapılırken, bütün nesnel ve öznel koşullar gerçekçi, akılcı biçimde tahlil edilmeli; DEP'in yüklenebileceği/yüklenmesi gereken misyon belirlenmelidir.

Kemalizm, "Cumhuriyet" ve Demokrasi

B. ŞİLAN

Cumhuriyet kelimesini özetle, "Halkın kendi kendisini yönettiği yönetim biçimi" diye nitelendirirler. Demek oluyor ki cumhuriyet her şeyden önce de feodal ve monarşik rejimlere karşın, çoğulculuğun, demokratikliğin geçerli olduğu bir yönetimdir. Kuşkusuz, böyle bir yönetim de gökten zembille inmez ve kusursuz bir şekilde işlemez. Ancak, geçici duraklamalar, zorlanmalar da onun, eski sisteme oranla mevcut olan ilerici niteliğini değiştirmez.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna bakıldığında ise onda cumhuriyetlerde bulunması gereken demokratiklik, eşitlik ve özgürlük gibi ilkelerin kırıntısına bile rastlamak mümkün değil.

Kuruluşundan 70 yıl sonra TC bunalım içerisinde kıvranır ve devleti yönetenler tam bir telaş içerisinde büyüklük, milli birlik beraberlik türünden nutuklar atarken, paslı silah Kemalizm ile Cumhuriyet'in "erdemleri" üzerine de ilginç bir propaganda yürütülüyor. Tümüyle objektiflikten uzak ve toplumu afyonlamaya yönelik bu kampanyaya karşı sol ve demokratik çevreler ile Kürt yurtsever hareketinin de kendi görüşlerini ortaya koymaları, gerçeği kitlelere göstermeleri elbette büyük önem taşımaktadır.

Herşeyden önce Mustafa Kemal ve arkadaşlarının 1923 yılında cumhuriyet adı altında ilan ettikleri devlete cumhuriyet denilebilir mi, bunu tartışmak gerekir. Çünkü cumhuriyet denilen yönetim biçimi, bir isim değişikliğinden ibaret değil. O, toplumsal sistemde niteliksel bir değişmeyi içeriyor. Sözlükler, cumhuriyet kelimesini özetle, "Halkın kendi kendisini yönettiği yönetim biçimi" diye nitelendirirler. Demek oluyor ki cumhuriyet her şeyden önce de feodal ve monarşik rejimlere karşın, çoğulculuğun, demokratikliğin geçerli olduğu bir yönetimdir. Kuşkusuz, böyle bir yönetim de gökten zembille inmez ve kusursuz bir şekilde işlemez. Ancak, geçici duraklamalar, zorlanmalar da onun, eski sisteme oranla mevcut olan ilerici niteliğini değiştirmez.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna bakıldığında ise onda cumhuriyetlerde bulunması gereken demokratiklik, eşitlik ve özgürlük gibi ilkelerin kırıntısına bile rastlamak mümkün değil. Parlamento, önceleri bizzat Mustafa Kemal, sonraları ise CHP yönetimi tarafından atanan kişilerden meydana geliyordu ve "Şef"in buyrukları dışında bir tek laf etme yetkisine sahip değildi. 1924'ten sonraki Türk parlamentosunun demokratiklik açısından Osmanlı döneminin Meclis-i Mebusanı'ndan çok daha geri bir düzeyde olduğu açıktır. Yine o dönemde ülkede tek parti hakimiyeti geçerliydi. Yani çoğulculuk yoktu. Osmanlı devletinin son döneminde oluşturulan işçi ve esnaf örgütleri dağıtılmıştı. Kitlelerin de mokratik ve sendikal örgütlenmelerinin, grev, toplusözleşme, gösteri yürüyüşü ve miting gibi hakların lafını etmek dahi mümkün değildi. Basın özgürlüğü bakımından Kemalist yönetim dünyadaki en kötü örneklerden biriydi. Türkiye'de özellikle de Kemalist çevreler, Sultan Abdulhamit'in sansürü üzerine çok laf ediyorlar da, her nedense M. Kemal döneminde olanları görmek istemiyorlar. Oysa Abdulhamit zamanında çok sınırlı da olsa bir muhalif basın vardı, ki ona yönelik sansür uygulanıyordu. Mustafa Kemal ise o kadarına bile tahammül göstermedi ve muhalif basını tümüyle yok etti. Olmayan basının sansürü de olmazdı tabii ki.

Koşullar, Kürt halkı bakımından kat kat daha kötüydü. Cumhuriyetin kurucuları, yeni devletin toprakları üzerindeki çok uluslu, çok kültürlü yapıyı gözardı ettiler; İttihat ve Terakki'den devraldıkları ırkçı mirası sürdürerek"Türkiye Türklerindir" sloganını gerçekleştirme yoluna koyuldular. 1920 yılında bizzat Mustafa Kemal'in kendisi TBMM'yi açarken yaptığı konuşmada Türkiye'de bir tek halk değil, Türk, Kürt, Laz, Çerkez vs. den oluşan "anasırı islamiye" olduğunu ilan ediyordu. Meclis'teki 72 Kürt parlamenterin oluşturduğu grubun resmi adı "Kürdistan Grubu", Lazların ise "Lazistan

Grubu" idi. Ama savaş biter de sömürgeci Lozan anlaşması imzalanır imzalanmaz, bu kez dünkü "kardeş" Kürt halkının varlığı inkar edildi; Kürt ve Kürdistan kelimelerinin kullanılması, Kürt dili, müziği vs. yasaklandı. Kürtler horlanıp küçümsendiler, ezildiler ve en küçük hak istemleri bile acımasız bir terörle bastırıldı. Daha doğrusu Kürdistan bu yıllarda yakılıp yıkıldı, yüzbinlerce insan katledildi, bir o kadarı da sürüldü, yasak bölgeler ilan edildi vs. Lozan Konferansı sırasında Kürtlerle Türklerin eşit koşullarda birlikte yaşayacaklarını dünyaya ilan eden ve **"Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de hükümetidir"** diyen İnönü, iki yıl sonra, yani 1925'te bu kez "...**Biz açıkça milliyetçiyiz. Milliyetçilik bizi birleştiren tek nedendir. Türk çoğunluğunun yanında diğer unsurların hiç bir etkisi yoktur. Her ne pahasına olursa olsun, ülkemizde yaşayanları Türkleştirecek, Türklere ve Türklüğe karşı çıkanları yok edeceğiz. Vatana hizmet etmek isteyenlerin her şeyden önce Türk ve Türkçü olmalarını istiyoruz..**" diyordu. Aynı İnönü 31 Ağustos 1930 yılında Sıvas demiryolunu açarken de "..**Bu ülkede sadece Türk ulusu etnik ve ırksal haklar talep etmek hakkına sahiptir. Başka hiç kimsenin böyle bir hakkı yoktur..**" diyecekti. Bu konuşmadan 19 gün sonra bu kez Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt "**İnançlarından samimiyetle**" bahsederek "..**Türk, bu ülkenin yegane efendisi, yegane sahibidir. Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette bir tek hakları vardır: Hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı. Dost ve düşman ve hatta dağlar bu hakikatı böyle bilsinler**" diyordu. Bütün bunlar Mustafa Kemal tarafından söylenen "**Ne Mutlu Türküm Diyene**", "**Muhtaç Olduğun Kudret Damarlarındaki Asil Kanda Mevcuttur**", "**Bir Türk Dünyaya Bedeldir**" türünden sloganlar ve Kürt halkına karşı girişilen asimilasyoncu, soykırımcı uygulamalarla birlikte değerlendirildiğinde ortaya katıksız bir ırkçılık çıkmaz mı? Kuşkusuz öyle. Ama ne yaparsınız ki gerçeklere sırtlarını dönmeyi kural haline getirmiş kimi demokratlar bile, hala başlarını gömdükleri kumdan çıkartmıyor ve bu gerçeği gizlemek için binbir dereden su getirmeye devam ediyorlar.

Kemalistlerin çokça sözünü ettikleri laiklik üzerine de söylenecek söz var elbet. Kişi olarak laikliğe çok önem verdiğimi belirtmeliyim. Bu bakımdan Cumhuriyetin kurucularının devletin dini kurallara göre yönetilmesi durumuna son vermeleri olumlu ve ilerici yönde atılmış bir adımdır. Ancak onlar bu olumlu adımı atarlarken başka bir uca savrularak, bu kez de dini devletin denetimi altına soktular. Onu baskı ve terör düzeninin bir aracı durumuna getirdiler. Söylendiğinin tersine M. Kemal yönetimi, Alevilerin inançlarına saygılı davranmadı. Gerçi yeni devletin kurucuları, çıkarları gerektiğinde kimi Alevi dedelerinin elini öpmekten geri kalmadılar; ama dar gün aşılır aşılmaz silahlarını Alevilere çevirmekte tereddüt göstermediler. Alevi tekkeleri, dergahlar neden kapıtıldı? Dedeler neden "Dedelik yapıyor"lar diye sürüm sürüm süründürüldüler. Dinsel görevleri nedeniyle Mazgirt hapishanesine atılan Dersimli **Sêygazi**'nin "**Welat Welat: Ülke Ülke**" türküsüne yansıyan feryadı ne ile açıklanabilir?

Bunun dışında bir de üzerinde çokça konuşulan **tevhidi tedrisat**, öteki adıyla eğitimde birlik var ki Türkiye'de çeşitli çevrelerce övüle övüle göklere çıkartılan ve Kemalizmin ilericiliğine gösterilen en önemli örneklerden birini oluşturuyor. Ancak bu ilke ile medrese ve en önemli tekke eğitimlerinin ortadan kaldırarak eğitimde birliğin sağladığı belirtiliyor da, ana amaçlarından diğeri, yani Türkler dışında kalan halkların kendi dilleriyle eğitim görmelerinin engellenmesi yanı görmezlikten geliniyor. Oysa meselenin bu yanı, TC yönetimi açısından öteden daha az önemli değildi. Zaten sonuçta da medrese eğitiminin önlenmesi tümüyle engellenemedi. Halk, şu veya bu yöntemle onu sürdürdü. Ama Kürt, Laz, Çerkez, Gürcü ve Arap gibi halklar kendi ana dilleriyle okuma hakkından tümüyle yoksun kaldılar. Bu arada Latin alfabesinin kabulü de pratik açıdan olumlu bir çabaydı. Ancak gösterilmeye çalışıldığı gibi bu bir ilericilik-gericilik meselesi değildi. İnsan Arap alfabesini kullandı diye gerici, Latin alfabesini kullandığı için de ilerici ya da devrimci olmaz. Ne var ki Türkiye'de yılarca konuya böyle yaklaşıldı ve Arap harfleriyle okuma-yazma adeta bir öcüye dönüştürüldü. Daha da olumsuzu, kendine ve ideolojisine güveni olmayan Cumhuriyet yönetimi bu çaba ile toplumun geçmişle

Cumhuriyetin kurucularının devletin dini kurallara göre yönetilmesi durumuna son vermeleri olumlu ve ilerici yönde atılmış bir adımdır. Ancak onlar bu olumlu adımı atarlarken başka bir uca savrularak, bu kez de dini devletin denetimi altına soktular. Onu baskı ve terör düzeninin bir aracı durumuna getirdiler. Söylendiğinin tersine M. Kemal yönetimi, Alevilerin inançlarına saygılı davranmadı. Gerçi yeni devletin kurucuları, çıkarları gerektiğinde kimi Alevi dedelerinin elini öpmekten geri kalmadılar; ama dar gün aşılır aşılmaz silahlarını Alevilere çevirmekte tereddüt göstermediler.

bağını büyük ölçüde kopardı, insanları yalana dayalı resmi tarih bilgilerinin dışında, gerçekleri araştırma, öğrenme olanağından yoksun kıldı.

Yine tüm bunların dışında bir de, on yıllardır Türkiye'de kimi çevreler, hem de ilericilik ve devrimcilik lafları edenler tarafından şal ve şalvarın yasaklanışı, fes yerine şapka giydirilmesi türünden zorlamaları bir reformcu adım, bir devrim gibi göstermeye çalışıyorlar. Açıktır ki giyim kuşam, coğrafik koşullara, toplumsal gelişmişlik düzeyine, kültüre vs. ye göre şekillenir ve koşulların değişmesiyle de değişikliğe uğrar, yeni biçimler alır. İnsanlara "şunu değil, bunu giyin" ya da "şunu giymek yasak, ötekisini giymek serbest" türünden buyruklar vermek ve hatta giderek işi sakalına bıyığına karışmaya kadar vardırmak, ancak demokratik olmayan, en başta da ırkçı ve faşist rejimlerin belli kalıplara uygun insan yaratma çabalarının bir sonucudur. Buna devrim demek ise komedilerin en büyüğüdür. Tabii ki Kemalistlerin öteki yaptıkları gibi bu yola başvurmaları da nedensiz değildi. Değişik kültürleri yasaklayıp yok etmeye kalkışan ve halklara zorla ezen ulusun kültürünü empoze etmeye çalışan bir sistem, doğal olarak o kültürlerin bir yansıması olan giysileri de yasaklar.

Cumhuriyetin bu erdemleri üzerine konuşan bu çevreler, demokratikleşmeyi, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı savunurlarken de tümüyle soyut ve keyfi bir yaklaşım sergilemekteler. İçlerinden çoğu açıkça "Cumhuriyet ilan edilmeseydi şimdi bizim eğitim düzeyimiz, kültürümüz, ticaretimiz, sanayimiz bugünkü gibi olmazdı. Biz bugün sahip olduklarımıza sahip olmazdık" deyip duruyorlar. Ve içlerinde biri de çıkıp "acaba tersi olamaz mıydı?" diye sorma cesaretini kendinde bulamıyor. Sanki Cumhuriyet'e sanayileşme gerekli de, padişahlıklara ya da krallıklara değil.

Bir kere yazının girişinde de değindiğim gibi, demokratikleşme devletin isminin değişmesinin ötesinde, öze ilişkin bir değişikliktir. Bir ülke cumhuriyet ismini taşır ama orada hiç de demokrasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yönden kalkınma olmayabilir. Bölgemizdeki Türkiye, Suriye, Irak, İran, Mısır ve ötekiler bunun örneklerini oluşturuyorlar. Buna karşılık bir ülkede krallık ya da imparatorluk bulunabilir ancak orada demokrasi de işleyebilir, kalkınma da gerçekleşebilir. Dünyanın en gelişmiş demokratik ülkeleri arasında yer alan İsveç, Norveç, Danimarka, İngiltere, Belçika, Kanada, Avusturalya ve Japonya bu durumun örneklerini oluşturuyorlar. Peki soruna bunların ışığında bakıldığında Kemalizmin Türkiye için bir şans olduğu söylenebilir mi? Hiç de değil. Cumhuriyetin kurucuları, ırkıçı şoven politikayı benimsemek ve çok uluslu bir devletin sınırları içerisinde zorla tek ulus yaratma çabası içerisine girmekle, temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmakla, ileriye yönelik gelişmelerin önüne setler ördüler ve toplumsal gelişmeyi dumura uğrettılar. Bu Anadolu ve Kürdistan insanına yapılacak kötülüklerin en büyüklerinden biriydi. Sonuç olarak bir gerçeğin altını cesaretle çizmek gerekiyor. Türkiye Cumhuriyeti, emperyalizme karşı savaşılarak değil, onunla uzlaşılarak oluşturuldu. Paylaşılan Kürdistan'ın en büyük parçası sınırlarına dahil edilen bu devletin kuruluşu demokratik temeller üzerine değildi. Başka bir anlatımla yeni devletin ilanıyla birlikte Padişahlık gitti, ama yerine demokratik bir rejim gelmedi. Üstelik Osmanlı toplumuna hakim dinsel ideolojinin kimi toleranslı yanları da Türk milliyetçiliği tarafından silinip süpürüldü. Kişi olarak gerçek anlamda bir put haline getirilen Mustafa Kemal, çoğu Osmanlı padişahınınkini de aşan yetkilere sahipti. Kemalizm tümüyle bir dine, bir doğmaya dönüştürüldü. Kabe'nin yerini ise Anıtkabir aldı. O nedenledir ki 70 yıllık cumhuriyet dönemi, aynı zamanda yüzyılımızın en zalimce, en utanç verici uygulamalarının tarihidir. Ve yine o nedenledir ki Türkiye bugün hala pek çok önemli sorununu çözememiş halde gerçek anlamda bir kriz içinde çırpınıp durmaktadır. Kemalistlerin demokratik bir çehre ile ortaya çıkanlarının bile sözkonusu dogmaların çizdiği dar kalıplar içerisine sıkışıp kalmaları, baskıcı çemberin dışına çıkarak Kemalizmi eleştirisel bir gözle değerlendirememeleri ise Türkiye demokrasi harekitinin en büyük zaaflarından biridir. Çünkü demokrasiye ve insan haklarına karşı olanlar zaten karşılar. Ona sahip çıkıyor gözükenler de ortaya gerçekçi ve tutarlı bir program koyamadılar mı, uzun soluklu oluyor, bu noktadan sonra tıkanıp kalmaktan kurtulamıyorlar. Putperestlik, 20. yüzyılın sonbaharında sorunların çözümüne yarayan bir anahtar değil. Halklar arasında gerçek bir kardeşlik, ilerleme ve çağdaşlaşma için putların parçalanması gerekiyor.

Cumhuriyetin kurucuları, ırkıçı şoven politikayı benimsemek ve çok uluslu bir devletin sınırları içerisinde zorla tek ulus yaratma çabası içerisine girmekle, temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmakla, ileriye yönelik gelişmelerin önüne setler ördüler ve toplumsal gelişmeyi dumura uğrettılar. Bu Anadolu ve Kürdistan insanına yapılacak kötülüklerin en büyüklerinden biriydi.

Newroz Ateşi yazarları ve PSK...

M. AŞITİ

Newroz Ateşi yazarları bir süredir kendilerini oldukça zorluyor, böylelikle bir yerlere varmak, taraf olmak istiyorlar. Buna varmak içinse onlarca sayfa dil döktürüp, sonunda işin içinden çıkamayınca "yazı iyice uzadı" deyip bir yerinden kesmeyi yeğliyorlar.

Ne var ki biri böyle derken, bir diğeri bunun aksine yeniden kaleme sarılıyor. Söylenen şeyleri yeniden yeniden ısıtıp piyasaya sürüyor ve arkadaşına kendini ispatlamak için, "ben de varım" demek için oldukça ter döküyor, hatta işi çığırtkanlığa vardırıyor, seviyeli olayım derken, seviyeyi kaçırıyor.

Proletaryanın sözcülüğüne, temsilciliğine aday olduklarını iddia eden yazarlarımız, Kürdistan'da taraf olabilmek için yapılanlara bakmak gerektiğini unutuyor; işin tumturaklı, parlak ve keskin bir kaç sözle olabileceğini sanıyorlar.

Bu yazıda Newroz Ateşi yazarlarının üslup ve seviyeleriyle söylediklerine yanıt vermek niyetinde değiliz. Zira söylediklerimiz, savunduklarımız ortada ve belgeli. Kendimizi savunma diye bir sıkıntımız da yok. Ne var ki kimi konularda "sapla saman" bir birine karıştırılmış. Bunlara açıklık getirmek ve okuyucularımızı, aynı zamanda Newroz Ateşi yazarlarını aydınlatmak gerekiyor.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir: PSK, savunduklarına uygun olarak bir faaliyet, eylemlilik içinde oldu. Kararlı, istikrarlı tutumu sonucu, haklı olarak bir taraf durumuna geldi; Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesinde bir çığır açtı, bir gelenek yarattı. Yani sözünün eri oldu, söylediğleriyle yaptıkları çakıştı. Günü birlik bir politika gütmedi. Doğruluğuna inandığı görüşlerini tüm saldırı ve karalamalara rağmen savundu ve bugün bulunduğu konuma geldi.

PSK, ulusal kurtuluş ve sosyalizm

Şöyle ki; PSK, Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesine geçmişin gelenekçi tutumuna karşın yeni bir anlayış getirdi. Ulusal kurtuluş mücadelesini sosyalist dünya görüşüyle yeniden ele aldı, ulusal kurtuluşla sosyalizm için mücadeleyi bir birinden ayıran, karşı karşıya koyan anlayışlara karşı amansız bir mücadele içinde oldu. İşte bundan sonradır ki, ulusal kurtuluşu hedefleyen tüm hareketler birden bire etiket değişikliğine gittiler, kendilerini sosyalist olarak nitelemeye başladılar. Teori üretebilmek içinse birilerinin görüş belirtmesini beklediler.

Bu, bir yönüyle PSK'nın politik görüşlerinin doğruluğunu gösterirken, diğer yönüyle de Kürt yurtsever hareketinin zaafını, zayıflığını gösteriyor.

Bugün dönüp geriye baktığımızda, bu hareketlerin çoğunun bu yolu seçmiş olmalarının ulusal kurtuluş mücadelemize kayıplar verdirdiğini görürüz. Bunu yapmayıp kendi niteliklerine uygun bir zeminde mücadele etmiş olsalardı, çok seslilik, çok renklilik sağlanabilir, ulusal kurtuluştan yana olan tüm sınıf ve tabakalar kendi temsilcilerini siyasi arenada bulabilirlerdi.

Buna benzer bir tutumla ne yazık ki bugün de karşılaşıyor, hala geçmişte yaşayanları görüyoruz. Değişimi, gelişimi görmeyenler, dönemi de iyi bir şekilde kavrayamaz, onu anlayamazlar. Onlar bir önceki dersten aldıkları bilgilerle yetinir, bir sonrakine hazırlanamazlar. Birilerinin çıkıp yüreklice değişim ve gelişimi yorumlamaya başlamalarıyla düşlerinden uyanıp "biz bu dersi görmedik" der, eski bilgileriyle yetinirler. Oysa ne yaşamın, ne de mücadelenin buna tahammülü yoktur.

PSK da değişimi görmeyip, eski bildikleri ve savunduklarıyla yetinseydi, yerinde saysaydı, bugün birileri çıkıp onun söyledikleri üzerine politika yapamazdı. PSK, dün de sosyalist dünya görüşünü savunuyordu, bugün de. Ancak genel anlamda durumda, süreçte bir değişim var ve bunu görüp değerlendirmek gerekiyor. Sıkça bahsedilen yaşamdan, yaşananlardan dersler çıkarıp, mücadeleyi ona göre şekillendirmek gerekiyor. Yoksa bir papağan misali, bildiklerimizle yetinir, onları sıkça tekrarlayarak ne kadar devrimci olduğumuzu iddia eder, yerimizde sayar, avunuruz.

PSK ve yaşananların öğretileri

PSK, bu süreçte ulusal kur-

tuluşu hedefliyor, politikasını buna uygun şekillendirip geliştiriyor. Sosyalizm amacına ulaşmanın ise uzun bir tarihi sürece tekabül edeceğini söylüyor, kendi kadrolarını, taraftarlarını sosyalizm idealleriyle donatıyor. Gerçekçi davranıyor. Ulusal kurtuluştan sonra hemen, sosyalizme varılamayacağını açık ve net bir biçimde vurguluyor. 70 yılın deneyimlerinden dersler çıkarıyor. Sosyalizmin yıkılışında diğer etmenlerin yanısıra genel anlamda insanlığın eğitim ve kültürel gelişkinlik düzeyinin, bencilliğin, egoizmin rolünün olduğunu söylüyor. Sosyalizmin yeniden atağa kalkabilmesi için insanlığın her bakımdan gelişmesi gerekiyor ve yaşayabilmesi için "emperyalizmin zayıf halkalarının" yerine güçlü halkalarının devreye girmesi gerekiyor ki uluslararası yarışta geride kalmasın, ekonomik alanda mesafe alabilsin.

Eğer böyle olmamış olsaydı, reel sosyalizmin yıkılışıyla birlikte tüm dünyada bir hezeyan yaşanmazdı. Sovyetler sahneden çekip gitse dahi diğerleri, ki bunların sayısı onlarcaydı, mücadeleye devam eder, sistemi yerleştirmek için daha yoğun bir çaba içinde olurlardı. Ancak böyle olmadı. Diğerlerine göre her alanda güçlü olan Sovyetlerin geriye çark etmesiyle, sosyalist ülkeler, ulusal kurtuluşa ulaşmış, sosyalizm yolunda ilerleyen ülkeler de bu kervana katılmazlardı.

Örneğin bir ayak direten Küba'da önemli değişiklikler yaşanıyor. Daha düne kadar Sovyetlerin verdiği dolar ve rublelerle, yaptığı ekonomik ve askeri yardımlarla ayakta dimdik duran Küba, şimdi kozmetik operasyonlara başlamış bile. Acı da olsa, adım adım sunulan reçetelerin gereğini yerine getirmeye çabalıyor. Koca Kara Afrika'nın sömürgeci zincirleri parçalayan ve ulusal bağımsızlığa kavuşan, yönünü sosyalizme dönmüş ülkeleri şimdi geriye dönüşü yaşıyorlar. Çin'deki değişiklikler, Arnavutluğun düşmesinin nedenleri olsa gerek..

İşte tüm bu yaşananlardan dersler çıkarmak, ülkede verilen mücadeleyi ayakları üzerine oturtmak gerekir. Yoksa hiç bir değişim ve dönüşüm olmamış gibi eski düşüncelerimizle hareket etmek yarar değil, zarar verir.

Öncelikle yukarda sıralanan onlarca ülke neden düştü? Yıllarca, on yıllarca, bin bir acı ve zulme katlanan, onbinlerce yüzbinlerce kurban veren bu ülkeler neden ayakları üzerinde duramadılar? sorularına yanıtlar aramak ve kendimize, payımıza düştüğü oranda sonuçlar çıkarmak gerekir.

Yüzyıllardır bir sömürge konumunda bırakılan, dörde parçalanan, yer altı yer üstü kaynakları talan edilen, üzerinde yaşayan insanları sıkça soy kırımlara uğrayan Kürdistan, bu şartların yaşandığı bir dönemde tüm dünyaya kafa turarak nasıl sosyalizme yürüyebilir? Başarsa dahi nasıl ayakta kalabilir? Tüm bu deneyimlerden sonra Kürdistan'da ulusal kurtuluştan sonra kesintisiz bir devrimle sosyalizme gidilebilir mi?

Tüm bu yaşananlardan dolayıdır ki PSK, ulusal kurtuluştan sonraki süreçte Kürt toplumunun demokratikleştirilmesi, çok sesliliğin, katılımcılığın sağlanması, sosyal ve kültürel bakımdan gelişmesi ve bunun özümsenmesinin hayati önemde olduğunu savunuyor. Ancak gelişen bir toplum sayesinde sosyalizme gidilebilir, varolan kazanımlar korunup, geliştirilebilir.

Biz bunun ise demokratik yoldan, sıkça bahsi edilen halkın iradesine uygun olarak gerçekleştirilmesi gerektiğine inanıyoruz. Yoksa tersini yapar, halkın iradesi bizde temsil ediliyor der, ona rağmen bir şeyler yapmaya çalışır, kısa sürede tökezler, geri adım atmaya başlarız.

PSK, ulusal kurtuluşun Türkiye şartlarında, sömürgeci Türk devletinin işgali altında bulunan Kürdistan'ın kuzeyinde iki biçimde yaşama geçirilebileceğini savundu. Bunu ayrı bağımsız bir devlet ya da Kürt ve Türk halklarının yanyana yaşayabileceği eşitlik temelinde demokratik bir federasyon biçiminde formüle etti. İradeci yaklaşmadı, bunu koşullara bağladı, çözümlerden herhangi birinin tarihi koşullara bağlı olarak öne çıkabileceğini, gündeme gelebileceğini, Kürt yurtsever hareketinin buna hazırlıklı olması gerektiğini söyledi. Bunu son bir-iki yıla kadar, ne yazık ki tek başına savundu.

PSK ve ulusal kurtuluşun iki yolu

Diğer taraftan PSK, ulusal kurtuluşun Türkiye şartlarında, sömürgeci Türk devletinin işgali altında bulunan Kürdistan'ın kuzeyinde iki biçimde yaşama geçirilebileceğini savundu. Bunu ayrı bağımsız bir devlet ya da Kürt ve Türk halklarının yanyana yaşayabileceği eşitlik temelinde demokratik bir federasyon biçiminde formüle etti. İradeci yaklaşmadı, bunu koşullara bağladı, çözümlerden herhangi birinin tarihi koşullara bağlı olarak öne çıkabileceğini, gündeme gelebileceğini, Kürt yurtsever hareketinin buna hazırlıklı olması gerektiğini söyledi. Bunu son bir-iki yıla kadar, ne yazık ki tek başına savundu.

Ancak kendilerini proleteryanın biricik temsilcisi, sosyaliz-

min biricik savunucusu diye değerlendiren, halkların kardeşliği üzerine boylarından büyük laflar eden "enternasyonalistlerimiz" "ulusların kendi geleceklerini özgürce belirleme hakkını"; salt ayrı bağımsız bir devlet biçiminde algıladılar. Kardeşliği, enternasyonal görevleri hep uzaktakiler için savundular, burunlarının dibini göremediler, insanların eşit koşullarda bir arada yaşayabileceklerini, dilediklerinde ayrılma haklarını kullanabileceklerini unuttular, devrim ve sosyalizm adına eleştirdikleri "milliyetçilerin" gerisine düştüler.

Hatırlanacağı gibi geçen yıl Irak Kürdistanı yada namı diğer Güney Kürdistan'da otonomiyi programlayan örgütler, şartların olgunlaşmasıyla birlikte federasyon ilanına gittiler. Döneme, şartlara uygun bir seyir izlediler.

Buna benzer bir yaklaşım PSK-PKK protokolü ve ateşkesle birlikte Türkiye ve Kuzey Kürdistan'da giderek yaygınlaşıyor. Geniş halk kesimleri bir an önce savaşın durması, Kürt halkının demokratik yollardan eşit haklara kavuşmasını savunuyorlar. Kürt halkı, Mart, Nisan ve Mayıs aylarında barışçı yolu tercih ettiğini açıkça ilan etti, bir bayram havası yaşadı. Bir Batman'da, bir Diyarbekir'de, bir Cizre'de akşamın erken saatlerinde dışarıya çıkamayan halk, kendi kendini hapseden, kör bir kurşuna kurban gitmek istemeyen halk, bu şüreçle birlikte sokaklara döküldü. Kürdistan'da yaşam yeniden renklendi, insanlar yeniden cıvıl cıvıl kaynaşmaya başladı.

Şimdi ne yapmak gerekir. Halk bunu isterken, iradeci bir yaklaşım sergileyerek 'yok bu olmaz' demek, 'ayrı bağımsız devletten başkasına hayır' demek, kitlelerin istemlerine gözleri kapamak, onların nabzını yoklamama, devrimci bir örgüte yakışmasa gerek.

İşte tüm bunlar ayakları yere basanlarla, basmayanları bir birinden ayıran özelliklerdir.

Kürdistan'da varlık olanlar bilirler ki Kürt halkı barış istiyor. Barış istemeyen, barışçı yolu tıkayan sömürgeci Türk devletidir. Sorunu silahla çözeceğini sanan odur. Bugün Kürt halkı tüm araçlarla, yol ve yöntemlerle, hatta elinde silahıyla politik mücadelenin önünü açmaya çalışıyor.

Federasyon biçimi bir çözümü savunmak reformistlik midir? Ya da bir devrim olmadan halkların eşitlik temelinde gönüllü birliği sağlanabilir mi?

Bize göre kimi hakların elde edilmesi, kimi çözümlere varılması için illa da bir devrime ihtiyaç yok. Şayet gücümüz yetiyorsa bunu yapalım ve iyi de olur. Ancak o zamana kadar da yapılması gerekenler var. Ulusların kendi kaderini tayin hakkını kimileri düne kadar salt devrimcilere düşen bir görev diye bildi. Oysa Birleşmiş Miller örgütünün anayasasında en başta bu hak yazılı. Kimi uluslararası örgütün, hatta birçok batılı burjuva partisinin programlarında, tüzüklerinde bu hak için mücadele yer alıyor. Demek ki bu hak burjuva demokratik bir hakmış. Bunu savunmak, hayata geçirmek için illa da devrimci olmaya ihtiyaç yokmuş. Benzer bir yaklaşım ne yazık ki federasyon tezine karşı çıkanlar da görülüyor. Onlar federasyon biçiminde bir çözümü bir devrimle özdeş görüyorlar. Devrim yapılırsa halkların gönüllü birliği yaratılır diyorlar.

Geçmişte sol hareket, Kürtlerin her hak istemini yarına, sosyalizme erteliyordu. Şimdi bazıları da buna benzer bir yaklaşım sergiliyorlar. Hem de burunlarının dibinde önemli, tarihi değişimler yaşanmasına rağmen.

Daha düne kadar kanlı bıçaklı olan Filistin ve İsrail hiç de bir devrim olmadan, bir devrimci dönüşüm olmadan masa başına oturdular ve Filistin devletinin parke taşlarını örmeye başladılar, Filistin'e özerklik anlaşması imzaladılar. Demek ki devrime kadarki sürede de önemli başarılar sağlanabilir, hatta köklü çözümler bulunabilir.

Yarın Kürt halkının özgürlük mücadelesi herhangi bir burjuva Türk hükümetini bir İsrail hükümeti konumuna getirebilir ve onu masaya oturmaya zorlayabilir. İktidarda bir burjuva partisi, Kürt halkının can düşmanı bir parti olabilir, ki büyük bir olasılıkla onlar halen başta olacaklar, ve Kürt halkının varlığı ve hakları anayasal güvenceler altına alınabilir ve eşit haklara sahip iki cumhuriyetli bir federasyon gündeme gelebilir. Türkiye'de devrim olmadı diye, Türk devrimcileri Çankaya'ya yerleşmediler diye, böylesi bir çözüme hayır mı diyeceğiz?

Demek ki PSK'nın federasyon biçimindeki çözüm önerisi ne kimilerinin iddia ettikleri gibi reformistliktir, ne de halkların özgür ve eşit birlikte yaşamı devrim sorunudur. Öyle olmuş olsaydı bir İsviçre'nin Alman, İtalyan ve Fransızlardan oluşan kantonları (federasyon) hiç de olmazdı. Çünkü orada da bir devrim yapılmadı ve işçi sınıfı iktidara gelmedi.

Kimilerinin anlamadıkları, anlayamadıkları şudur: Bağımsızlığı salt ayrı bağımsız bir devletle özdeş görme. Oysa özgür iradeye dayalı federasyon biçimi bir devlet şeması da en az ayrı bağımsız devlet kadar bağımsızdır. Halklar gönüllü olarak evet dedikleri için, gönüllü bir birliğe gidiyor. Aynı evlilik olayındaki gibi. Taraflar rızalarıyla birlikte yaşama kararı veriyorlar. Ancak dilediklerinde ayrılma hakları saklı kalmak kaydıyla. Öyle olduğu içinde bir Kürdistan federasyonu, en az bir Türkiye federasyonu kadar bağımsızdır.

Bunu söylediğimizde kimilerinin aklına köyde, içinde yaşadığımız feodal dönemin kalıntılarının henüz de devam ettiği top-

lumdaki evlilik gelebilir. Ele güne karşı, tüm döğüş ve kavgalara rağmen çiftlerden herhangi biri ayrılma hakkını, özgürce kullanamazlar. Oysa bizim dediğimiz, savunduğumuz modern toplumdaki birlikte yaşamdır. Bu tür toplumlarda evlilik, birlikte yaşam da özgür iradeye dayalıdır; ayrılma, birlikteliğe son verme de.

Bağımsızlık ve dört parçayı birden kurtuluşa götürme

Bilindiği gibi Kürdistan yüzyıllardır parçalanmış bir konumda. Önce Persler ve Osmanlılar arasında ikiye, ardından da 1. Dünya savaşınından sonra 4'e parçalandı ve bu parçalanmış yapı halen de devam ediyor.

Kürt halkı hiç bir zaman, bu sınırları, dikenli tel ve mayın tarlalarını, kendi rızasıyla çekilmediği için tanımadı. Ülkenin kurtuluşu halkın özgürlüğü için yüz yıllardır mücadele ediyor, bin bir acıya katlanıyor, kıyımlara, soy kırımlara uğruyor. Özgürlük mücadelesi her geçen gün milyonları kapsayarak gelişiyor.

Böyle olmasına rağmen, kimi oldu bittiler halkların tarihinde kimi izler bırakıyor, kimi sosyal değişimler yaratıyor. Ayrıca her parça başka bir sömürgeci devlet eliyle idare ediliyor. Çevresi sarılı, dışarıya hiç bir açık kapısı bulunmayan Kürt yurtsever hareketi içinde bulunduğu, karşı karşıya kaldığı bu ağır şartlarda mücadelesini sürdürüyor.

Bu nedenle de her parçada yaşayan, mücadele eden yurtsever hareket, en iyi kendi parçasının şartlarını tanıyor, mücadelesini ona göre şekillendiriyor. Zira, Türkiye Kürdistanı'ndan ya da İstanbul'dan, bir Şıno'daki, bir Süleymaniye veya Kamışlı'daki durumu, ne iyi bir şekilde analiz etme, ne de oradaki mücadeleyi şekillendirip, idare etme imkanına sahibiz. Kaldı ki buna yeltensek bile manevra imkanını, hareket kabiliyetini de hesaplamak gerekir. Sömürgeci güçler arasındaki ilişki ve çelişkileri de.

Bir Suriye'nin İran'la yakın ilişkisini, bir Suriye'nin Irak'la düşman kardeşlik ilişkisini, bir Suriye'nin Türkiye ile su ve Müslüman Kardeşler, Antakya meselesini, bir Türkiye'nin İran'la ilişkişini ve monarşi yanlılarıyla ilişkilerini, bir Irak'la petrol, Musul-Kerkük, Türkmen meselesini.. dikkate almak gerekir. Bu ilişkiler yumağını daha da açmak, düğümü daha da karmaşık hale getirmek mümkün. Ayrıca unutulmaması gereken diğer sorun da, aralarında ne kadar çelişki olsa da ortak bir sorunda, bir Kürt sorununda birleşiyor, kader birliği ediyorlar.

İşte tüm bunlardan dolayı tek bir örgütün, bunun adı Kawa da olabilir bir başkası da, ki geçmişte buna soyunanlar da oldu ve bugün bu işten en azından bu biçimiyle el çekmiş durumdalar, tüm parçalarda örgütlenmesi, mücadeleyi ona göre şekillendirmesi imkansız. Buna ihtiyaç da yok. Madem her parçada Kürt halkı yaşıyor, mücadele ediyor, o halde kendi örgütlenmesini de yapacaktır. Hatta kimileri bunu bizlerden çok önceleri gerçekleştirmişler. Bizlerin örgütlülük yaşı 17-19'larda seyrederken, onlarınki 45-50'leri buluyor ve zengin bir geçmişe sahipler.

Öyle olunca da siyaset yaparken, bunu gerçeklere, şartlara, içinde bulunulan koşullara göre yapmak gerekir. Yoksa tersini yaparız. Hem kendimizi, hem de taraftarlarımızı bunun ne kadar ideal bir şey olduğu konusunda ikna da edebiliriz. Ama sonuçta ele ne geçer, o önemli; yoksa duygular, özlem ve istemler değil.

Her Kürt gibi, Kawacı arkadaşlar gibi biz de ülkemizin birliğini amaçlıyoruz, bunu savunuyoruz. Ancak bunu şimdiden salt bir slogana indirgeyerek ve kendi duygularımızı tatmin ederek değil, bilakis kendi parçamızın kurtuluşunu sağlayarak Kürdistan'ın birliğine en iyi katkıyı yapacağımıza inanıyoruz.

Kürdistan'ın birliği için en az iki parçanın düşmandan kurtarılması gerekir. En az iki parça kurtulduğunda birlik konusu da gündeme gelecektir. Bu nedenle de diyoruz ki, her parçadaki yurtsever hareket öncelikle kendi parçasının özgürlüğü yolunda mücadeleyi temel alsın, birliğe bu yönüyle somut katkıda bulunsun ve bunu kendi örgütlemesiyle sağlasın.

Biz, her parçada ayrı ayrı örgütlenmeyi savunurken genelde Kürt yurtsever hareketinin yakın bir ilişki içine girmesi, dört parçadaki tüm yurtsever örgütleri kapsayacak bir koordinasyona, iş birliğine, hatta ulusal bir kongreye, ulusal bir otoriteye ihtiyaç olduğunu söylüyoruz. Geçmişte de, bugün de bu yönde girişimlerimiz oldu, oluyor.

Böylelikle dört parçadaki

Her parçadaki yurtsever hareket öncelikle kendi parçasının özgürlüğü yolunda mücadeleyi temel alsın, birliğe bu yönüyle somut katkıda bulunsun ve bunu kendi örgütlemesiyle sağlasın. Biz, her parçada ayrı ayrı örgütlenmeyi savunurken genelde Kürt yurtsever hareketinin yakın bir ilişki içine girmesi, dört parçadaki tüm yurtsever örgütleri kapsayacak bir koordinasyona, iş birliğine, hatta ulusal bir kongreye, ulusal bir otoriteye ihtiyaç olduğunu söylüyoruz. Geçmişte de, bugün de bu yönde girişimlerimiz oldu, oluyor.

yurtsever hareket hem ilişkilerini sıcaklaştırabilir, doğacak sorunlar ortak ele alınabilir, hem de ulusal ve uluslararası kamuoyunun önüne birlikte çıkılabilir, kimi sorunlara ortak yanıtlar verilebilir. İşte bizim anladığımız dört parçadaki örgüt budur. Yoksa diğerlerini yok saymak, onların yapmaları gereken işleri omuzlarım demek, dört parçayı birden kurtuluşa götürürüm demek, iş olmasa gerek.

Herşeyi silahla özdeş görme

Diğer bir yanlış da her şeyi silahla özdeş görme ve her hakka ulaşmayı silahlı mücadeleye bağlı kılma anlayışında yatıyor.

Aklı başında her insan gibi, bir halkın kurtuluşu uğruna yola çıkan yurtsever örgütler de bilirler ki, silah amaç değil, bir araçtır. Onun rolünü küçümsemek gibi, ona tapmak, her şeyin onda olduğuna inanmak da yanılgıya götürür, olumsuzluğa yol açar.

Ne var ki, Newroz Ateşi yazarları Mart'tan bu yana, yani ateşkes ve PSK-PKK süreciyle birlikte karalar bağladılar, içten içe kaynamağa ve işi, 'bu da nerden çıktı' demeye vardırdılar. Yıllar yılı silah edebiyatı yaptılar. Ha şu gün, ha bugün dediler, kendilerine gerekçeler aradılar. Ne zaman ki ateşkes ilan edildi, "tam biz de başlayacaktık, onlar sona erdirdiler" gibi gerekçelerin ardına sığındılar.

Oysa hatırlatmak gerekir. Haziran'la birlikte Ateşkes süreci kesintiye uğradı ve yeniden silahlar ötmeye başladı. Hem de öylesine bir ötüş ki öncekilere benzemeyen. Mart, Nisan ve Mayıs'ta yakınanlar, Haziran'dan itibaren koroya katılabilirlerdi.

Onlar derin ve muhkem bir siperde, ellerinde dürbünleri çarpışanları seyredip, vızıldayan kurşunlardan sarhoşa dönüp, o kurşunların yarattığı acılardan, yere serilen canlardan bihaber silah edebiyatı yapıyorlar. Böyleleri üstüne üstlük "böyle olmaz, böyle savaşılmaz" deyip, kelle koltukta ölüme gidenlere akıl vermeye çalışırlar.

Son Filistin örneği de gösterdi ki, sonuca ulaşmak için salt silah yetmiyor. Silahı ne kadar da "devrimci" kullanırsak kullanalım, zaman zaman sonuca ulaşmaya yetmiyor? Öyle olmuş olsaydı Filistin'liler haklarına şimdi değil, onlarca yıl önce kavuşurlardı. Çünkü o dönemler daha da güçlüydüler, İsraillilere kök söktürüyorlardı. Ancak o zaman, silahın da devrede olduğu dönemde çözüme kavuşmayan Filistin sorunu, şimdi silah seslerinin duyulmadığı bir dönemde, hem de Filistin hareketinin grafiğinin en altta seyrettiği bir dönemde çözüme doğru yol alıyor. Demek ki sorunun çözümüne her zaman silah muktedir değil. Kimi diğer koşulların da yerine gelmesi gerekir.

Kaldı ki biz de başından bu yana Kürdistan'da politik mücadeleyi yeğlememize, sorunun siyasi yönüne parmak basmamıza, güç ve enerjimizi bu yönde seferber etmemize rağmen temelde silahlı mücadeleye karşı çıkmadık. Bunun, nerede ve ne zaman kullanılacağının iyice hesaplanması gerektiğine dikkat çektik. Silahın kullanımı kimi hallerde olumlu sonuçlar doğurmasına rağmen, kimi hallerde zararlı sonuçlara da varabilir dedik.

Şunu diyoruz. Türk devletinin imha ve kıyım politikasında ısrarı, Kürt halkına kendini her meşru araçla, silah da dahil savunma hakkı doğuruyor.

Yurtseverliği baz alma

Sömürgeci düşmana karşı tüm yurtsever güçleri kapsayacak ortak bir ulusal cepheye giderken, aramızdaki görüş farklarını, uzun erimli amaçları en azından şimdilik bir yana bırakarak, asgari müştereklerde, ulusal bir bazda, yurtseverlik bazında, ulusal kurtuluş için güç ve enerjimizi biraraya getirmeli, ortak bir potada toplayabilmeli, düşmana yöneltmeliyiz.

Newroz Ateşi yazarları, birkaç sayıda yer alan onlarca sayfalık yazılarında Kürt Yurtsever hareketinde önemli bir yeri olan, mücadelesi, kişiliği ve yetenekleriyle belli bir saygınlığa ulaşan Kemal Burkay'a yönelik, ki arkadaşlarımız bu görüşümüze, tesbitimize katılmayabilirler, hatta bunu alay konusu bile edebilirler, bir dizi suçlama ve hakaretlerde bulunurken, tartışmayı bu yönüyle sürdürmeye çalışırlarken biraz insaflı ve düzeyli olmalıdırlar.

Bu yazıda biz Kemal Burkay'ın kişiliğini tartışma konusu etmedik, buna ihtiyaç duymadık. Zira O ve yaptıkları ortada. Belki de Newroz Ateşi yazarlarını hırçınlaştıran da budur. Ancak Newroz Ateşi yazarları şunu bilsinler ki, Kemal Burkay bulunduğu yere ve konuma mücadele ile geldi, bunda herhangi bir iradeci yaklaşım söz konusu olmadı. Gönül ister ki Newroz Ateşi yazarları da bu konuma gelsin, Kürt toplumunda Kemal Burkayların sayısı artsın.

Diğer yandan tartışmalarda, görüş ayrılıklarında ortak amaca dikkat çekmeli, birliği zedeleyici tutumlardan kaçınmalıyız. Önce ulusu özgürleştirelim, ülkeyi kurtaralım, ardından da sonraki adım olan sosyalizme uluşma konusundaki görüşlerimizi uzun uzadıya ele alalım, tartışalım, hatta bunu Kawacı arkadaşların yaptığı gibi istatistiki bilgilerle, gerçek dışı ithamlarla da zenginleştirelim..

Bunun sırası şimdi değil. Kürt halkının şimdi ne laf üretmeye ihtiyacı, ne de buna zamanı var. O, ülkenin bir an önce kurtuluşu için somut işe ihtiyaç duyuyor. Gelin hep birlikte yarını yakınlaştırmak, aydınlığa çıkmak, çekilen onca acı ve zulme bir an önce son vermek için mücadeleyi yoğunlaştıralım.

Ulusal birlik öncelikle kendi kültürünü oluşturmalıdır

Şemsettin GÜRBÜZ

Birlik; sevgidir, kardeşliktir.

Birlik; coşkudur, heyecandır, dirliktir, zaferdir.

Bölünmüşlük, parçalanmışlık ve dağınıklığın ne anlama geldiğini ise, bunun faturasını tarifi güç acılarla, yıkımlarla, kan ve gözyaşlarıyla ödemiş olan en iyi Kürt ulusu biliyor. Acıdır; ancak, onun dün aşiretlere, tarikatlara ve beyliklere bölünerek sunduğu cansız ve acıklı görünümün, bugün kısmen de olsa, çeşitli, tonlarda yaşamaya devam ettiğini görebilmekteyiz. Ki Kürt ulusunun bugüne değin çektiği acıların mayasında, bölünmüşlük vardır; ufalmış, atomize olmuş ve kendi içsel dinamizminin boyutu dahil, birbirleriyle barışık olmayan ulusal dinamiklerinin bu parçalanmışlıktan kaynaklanan zaafları vardır.

Bu konuyla ilgili olarak, çokça bilinen örnekleri tekrarlayarak okuyucuyu sıkmak istemiyorum. Bugün birliğin ilmik ilmik örülmeye çalışıldığı bu süreçte bile, köy koruculuğu, ajan ve itirafçılık kurumları, ulusal bütünlüğümüzü, iç dinamizmimizi, moral değerlerimizi yüksek boyutlarda zedeleyen, yaralayan, dinamitleyip atomize eden gerici, işbirlikçi cahş kurumlardır. Görülüyor ki, acıklı trajedimiz halen türlü biçimlerde sahnededir. Yıllar yılı birbirleriyle kanlı bıçaklı kalan, düne kadar birbirine karşı aynı dost olmayan tutumu ısrarla ve inatla sürdürmeye, halka rağmen sürdürmeye çalışan "çağdaş öncü"lerimizin durumu... Bu gerçekliğimizin traji-komik bir boyutu değil miydi? Büyük çoğunluğu Marksist bir temelde, insanlığın en yeni, en çağdaş ve ileri değerlerini hedeflediklerini ısrarla iddia eden ulusal kurtuluş güçlerimizin bile, kendi aralarında düzgün, düzeyli bir işbirliği ve diyalog kurabilme yetisinden yoksun olmaları, bu erdemliliği bir türlü gösteremememelerini başka nasıl izah edebiliriz?

Elbette ki eski yaraları, biraz da olsa kabuk bağlamış yaralarımızı deşmek niyetinde değilim. Ancak yakın tarihimizle ilgili çarpıcı örnekler olması ve konumuza daha iyi açıklık getirmek bakımından değinmeden geçemeyeceğim. Yakın geçmişte PKK ile KUK ve yine PKK ile PSK da dahil olmak üzere diğer Kürt siyasal hareketleri arasındaki çatışmalar ve yine DDKD ile KAWA arasındaki adam öldürmelere varan anlamsız kavgalar, çekişmeler ancak trajedi kavramıyla açıklanabilir. Bugün bu talihsiz durumu kısmen de olsa aşmış olmamız, bu olumsuz görüntünün yavaş yavaş silinmeye yüz tutmuş olması, elbette ki ulusumuz ve onun çıkarları açısından, yoksul emekçi halkımız açısından sevindirici bir gelişmedir; sevindirici olduğu kadar da anlamlıdır, önemlidir.

Bakınız; egemen sömürgeci güçler, ulusal kurtuluş güçlerimizin yakaladığı iç barış ve diyolog ortamından ciddi anlamda kaygılıdırlar. Zira o, bu gelişmelerle şimdiye kadar Kürtleri boyundurluk altında tutabilmek için kullandığı en önemli silahını yitirmiş durumdadır. Ancak, konjunktürün sunduğu yeni işbirlikçi dinamikleri kullanma çabası içerisindedir. Elbette ki sömürgeciler bugüne kadar kullandıkları klasik silahlarını, başarabildiği ölçüde kullanmak isteyecek; bunu mümkün olduğunca kullanıma sokma çabası ve arzusunda olacaklardır. Ki bunun için büyük bir arzu ile, büyük bir güç ve enerji ile çalışmaktadırlar. Pusudadırlar! Küçük bir açığımızı yakalamak onların en büyük istekleridir. En küçük bir açığımızı yakaladıkları an, bütün ağırlıkları ile yükleneceklerinden kimsenin kuşkusu olmasın. Zira halen en büyük yaramız olan koruculuk, sömürgecilerin en büyük silahı ve kozudur. Daha da çarpıcısı, PKK'nın "Güney savaşı" diye isimlendirdiği, öz itibarı ile ulusal bünyemizi derinden yaralayan o talihsiz kardeş kavgası, henüz kabuk bağlamamış, derin bir yaramızdır. Bu olay, aynı zamanda yakın tarihimizin en acıklı trajedilerinden bir tanesidir.

Elbette ki bu bölünmüşlük, parçalanmışlık salt Kürt ulusuna ait bir zaaf değildir. Bu durum, uluslaşma süreçlerini bizim gibi sancılı bir şekilde tamamlamış her ulus bakımından böyledir. Ancak, yaşamakta olduğumuz yüzyıla kadar, bu zaafları bu kadar belirgin çizgilerle taşıyan başka da bir ulusa rastlamak da mümkün değildir.

Bunun sebepleri çeşitlidir. Ancak, bunların en başında Kürdistan'ın parçalanmış durumu geliyor. Kürdistan'ın her bir par-

çasını egemenliği altına almış olan bölgedeki sömürgeci devletlerinin her birinin dünyanın en ilkel, en gerici ve en şovenist devletleri olmaları da işin cabasıdır.

Bu durumu açıklamaya çalışırken, olayın ekonomik ve sosyal boyutlarını yadsımamak gerekir. "Uluslar kapitalizmin şafağında doğarlar" tezini temel aldığımızda, bir topluluğun uluslaşabilmesi için çeşitli ekonomik ve sosyal formasyonları aşması gerekiyor. İşte bu evreler, Kürdistan ve Kürt halkı için alabildiğince sancılı geçmiştir. Kapitalizmin şafağının Kürdistan'da henüz görünmediği 1900'lerde, dünya da Birinci Paylaşım Savaşı patlak vermek üzereydi.

Bu yıllarda, henüz feodalizmin ve feodalizm öncesi geri toplumsal formasyonların kurumlaşmış yapıları etkinliğini sürdürmekteydi. Bu geri toplumsal formların doğal bir sonucu olan dağınıklığı, parçalanmışlığı, dolayısıyla görece güçsüzlüğü, iktidarsızlığı aşamamış olan Kürt ulusu, emperyalist güçlerin ve onların uşakları, güdümlü piyonları olan bölgedeki sömürgeci güçlerin mengenesi arasına sıkışıp kaldı. Bu durumda, Kürt ulusu feodal toplum formunun temel karekteri olan dağınıklığı, bölünmüşlük ve parçalanmışlığı aşacak, değişik alanlardaki ekonomik bağlarını güçlendirecek; geniş ulusal pazarların oluşumunu sağlayacak bir dinamizme elbette ki sahip olamazdı. Zira, tüm olumsuz gelişmelere ve müdahalelere rağmen Kürt ulusu sıkıştığı bu sömürgeci mengenelerden kurtulmak için defalarca ayaklanmış, sayısız bedeller ödemekten geri kalmamıştır. Tüm bunlara rağmen bugün hala çağdaş demokratik ulusal bir devletin yaratılabilmesi için gerekli olan elverişli ortamı ve dinamizmi tam olarak yakalayabilmiş değildir. Ancak kültür olarak, çağdaş dünya ile ciddi bir etkileşim içine girmiş olan Kürt ulusal hareketinin, artık kendi gerçekliğini doğru ve bilimsel olarak gözetecek, buna uygun düşen politikalar oluşturabilecek bir zenginliğe hızla ulaşmakta olduğunu görüyoruz.

Şimdi bu sancılı süreçlere takılıp Kürt ulusunun hiçbir toplumsal formu kendi dinamiklerine dayanarak aşamadığı tezini geliştirmek ciddi bir yanılgı olur. Feodalizmin bile islam ordularıyla zorla Kürdistan'a taşındığı tezinin hiçbir bilimsel dayanağı olamaz. Bugün Kürt toplumunun içinde bulunduğu feodal toplum formunun ürünü olan dağınıklığı, parçalanmışlığı ve bunun beraberinde getirdiği gerici kültürel , ekonomik, sosyal ve siyasal kurumlaşmalarını, bu bilim dışı savlarla açıklayamayız. Bilindiği üzere toplumsal formasyonlar, dinlerin doğuşu, etik değerlerin değişimi vb. gibi üst yapı kurumlarıyla ya da silah zoruyla oluşmuyorlar. Toplumsal formların biçimlenişinde etkili olan üretim ilişkileridir; alt yapı kurumlarıdır. Dış müdahaleler, toplumsal formların biçimleniş sürelerini uzatıp kısaltabilirler; ancak formun biçimlenişinde belirleyici olamazlar.

Bugün hala Kürt halkının ulusal bünyesini ciddi bir biçimde yaralayan bir dizi sosyal-siyasal gelişmeyi, kardeş kavgalarını, bu çarpık gelişme içerisindeki ekonomik ve sosyal yapı üzerinde biçimlenmiş ve bugün de halen canlı ve etkin olan siyasal kültür kurumlarına bağlamak mümkündür. Ama bu kültür, salt bazı çevrelerce kullanılan -her ne anlama geliyorsa- "ilkel milliyetçi" kavramı çerçevesinde değerlendirilen siyasetlerin kültürü değildir. Bu durumun oluşumunda, kendi toplumsal kültürümüzün yanısıra, dünyada geniş alanları etkisi altına alan bir takım olumsuz siyasi kültürlerden ciddi anlamda etkilenmiş (bugün etkilenme giderek azalma eğilimine girmiş olsa da) ve kendilerini "İlkel milliyetçi" politikalardan kopuş olarak ifade eden siyasetlerin payı büyüktür. Burada, bu konuyu tüm boyutlarıyla tartışmak konumuzun boyutlarını aşıyor. Şunu da belirtelim ki, bu yanlışlarımızın ulusal bünyemizde açtığı yaralardan kanlar sızmaya devam ettiği müddetçe kendimizi özgür bir ulus olarak örgütlememizin imkanı yoktur. Bugün hala, sayıları onbinlerle ifade edilen köy korucuları, ajanlar, itirafçılar ve sömürgecilerin yanında yer alan diğer güçler ve bu güçlerle mücadelede izlenen ve dolayısıyla onların konumlarını güçlendiren yanlış politikalar, iyileşmeye yüz tutmamış, acil tedavi gerektiren yaralarımızdır.

Bugün hala Kürt halkının ulusal bünyesini ciddi bir biçimde yaralayan bir dizi sosyal-siyasal gelişmeyi, kardeş kavgalarını, bu çarpık gelişme içerisindeki ekonomik ve sosyal yapı üzerinde biçimlenmiş ve bugün de halen canlı ve etkin olan siyasal kültür kurumlarına bağlamak mümkündür. Ama bu kültür, salt bazı çevrelerce kullanılan, -her ne anlama geliyorsa-, "ilkel milliyetçi" kavramı çerçevesinde değerlendirilen siyasetlerin kültürü değildir.

Kürt yurtsever hareketleri arasında, bu yılın başlarında başlayan yakınlaşma sürecini, ulusal birlik yönündeki yeni sürecin ilk adımı olarak değerlendirmek gerekir. Bu yakınlaşma niyetleri, politik hesapları aşan, hedef ve istemlerde ortaya çıkan bir yakınlaşmadır. Bu durum uluslaşma yönündeki evrimin yakaladığı düzeyin bir sonucu olarak, kendini daha berrak bir biçimde ortaya koyan ulusal iradenin sonucu, giderek kendini

daha da netleştiren birlik kültürünün ürünüdür. Bütün bunlara rağmen, bu birlik süreci, sanıldığı kadar sancısız ve bugünden yarına, beklenen bir düzeye ulaşamaz. Bu sürecin de kendine özgü sancıları, inişleri ve çıkışları olacaktır. Ekonomik, sosyal ve kültürel zemini şekillenmeye başlamış olan ulusal birlik sürecinin boy verip serpilmesi için, daha harcanması gereken çokça emeğe ve çabaya ihtiyaç var.

Bu sıralar, bazı çevrelerin kısık bir sesle de olsa, sosyalistlerin birliği üzerine de konuştuklarını duyuyoruz. Bu konuşmalarda temel vurgu; "Kürdistanlı sosyalist güçler, güçlerini birleştirmek koşuluyla sürece sosyalistçe bir müdahaleyi geliştirmelidir" biçimindeki bir vurgudur. Kanımca bu önerinin ayakları havadadır. Bu öneri tartışılmadan önce açıklığa kavuşması gereken bir hayli nokta var. Başta herkesin, sosyalizmden ne anladığını berrak bir biçimde ortaya koyması gerekir. Kapsamı, çerçevesi, boyutları berrak bir biçimde ortaya konmayan, ütopyacı soyutlamalarla oluşturulan hedeflere doğru halkların koşabileceğini sanmak büyük bir saflık olur. Dünya "sosyalist" sisteminin çökmesiyle yaşanan bu derin altüst oluştan sonra "nasıl bir sosyalizm?" sorusunun, daha bir çok kafada asılı olarak durduğu açıktır. Bu önerinin sahibi çevrelerin öncelikle yapmaları gerekli olan şey, sosyalizmle ilgili düşüncelerini net bir biçimde ortaya koymalarıdır.

Öncelikle kendi kültürünü oluşturmayan, zorlama birlik önerilerinin toplumda yankısını bulamayacağı açıktır. Nasıl ki, toplumsal mücadelelerde zaferin temel koşulu birlik ise, birliğin temel koşulu da; geniş emekçi yığınların kolayca seçebilecekleri kadar berraklaşmış ortak bir hedef ve ortak bir hedefe doğru köklü bir yöneliş ve bu yönelme sürecindeki toplumsal ilişkilerin bir sonucu olarak oluşacak birliğin kendi kültürüdür. Diğer bir deyişle, dar grupsal, kliksel hesaplardan, ilkel dürtülerin ürünü olan duygusal çıkışlardan arınmış, demokratik ilişkileri temellendirmiş toplumsal dinamiklerin mücadele süreçlerindeki ahenkli ve uyumlu gidişidir. Bunu başarmak bir kültür sorunudur. Ulusal ve toplumsal bünyeyi derinden yaralayan yanlış eylem biçimlerinden uzak tutacak etik değer de budur. Devrimci eylem bunsuz olmaz.

Cepheleşme sürecimizin başladığı bu dönemde halkın bu birliği büyük bir heyecanla arzuladığını görüyoruz. Buna rağmen cepheleşme olayı bir oldu bittiye de getirilmemelidir. Birliği oluşturacak dinamiklerden birinin zaaflı oluşu, bunu hazmedecek kültürden yoksun oluşu, birliği yaralamaya yetecektir. "Birlik olsun diye birlik" yaklaşımı temelinde kurulan birlikler, bu yönde bir zorlamanın ürünüdürler ve ömürleri kısadır, etkisizdirler. Birlikler bu yönde bir ihtiyaca karşılık geldiklerinde toplumsal zemide yankısını bulur; ete, kemiğe bürünebilirler. Yapay birliklerin oluşumundan ısrarla kaçınmak, birliği ısrarla savunmaktır.

Oluşturulmaya çalışılan birlikler, aklın ve sağduyunun egemenliğinde oluşturulmalıdırlar. Yukarıda çerçevesini çizdiğimiz geleneksel feodal kültürden, onun geri siyasal ahlak yapısından tüm boyutlarıyla arındırılmış devrimci ilişkilerin sonucu oluşan birlikler anlamlıdır, önemlidir. Yoksa suni, zorlamaların ürünü olan etkisiz ve işlevsiz birliklerin oluşumu bakımından, yakın tarihimiz bir hayli zengindir.

O halde, kültürel gelişmişliğin, siyasal olgunluğun ölçüleri nelerdir? PKK ile PSK ve PKK ile Kürdistan diğer sol ve yurtsever güçleri arasında yıllarca süren dostça olmayan ilişkilerin çok yakın bir tarihe kadar geldiği bilinen bir olgudur.

Protokol ile birlikte, bu dostça olmayan ilişkilerin aniden yerini derin bir hoşgörüye ve dayanışmaya bırakmasını nasıl açıklamak gerekir?

Bu durum, Kürdistani kitlenin eğitimiyle, dolayısıyla kültürel donanımıyla doğrudan ilintilidir. Çünkü eğitim, en genel anlamıyla, insanı biçimlendiren, yontan, donatan, özcesi insanı insan yapan etkinliklerin özüdür. Elbetteki eğitim, insanlığın tarihsel, sosyal-kültürel değerlerinden ayrı düşünülemez. Ki, konumuzla yakından ilgili olan, Kürt halkının uluslaşma sürecine kısa da olsa değinmiştik.

Bütün bunların ötesinde, her bir sosyal sınıfın, ideolojinin ve toplumsal kategorinin kendilerine uygun eğitim süreçleri vardır. Kürt halkı yaşadığı tarihsel gerçeklikten dolayı bu yönüyle de büyük bir talihsizliği daha yaşıyor.

Görülüyor ki Kürt insanı gerici, sömürgeci burjuva sınıfının ideolojisiyle donanımlı eğitim kurumlarından geçmek durumundadır. Sömürgeci güçler, bunun için gerekli kurumları oluşturmuş, mekanizmayı bir güzel oturtmuşlardır. Bu gerici, şovenist ve asimilasyoncu bir karekter taşıyan eğitim mekanizmasıyla, sömürgeci burjuvazinin yaratmaya çalıştığı, alabildiğine edilgen insani değerlere, doğaya, kendi ulusal ve sosyal gerçekliğine yabancı insan tipolojisidir. Çünkü, egemenliklerinin devamı için böylesi bir insan tipine ihtiyaçları vardır. Bu durum bile, Kürt insanının istem ve arzularını, bu yöndeki duygularını köreltmeye, onun ulusal kurtuluşçu saflara katılmasına engel olmaya yetmiyor. Ancak, bu durum Kürt insanının kültür olarak sömürgecilerin bu eğitim süreçlerinden hiç etkilenmedikleri anlamına gelmez. Hatta, bugün ulusal kurtuluşçu saflardaki bir dizi sıkıntının kaynağı, işin doğasına aykırı olan geri kültürlerin

saflara değişik ölçülerde taşınmasıdır.

Geniş insan yığınları, öncelikle sömürgeci burjuvazinin yaratıp kurumlaştırdığı kendi ideolojisinin ürünü olan eğitim kurumlarından geçtikten sonra, devrimci, ilerici sınıf ve ideolojilerin kıt imkanlarıyla yaratmaya çalıştığı eğitim süreçleriyle -ki bu genellikle siyasi eğitimle sınırlıdır- tanışma imkanını bulur? Bu etkileşim sürecinde dahi, kendisini egemen kültür bombardımanında tümüyle arındırıp yepyeni bir devrimci kültür ile devrimci demokratik saflara katılanların sayısı pek te iç açıcı değildir. Olayın önemli yanlarından birisi ise, tartışılan, konuşulan yeni "ilerici-devrimci" siyasal yapıların " ilericilik-devrimcilik" boyutudur.

Bu durum Kürt ulusal kurtuluş hareketi bakımından da böyledir. Kürt ulusal hareketinin temel dinamikleri olan siyasal yapıları oluşturan potansiyelin çok önemli bir bölümü böylesi bir eğitim sürecinden tam anlamıyla kopamamış, siyasal yapıların ben merkezci karakterleri, bu yöndeki siyaseğilimleri boyutu işe karışınca daha vahim bir kültürel tablo ortaya çıkıyor. Bu tablo, çoğunlukla estetikten, zengin bir kültürel ve sanatsal düzeyden yoksun bir tablodur. Çoğunlukla düşünemeyen, üretemeyen, kendi devrimci iradesini gerektiği gibi kullanamayan, kendi liderinin hiç bir sözünün doğruluğunu ya da yanlışlığını hiç bir zaman tartışmayan, onu her koşulda kutsal sayan bir savaşçı tipolojisinin oluşumunun ana kaynağı budur. Dün, ağasının, şeyhinin ya da tarikat liderinin ağzına bakıp konuşan, ona endeksli düşünen, gülen ve ağlayan müritlerin durumu, biraz farklı bir tonla, siyasal yapılarımız ve önderlikleriyle sempatizan kitleleri yaşıyor. Günümüz Kürdistan koşullarında potansiyel maalesef böyle biçimleniyor.

Öyleyse, günümüz Kürt toplumu için siyasal yapılar salt birer mücadele aracı olmanın ötesinde, toplumsal dönüşümün, bunun için gerekli olan kültürel gelişimin odağı durumundadırlar. Siyasal yapılarımızın, en çok ta liderlerinin donanımı, birikimi, yetkinliği, çağdaşlığı, çalışkanlığı ve üretkenliği yanısıra üslubu, sorunları, problemleri ele alış ve yorumlayış tarzı oldukça önemlidir. Liderler birliğin kültürüne ulaşmadan -ki bu feodal kültürden kopuşun kültürüdür- bunu kitlelerden beklemek saflık olur.

Derlenip toparlanma, cepheleşme sürecimizin hızlı adımlarla ilerlediği bu tarihsel kesitte, herkese, düne nazaran daha büyük görevler düşüyor. Birliğe doğru atılan adımlarımız hızlı olduğu kadar sağlam, sağlam olduğu kadar da kalıcı olmalıdır. Ulusal devrimimizin kültürel kopuşunu şimdiden yaratmak, düzenin ve toplumsal yapımızda derin izleri olan kapitalizm öncesi geri toplumsal formların kültüründen hızla kopmak zorundayız.

Derlenip toparlanma, cepheleşme sürecimizin hızlı adımlarla ilerlediği bu tarihsel kesitte, herkese, düne nazaran daha büyük görevler düşüyor. Birliğe doğru atılan adımlarımız hızlı olduğu kadar sağlam, sağlam olduğu kadar da kalıcı olmalıdır. Ulusal devrimimizin kültürel kopuşunu şimdiden yaratmak, düzenin ve toplumsal yapımızda derin izleri olan kapitalizm öncesi geri toplumsal formların kültüründen hızla kopmak zorundayız.

Siyasal yapılarımız aynı zamanda, bugün için de olsa, ulusal kültürümüzün inşasının güvencesi ve temel taşlarıdırlar. Ulusal kurtuluş sürecinde, eylemi her şeyin önüne koyup onu adeta fetişleştiren, bunun yanında kültürel çalışmalara, etkinliklere gereken önemi vermemek, bu konuda kayıtsız kalmak, bu alanda, mevcut eksik düzeyi onaylamak olur. Fetiş haline getirdiğimiz eylemlerimizi, devrimci çalışmalarımızı, hatta ulusal kurtuluş kavgamıza dayanak yaptığımız tarihi kültürel değerlerimizin gelişimi için gereken çabayı göstermemek, insanlarımızın bu yöndeki duyarlılıklarını artırıp gerekli kanallara akıtmak için gerekli duyarlılık ve çabayı sarfedemeyen güçlerin ulusal birliğe sunacağı bir katkılarının olmayacağı açıktır. Özellikle de Kürt dili ile yayın yapan yayın organlarımıza karşı ilgisizliğin bu denli düşük olması, mevcut siyasi yapılarımızın bu yönde yeterli duyarlılığa sahip olmadıklarını gösterir.

Yinelemekte yarar görüyorum !

Birlik; sevgidir, kardeşliktir.

Birlik; çoşkudur, heyecandır, dirliktir, zaferdir.

Ulusal birliğin harcı, ulusal kültürdür. Birliği sağlam ve kalıcı kılan odur. Bu alanda alınan mesafe aslında ulusal kurtuluş mücadelemizin kat ettiği yoldur. Maddi güç elbette ki önemlidir. Ancak, petrol zengini Arap ülkelerinin onca ekonomik güçlerine karşın dünya siyaset ya da kültür sahasındaki etkinlikleri bilinen bir şeydir. Bugün her alanda dünyaya örnek olan, her gelişmeye damgasını vuran Batı Avrupa ülkelerinin gücü nereden gelir? Bu durumun, salt ekonomik kalkınmışlıkla açıklanması mümkün değildir. Burada iki yüzyıl önce başlayan ve kökü antik Yunan kültürüne dayanan rönesans hareketini hesaba katmak gerekir.

Köklü bir kültürel dönüşüm, Kürt Ulusal Hareketi için mutlaka gereklidir. Bunsuz zafere gitmenin imkanı yoktur. Devrim, öncelikle kendi kültürel kurumlarını mutlaka oluşturmalıdır.

Burjuva demokrasisinin farklı bir yorumu:

Dünyanın sola çekilmeye ihtiyacı var

C. ÖZGÜR

Toplumsal dönüşüm ve insanın evrimleşmesinde maddi üretimin belirleyicilik yasası bugün de işleyen bir kuraldır. Anacak maddi üretimle koşut giden diğer faktörlerin eksikliği yada yetersizliği, toplumsal dönüşümü sekteye uğratır. Bu faktörler, toplumsal bilincin maddileştiği toplumsal muhalefet, örgüt, parti, cephe ve benzer ulusal aksiyonların uluslararası örgütleridir.

Kapitalist üretici güçlerin, feodal üretim biçiminin aşılmasında belirleyici olduğu bilinen bir gerçek. Ancak hiç kimse, Antik Yunan kültürünün yeniden filizlenişi olan Aydınlanma olmadan Burjuva devrimler çağının, yaşandığı şekliyle başarılabileceğini söyleyemez. Kapitalizmin ilkel-vahşi evresinden bugünkü olgunluk düzeyine ulaşması da kolay olmadı. Burjuva demokratik muhalefet daha ilk doğuşunda kendi zıddını da birlikte doğuruyordu. Burjuva Cumhuriyetçilerin krallığa başkaldırdıkları 1793'te Babuef ve arkadaşları daha yerleşmemiş bir toplum olan kapitalizminde ötesinde, adil ve eşit bir toplumun özlemini haykırıyordu. Thomas More Ütopya'sında, ütopik olmayan komünizan toplumu tasvir ediyordu. 1848 alt-üst oluşun, üzerinde İşçi Ligası yükseldi. İşçi Ligası ile Komünist Manifesto aynı döneme rast geldi. Kapitalist toplum, ezilenlerin maddi rehberi sayılabilecek İşçi Ligası ve manevi rehberi sayılan Komünist Manifesto'nun doğuşu için yeterince olgunlaşmıştı. 1871 Komün olayı ezilenlerin özgürlük ve adalet savaşına politik ve pratik düzey kazandırdı. 1. Enternasyonal Dünya İşçi Hareketinin merkezileşmesinde büyük rol oynadı. İşçi Hareketinin entellektüel düzeyi yükseldi. Kapitalizmin inkarı adına yola çıkan bir sürü düşünce bu dönemde harmanlandı. 1. Enternasyonal, yoğun etkileşim ve mücadelelerden sonra Karl Marks'ın yaklaşımını ön plana çıkardı. Marks'ın düşünceleri akademik bir entellektüelizmden öte, insanlık tarihinin yeni baştan, yeni bir yöntemle ve yeni bir anlayışa oturtulmasıydı. Felsefesini Hegel'den, Ekonomi-Politik düşüncesini Ricardo'dan, Sosyalizmini Fransız Sosyalistlerinden alan K.Marks, yepyeni ve o günün verilerine göre bilimsel bir dünya görüşü oluşturdu. Daha sonra Lenin ve Rus Komünistleri hem teorik katkıları, hem de peşpeşe yaşadıkları üç devrimle Marks'ın düşüncelerine hayat kattılar. Dünya, Kapitalizm ile Sosyalizmin her düzeyde kıran kırana mücadelesi ve etkileşimi ile bu günlere ulaştı.

Tekrar başa dönerek konuyu irdelemeye çalışalım. İlgilenenlerin bildikleri gibi kapitalizmin ilk evrelerinde bugünküyle kıyaslanmayacak bir soygun ve baskı mekanizması işliyordu. Burjuvazi sömürü ve baskı mekanizmasını işletmekte hiç bir sınır, kural tanımıyordu. Çocukların ve kadınların yaşadıkları, korkunç ve acımasızdı. Çalışanların hiç bir hak ve güvenceleri yoktu. Sözde var olan hukuk ve eşitlik, sadece kapitalistler için geçerliydi. Emekçiler gerçi öldürülmüyor, eskisi gibi alınıp satılmıyordu ama çalışmaktan başka bir hakları da yoktu. İşçi sınıfı yaşadığı koşullara göre köle sayılırdı.

Ezilenler boş durmadı. Nice acı ve binlerce kurban pahasına işçiler önce çalışma saatlerini düşürdüler. Kadın ve çocukları korumaya yönelik kimi haklar elde edildi. Bu tür sıradan haklar bile, kimi zaman barikatların gerisinde ilkel silahlarla savaşan binlerce proleterin canlarını vermesiyle kazanıldı. Burjuvazi, işçi sınıfının mücadelesini bastırmak için eski barbarların yöntemlerini kullanmaktan çekinmedi.

Herşeye rağmen, işçi sınıfı ve onun aydınları hergün yeni mevziler elde ettiler. Elde edilen mevziler zaman zaman el değiştirse de bile, sonuçta işçi sınıfı kazanımlarını genişletip bunları yasal güvencelere bağladı. Sayısız mücadele ve bu alanda

ödenen bedeller karşılığında işçi sınıfı çalışma saatleri, haftasonu ve yıllık tatilleri, çalışma koşullarının düzeltilmesi, ücret artışları, malüllük-emeklilik, ölüm hakları, işsizlik sigortası gibi bir çok alanda yeni güvenceler elde etti. Seçme ve seçilme haklarından parti olarak örgütlenip, siyasal faaliyete katılmaya kadar bir çok siyasal hak elde edildi. Emekçiler yararına yasal ve anayasal düzenlemeler gerçekleştirildi. Burjuva demokrasisi ezilenlerin mücadelesi ve elde ettikleri kazanımlarla genişleyip zenginleşti. Sınıflar arası uçurumlar eskisine oranla azalarak, toplumsal refah ve demokrasiden emekçilerin payına düşen oran arttı.

Bunca yaşananlardan sonra Ekim Devrimi'nin insanlık tarihinde yeni bir çığır açtığı iddasını kimileri beylik bir söylem olarak görse de, işin gerçeği farklıdır. Gerçekten de yarattığı yepyeni üretim ilişkileri, hukuk sistemi, hedeflediği insan tipi, plancı kalkınma modeli ve yeni uluslararası normlarıyla Ekim Devrimi sadece kendi ekseni etrafında topladığı Sovyet halklarının yaşamında kalıcı izler bırakmakla kalmadı; o aynı zamanda kapitalist ülkeleri, oradaki sosyal ve siyasal sistemleri derinden etkiledi. Sosyalist toplum o geri altyapısına rağmen emekçileri en azından hukuki ve siyasi anlamda kölelikten kurtarmıştı. Keskin sınıf farklılıkları ortadan kaldırılmış, insana yeni bir ruh ve güven aşılanmıştı. Planlı kalkınma modeli ile Sovyetlerde ilk yıllarda kaydedilen ekonomik gelişme kapitalist ülkelerdeki egemenleri bir hayli ürküttü. Ezilen ve sömürge halkların Sovyetlere yönelen ilgisi ise bu ürküntüyü daha da arttırdı.

1800'lü yıllardan itibaren emekçilerin kapitalist baskı ve sömürüye karşı sürdürdükleri mücadele ile başlayıp sosyalist toplumun kuruluşu ile devam eden anti-kapitalist toplumsal gelişme süreci, genelde kapitalist toplumlar, özelde de burjuva sınıflarda farklı iki tepki geliştirdi.

Bunlardan birincisi aşırı gerici eğilim olarak ortaya çıktı. Ekim Devrimi öncesinde emekçilerin yükselen mücadeleleri karşısında kimi kapitalist ülkelerdeki egemenler iyice hırçınlaşıyor, gericilik iyice kabarıyordu. Bismark Almanyası'nda çıkartılan anti-sosyalist yasalar buna örnektir. Sosyalizmin, Ekim Devrimiyle ekonomik ve siyasal bir sistem olarak can bulması ileri ülkelerdeki kapitalistlerde panik yarattı. Kapitalizm karşıtı bu toplumsal gelişme, kapitalist ülkelerde yaşanan bünyevi bunalımla birleşince tekelleşmiş burjuva saflardaki gericilik eğilimi iyice hortladı. Faşizmde ifadesini bulan bu gerici tepkinin insanlığa çektirdiklerini hepimiz biliyoruz.

Sosyalist toplumsal gelişmenin yarattığı ikinci tepki ise reformizm ve burjuvazinin tedrici geri çekilişi oldu. 19. yy ortalarından itibaren emekçilerin sart direnişlerini kimi kez kanla boğan burjuvazi, kimi zamanda kendi düzenini sarsmayacak tavizler vermek zorunda kalıyordu. Emekçilerle egemenler arasındaki bu mevzi savaşı, zikzaklı bir seyir izlese bile, sonuçta hep ezilenlerin lehine gelişiyordu. Ekim Devrimi ile yükselen devrimci muhalefet, burjuvaziyi biraz daha reformize etti. Kapitalist ülkelerdeki reformist eğilim burjuva sınıfların iradi bir eğilimi olmaktan öte, sınıflar mücadelesinin sonucu doğan toplumsal bir nesnellik idi. Egemen sınıf olan burjuvazi bir yandan içerde emekçilerin haklı ve sert direnişleriyle zorlanırken, diğer yandan sosyalist sistemin cazibeli baskısı altındaydı. Burjuvazi bu iç ve dış baskının yaratabileceği bir patlamayı engellemek ve baskıyı daha yumuşak göğüsleyebilmek için bilinçli ama aynı zamanda zorunlu bir biçimde ezilenlerin hak taleplerine boyun eğiyordu. Emekçiler yönünde kazanılan ekonomik, demokratik ve siyasi haklar, yasal güvencelerle pekiştirildi. Tek tük ülkelerdeki bu gelişmeler giderek evrensel değerlere dönüştü. İşçi sınıfının ve genelde kapitalizm karşıtı toplumsal gelişmenin baskısıyla elde edilen kazanımlar giderek dünyada demokratizm eğilimini doğurdu. Bütün çarpıklığı, eksikliği ve gel-gitliğine rağmen günümüz dünyasında var olan demokrasi kültürü ve demokratik kurumlar insanlığın ortak eseri ve en başta da sosyalizan hareketin eseridir. Bugün bir çok belge ve sözleşmeyle uluslararası nitelik kazanan demokratik değerler, artık bütün insanlığın kazanımlarına dönüşmüş durumdadır.

Bunca yaşananlardan sonra Ekim Devrimi'nin insanlık tarihinde yeni bir çığır açtığı iddasını kimileri beylik bir söylem olarak görse de, işin gerçeği farklıdır. Gerçekten de yarattığı yepyeni üretim ilişkileri, hukuk sistemi, hedeflediği insan tipi, plancı kalkınma modeli ve yeni uluslararası normlarıyla Ekim Devrimi sadece kendi ekseni etrafında topladığı Sovyet halklarının yaşamında kalıcı izler bırakmakla kalmadı; o aynı zamanda kapitalist ülkeleri, oradaki sosyal ve siyasal sistemleri derinden etkiledi.

Konuyla ilgili verilmek istenen mesajı biraz daha açıklığa kavuşturmak için bir kaç noktaya değinmekte fayda var. Dünyada esen sosyalizmden kopuş havasına kendini kaptıran sayısız ay-

dın ve eski sosyalist, reel sosyalizmin son yıllarda yaşadığı sarsıntıya bakarak sosyalist değerlere yabanıl saldırılarda bulunuyor. Bu tür kişiler Amerika'yı yeni keşfetmenin ezikliğiyle kapitalizmi kutsuyor, çarpık bir anlayışla esen demokrasi kültürünü sosyalizme karşıt, kapitalizmin bir ürünü olarak göstermeye çalışıyorlar. Popülizm hastalığında yüzen kirli aydın ve eski sosyalistin yeni bir yükselişle savrulmaları kimseyi şaşırtmayacaktır. Tarihsel perspektiften yoksun, duygusal sosyalizm düşmanlığının yarattığı ideolojik tahribatı gidermek açısından açıklamakta yarar var:

1- Kapitalist toplumun (yarattığı toplumsal farklılaşma, sömürücü ve bireyci mülkiyet anlayışı, yozlaşma ve kişiliksiz insan tipi, fuhuş, alkolizm, ırkçılık, para ve mülkiyeti temel sayan kültür, hümaniter değerlere ilgisizlik, savaş çığırtkanlığı ve hegemonyacılık, sınıflar ve uluslararası ilişkilerde çifte standartlaşma, geleceğe yönelik yarattığı karamsarlıkla) adil, insancıl ve insan nesline yaraşır ideal bir düzen olduğunu söyleyebilir miyiz? Birinci ve İkinci Dünya savaşları ile 60-70 milyon insanın yokolmasına bir o kadarının da evsiz barksız ve sakat kalmasına neden olan bir sistem nasıl idealize edilebilinir? İnsanlığa Hiroşima, Nagazaki, Halepçe'yi armağan eden, yarattığı ve bizzat körüklediği bölgesel savaşlarla halkları birbirine kırdırtan bir toplum mu (sistem) insancıldır? Bütün bu sorulara bizim cevabımız hayırdır. Ama kapitalist toplumlardaki reformizm ve demokratikleşmeye bakarak "evet" diyenler için açıklamaya devam edelim.

2- Yukarıda kısaca belirtildiği gibi, günümüz kapitalist toplumlarında demokratizm, reformizm, hümanizm adına ne varsa hepsi binlerce, onbinlerce mücadeleci insanın kanı ve canı pahasına kazanılmıştır. Kapitalizmin tabiatı ilkel, bireyci, yıkıcı ve vahşidir. 150 yıldan fazladır süren nice acılı ve kanlı mücadeleler sonucu kapitalizmin bu yanları törpülene törpülene bu günlere gelindi. Sosyalist mücadeleler tarihi bir çok ekonomik-demokratik ve siyasi kazanım kapitalist topluma kabul ettirme ve sonraki sosyalist toplumun baskı, dayatma rekabetinden olmasaydı kapitalist toplumlardaki bugünkü sosyal politikaların bu düzeyde olmayacağını burjuva ideologları bile inkar edemiyor.

3- Yukarıdaki gerçeklerden hareketle,

a) Eskiden savunageldiğimiz kapitalizmin reddi formülasyonunu, ilkel ve özü itibariyle kapitalizmin reddi şeklinde değiştirmeliyiz. Zira kapitalist topluma içertilmiş bir çok değer bizzat bizim (sosyalistlerin) eseridir. Öyle ise red edeceğimiz kapitalizm, bizim bütün demokratik, siyasi ve hümaniter kazanımlarımızdan arınmış kapitalizm olmalıdır. İnsanlık tarihi boyunca yaratılmış bütün ilerici değerler olmak üzere, burjuva devrimler çağından günümüze dek bütün olumlu ve ilerici değerlere sahip çıkmalıyız. Bu nedenlerle kapitalizmin reddi formülasyonunu kabalıktan kurtararak ayakları üzerine oturtmalıyız.

b) Kapitalizmim reddi, doğal olarak alternatif toplum önermesini de beraberinde getirir. En önemli sorun da budur. Bu önermemizi şekillendiren veriler şöyle sıralanabilir.

Alternatif toplum önermemiz yeni ütopik bir proje olamaz. Tersine o, maddi ve düşünsel yönden tarihsel dayanaklara oturtulmalıdır. İradi çaba ve zorlamalarla toplumsal dönüşüm ve projelerin gerçekleşmeyeceği ortadadır. Bu nedenle alternatif toplum önermemiz iradi bir güdülenmeyi içerse de, özünde determinist bir tarihsel nesneliğe oturtulmalıdır.

c) Tarihsel maddi tipolojisi ilkel komünal topluma, mücadeleci geleneği Spartaküs direnişine, felsefi dayanağı Heraklatius'a dayanacak kadar köklü toplumsal zengin dayanakları olan bir önerme; K. Mark'ın bilimsel bir özenle temel taşlarını döşediği, sosyalizm deneyini yaşayan ülkelerin sayısız birikim ve tecrübe ile zenginleştirdiği SOSYALİZM'den başka bir şey değil. Elbette insanlığın yarattığı bütün olumlu ve insancıl değerlerle donatılmış ve harmanlaşmış bir sosyalizm.

Kapitalizm insani bir toplum değildir. Geçiş şekli, kuruluşun alacağı süreç ve içereceği dinamikler, kollektivizasyonun dozu, yaygınlığı ve birlikte düşünülecek motivasyonlar, kapitalist toplumlarla ilişkileri ve birlikte yaşayabilirliği, günümüz verili kapitalizmeve demokrasiye yaklaşımbiçimi, oluşturacağı demokraside dinamikler ve katılımcı güçler, O'nun insanın cazibe merkezine oturtulması için oluşturulacak perspektifler, ekonominin-üretimin ve üretici kaynakların rasyonalizasyonu, özetle insanlığın gelişiminde umut teşkil edebilecek bir toplumu yaratabilmek için oluşturulacak bütün yöntem ve aygıtları tartışabilinir olmak üzere gelecek SOSYALİZM' indir.

Alternatif toplum önermemiz yeni ütopik bir proje olamaz. Tersine o, maddi ve düşünsel yönden tarihsel dayanaklara oturtulmalıdır. İradi çaba ve zorlamalarla toplumsal dönüşüm ve projelerin gerçekleşmeyeceği ortadadır. Bu nedenle alternatif toplum önermemiz iradi bir güdülenmeyi içerse de, özünde determinist bir tarihsel nesneliğe oturtulmalıdır.

Sosyalizm Kalıpçılık mıdır?

A. ÇENDO

Toplumsal doku, sürekli değişen, dönüşen, önemli-önemsiz, uzlaşır-uzlaşmaz, özel-ortak... sonsuz çeşitlilikteki çelişkilerden oluşur. İnsanlığın günümüze uzanan serüveni, işte bu akıl almaz çeşitlilikteki çelişkilerden kaynaklanan çatışmalar ve mücadelelerle doludur.

Karşılaştığımız çelişkiler nasıl çözülür? Belirli bir kalıp, belirli bir formül var mıdır? Her durumda geçerli olan bir reçete bulmak mümkün mü? Kuşkusuz hayır. Hiçbir olay, olgu veya çelişki, içinde bulunduğu koşullardan, zamandan, mekandan, kendini çevreleyen farklı çelişkilerden soyutlanarak ele alınamaz.

Toplumsal sorunlar gibi, çok karmaşık çelişkiler yumağını kavramaya, çözmeye çalışanlar, herşeyden önce kendilerini her türlü şartlanmadan, hazır reçetelerden, kalıpçılıktan, sloganculıktan kurtarmalıdırlar.

Bir harita üzerinde, düz ve en kestirme yolu işaretlemek yeterli olsaydı, herşey ne kadar kolay olurdu? Oysa, haritada önceden belirlenen düz yoldan gitmek, hedefe ulaşmak her zaman mümkün olmamaktadır. Yolunuza aşamayacağınız dağlar, uçurumlar, yaşamınızı ortadan kaldırmaya hazır haydutlar, başedemeyeceğiniz pekçok engel çıkabilir. Haritada belirlediğiniz hedefe ulaşmak için azimliyseniz;

sadece haritadaki bilgilerle yetinmeyip, nelerle karşılaşabileceğinizi de önceden hesaplayarak gerekli önlem ve araçlarınızı da temin ettiyseniz,

ve hele soluğunuzu da hedefe göre ayarlama becerisini gösterdiyseniz,

yola koyulduktan sonra karşılaştığınız her engel karşısında soğukkanlı değerlendirmeler yapıp çözümler üretebilme yeteneğini gösterebildiyseniz,

"Haritada böyledir, ben asla yolumu değiştirmem; uçurum, dağ, ateş olsa, aşar geçerim" demeyip, gerekli esnekliği gösterebilirseniz;

yani kalıpçılığı, sloganculığı bir kenara bırakıp, hedefi gözden kaçırmadan ona doğru yönelmeyi başarabilirseniz, hedefe ulaşmanız mümkün olur. Aksi takdirde, niyet ne kadar iyi olursa olsun, sonuç başarısızlık veya yokoluştur.

Bugün Kürt halkı, en temel insani haklarından yoksun bulunmaktadır. Ülkesi, dört sömürgeci güç tarafından paylaşılmış, her talebi katliamlarla, sürgünlerle, yasaklarla karşılanmıştır.

İnsanoğlu, evrenin en gizli sırlarını keşfetti; ancak Kürtlerin varlığı, uzun yılların acılı mücadelesi sonucu anlaşılabildi. Evet, "Kürt realitesi" kabul edildi. Ancak bu "realite"nin talepleri de, çok çetin bir mücadeleyle kazanılacağa benziyor. Kürt halkı bu noktaya çok büyük bedeller ödeyerek ulaşabildi. Ve bundan sonra da katetmek zorunda olduğu uzun bir yol var.

Kürt halkının talebi özgürlüktür. Kendi geleceğini kendisi belirlemek istiyor. Bu talebin karşısındaki güç, Kürt halkını soykırımdan geçiren, köylerini yakan, kurşunlara dizen, her türlü baskı yöntemiyle sindirmeye çalışan güç; hiç kuşkusuz birlikte yaşadıkları halklar değil, onları da baskı ve sömürü ağı içinde tutan sömürgeci güçlerdir.

Çelişki, Kürdistan halkıyla, sömürgeci iktidarlar arasındadır. Bu nedenle mücadele de, sömürgeci iktidarlar ile Kürdistan halkı arasındadır. Kürtler bu mücadeleyi verirken, mutlaka Türk halkını da kazanmak zorundadırlar. Türk halkının desteğini

Her durumda geçerli olan bir reçete bulmak mümkün mü? Kuşkusuz hayır. Hiçbir olay, olgu veya çelişki, içinde bulunduğu koşullardan, zamandan, mekandan, kendini çevreleyen farklı çelişkilerden soyutlanarak ele alınamaz. Toplumsal sorunlar gibi, çok karmaşık çelişkiler yumağını kavramaya, çözmeye çalışanlar, herşeyden önce kendilerini her türlü şartlanmadan, hazır reçetelerden, kalıpçılıktan, sloganculıktan kurtarmalıdırlar.

alamayan bir Kürt hareketinin başarı şansı yoktur. Vietnam halkı, yalnızca kendi özgücüne dayanmakla yetinmedi; bütün bir sosyalist sistemin desteğini aldı; Amerikan halkının, aydınlarının, sanatçılarının da desteğini kazandı; Vietnam sorunu, bir dünya sorunu haline geldi. Pekçok sosyalist olmayan ülke de Vietnam'a destek verdi; en azından tarafsızlaştırılabildiler. Başarının sırrını burada aramak gerekir.

Kürtler, başarılı-başarısız tüm deneyleri dikkatle incelemek, onlardan dersler çıkarmak; ancak hazır reçeteler peşinde koşmamak durumundadırlar.

Bizler, Kürt halkının haklı mücadelesine destek veren her Türk kardeşimizin katkısının önemini biliyoruz. Türk halkını kazanmak için çok çalışmanın, iki halk arasındaki köprüleri yıkmak isteyen güçlere karşı uyanık olmanın zorunluluğunun farkındayız. Halkımız, dostunu da, düşmanını da iyi tanıyor. Türk sosyalistleri, Türk aydınları; Kürt halkına yapılan her türlü baskıya, şu ya da bu biçimde tavır alan, iki halkın kardeşçe, barış içinde ve eşit koşullarda ve özgür yaşamak için verdikleri mücadelede köprü olan her çaba, her kişi, grup, parti; başımızın tacıdır. Bunlar, Kürt halkının tarihi boyunca koruyacağı, geliştireceği en büyük kazanımlardır.

Sözümüz, Kürt halkına bilerek veya bilmeyerek zarar veren anlayışlaradır. *"Kürt halkının mücadelesini destekliyorum"* deyip, O'nu arkadan hançerleyenlere, mücadelesini yalnızlaştıranlara, yoluna taş koyanlaradır...

Kürtlerin her başkaldırısının altından mutlaka bir dış destek, bir kışkırtma, bir emperyalist oyun arayan; böylece Kürtlerin haklı mücadelelerini saptırıp, gözden düşürmek, yalnızlaştırmak, hatta haksız konuma itmek; böylece her türlü katliam, bastırma yöntemlerine meşruluk kazandırmak politikası güden sömürgeci güçler, çoğu kez bunda başarılı oldular.

Sömürgecilerin bu tavrını anlamak mümkün. Ancak zaman zaman Kürt halkının "dostları" da, Marksizm-leninizm adına veya o söylemlerle, aynı tutumu almakta; çoğu kez Kürt hareketinin tecritine, karalanmasına, hatta Kürt halkına uygulanan katliamların meşru gösterilmesine yardımcı olmaktadırlar.

Kürtler ayaklandıklarında, zulme, sömürüye başkaldırdıklarında, bağımsız bir Kürt devleti kurmak için idam sehpalarında sallandıklarında, Türk "komünistlerimiz", üstelik yalnız Türklerin değil, Kürtlerin de komünistleri olduklarını söyleyenler, Kürt hareketinin ezilmesini seyrettiler. Dünyaya da, bu hareketlerin, bu isyanların gerici ayaklanmalar olduğunu, "uygarlık" taşıyan kemalistlere karşı bir tepki, hatta ingiliz kışkırtması olduğunu anlattılar.

Kürtler ayaklandıklarında, zulme, sömürüye başkaldırdıklarında, bağımsız bir Kürt devleti kurmak için idam sehpalarında sallandıklarında, Türk "komünistlerimiz", üstelik yalnız Türklerin değil, Kürtlerin de komünistleri olduklarını söyleyenler, Kürt hareketinin ezilmesini seyrettiler. Dünyaya da, bu hareketlerin, bu isyanların gerici ayaklanmalar olduğunu, "uygarlık" taşıyan kemalistlere karşı bir tepki, hatta ingiliz kışkırtması olduğunu anlattılar. *"Mustafa Kemal, bir anti-emperyalistti, ilericiydi."*

Evet, bir Osmanlı subayıydı; iktidarı ele geçirinceye kadar, halifeliği ve sultanı kurtarmak için çalıştığını söylüyordu. Meclis'i, topluca namaz kılıp kuran okutarak açmıştı. Meclis, gerici aşiret reisleri, ağalar, nüfuzlu insanlar, gerici Osmanlı subaylarından oluşuyordu. O, İngilizlerle, Fransızlarla anlaşıp, şimdiki Suriye ve Irak topraklarını onlara terk etmişti. Bir yandan Sovyetler'den destek alırken, bir yandan da komünistleri Karadeniz'de boğduruyordu. Yüzü batıya, emperyalist batıya dönüktü.

Ama o, *"mavi gözlü dev"*di; *"anti-emperyalistti, ilericiydi."* Kürtler mi? Onlar *"gericiydi..."*

Mustafa Kemal'in, ulusal bir devlet kurma çabası içindeyken girdiği her diplomatik ilişki, diğer ülkelerle olan münasebetler *"bir gereklilik, bir başarı ve kahramanlık"* tı. Örneğin Sovyetlerle görüşüp onlardan yardım alması, örneğin İngilizler, Fransızlar, İtlanyanlarla görüşmesi, onların şu ya da bu biçimde desteğini alması, M. Kemal'i, "ajan, hain, işbirlikçi" yapmadı. Ama Kürtlerin Batı ile girdikleri her ilişki, onları "ajan, hain, işbirlikçi" yaptı.

-Üstelik Kürtler, birkaç küçük ve kısa süreli istisnanın dışında, genel olarak, sosyalist ülkelerin de, Batılı ülkelerin de desteğini alamamışlardı. Hatta İngilizlerle savaşmışlardı.-

Bu yaklaşım günümüz solcularında da aynen sürüyor. Kürt hareketinin her ilişkisinin altında bir "emperyalizmle işbirliği" arama eğilimi, deyim yerindeyse **kemalist miras,** aynen sürmektedir. İlginçtir, Türk solcuları her Kürt liderine veya hareketine yönelik suçlamalarını öylesine uç noktalara vardırıyorlar ki, zaman zaman sömürgeci güçlerin yakıştırmaları bile, onlarınkinin yanında masum kalmaktadır.

Her Kürt hareketi veya o hareketin lideri *"ya Suriye'nin, ya İran'ın, ya Irak'ın, ya da Batılı*

ülkelerin, örneğin ABD'nin, İngiltere'nin, İsveç'in, Almanya'nın vs. ajanıdır. İşbirlikçidir, haindir..."

Kürtler kendi aralarında birlikler, cepheler oluşturdukları zaman bu solcularımız hemen yaygarayı basıyor; engellemek için ellerinden geleni yapıyorlar. *"Reformizme teslim oldular"* ya da, *"radikalizme kaydılar..."* gibi, binlerce "izm" tehlikesi sokuşturuluyor ve bu birliklerde "dış parmak" arama çabası gırla gidiyor.

Kürtler soruyor: "Peki ne yapalım?" Cevap bellidir: *"Siz birleşmeyin, gelin bize katılın..."* Peki sizinle birleşince radikalizm, terörizm, reformizm vs. kayma tehlikesi olmuyor da, neden kendi aralarında birleşince bu tehlikeler doğuyor? Sizlerle güç ve eylem birliği yapılınca iyi oluyor da, Kürtler bunu kendi aralarında yapınca neden yanlış oluyor?

Sizler, zaman zaman kendi ordunuza bile bazı ilerici misyonlar yükleyip cephelerin içine katıyorsunuz; zaman zaman dinci partilerle bile ititfaklar düşlüyorsunuz; anti-faşist cephe deyip, tekel dışı kalmış burjuvazinize bile göz kırpıyorsunuz da, Kürtlerin çok daha kabul edilebilir birlik çabalarına "sağ tehlike", "sol tehlike" diye çomak sokuyorsunuz?

Kuşkusuz Kürtler zaman zaman hatalar yapmaktadır. Bu hataları eleştirmek Türk solcularının da görevidir. Ancak eleştiri yerine suçlamalar, hem de temelsiz, dayanaksız suçlamalar, çamur atmalar, "hainlik, ajanlık, işbirlikçilik" suçlamaları, düşmanlıktan başka nedir ki?

Bir partinin veya liderin yanlış yapması, hatalı politikalar koyması ayrıdır; O'nun ajan, işbirlikçi, hain olması ayrıdır. Elbette ki Kürt halkı içinde de hainler vardır, ajanlar, işbirlikçiler vardır. Ancak sizin gibi düşünmeyen herkesi, her hareketi, her partiyi böylesine temelsiz, ispatsız suçlamak, karalamak, ister istemez insanın aklına, bu suçlamayı yapanların bu suçları taşıyıp taşımadığı sorusunu getirir.

Türk solcularımız, kendilerini, herkesi istedikleri gibi suçlayabilmek için yetkili görüyorlar... Dilin kemiği yok; *"Kürtler sömürgeci ülkeler arasındaki çelişkilerden yararlanamazlar, Kürtler Batı ülkeleriyle, kendilerini sömüren ülkeler arasındaki çelişkilerden yararlanamazlar; bazı ilkeler vardır, onlara uymak yeterlidir. Esnek olmak, teslimiyetçiliktir, işbirlikçiliktir. Karşılıklı taviz vermek, Kürtlerin beceremeyeceği bir şeydir. Üstelik ihanettir, ajanlıktır. Kürtler anti-emperyalist olmak zorundadır. Kesinlikle bir emperyalist ülkenin insanıyla, kurumuyla, hatta devletiyle kesinlikle görüşmemelidirler."* Maazallah, örneğin ABD kongresine gitmek, iki milletvekiliyle görüşmek, veya AT'de bir konuşma yapmak, komünistlerin dışında herhangi bir parti, kurum, milletvekiliyle ilişki kurmak, hele hele Kürt meselesini BM'e götürmeye kalkmak, ajan olmanın, hain olmanın, işbirlikçi olmanın açık delilidir(!)

Velhasıl bütün dış ilişkiler, *"Kendi özgücüne güvenmemek, emperyalistlerden medet ummak, halkının mücadelesini emperyalistlere peşkeş çekmek'* anlamına gelmektedir(!)

Müslümanlıkta bazı tabular vardır, -her dinde vardır kuşkusuz- örneğin müslümanlar domuz eti yemezler, şarap içmezler; bütün bunlar yasaktır... Buna rağmen, "ama"ları, "istisna"ları vardır. Örneğin hayati zorunluluklar varsa, şarap ta içilir, domuz eti de yenilir. Bu, müslümanı dininden çıkarmaz. Evet, müslüman, yaşamını kurtarmak için, o durumdan çıkıncaya kadar, önceden belirlenen ilahi emre(!) aykırı hareket edebilir. Oysa, bizim solcularımız, dogmalarda ifadesini bulan dinler kadar bile esnek, müsamahar değildir.

Bir Kürt "yurtdışı"na mı çıkmıştır; vatandaşlıktan çıkarılmış, sürgün müdür? O, *"bir mücadele kaçkını"*dır. *"Batı'ya sığınmıştır.'* Kendileri de aynı kaderi paylaşanlar için bu bir zorunluluk, Kürtler için değildir.

Kürt sorununun uluslararası platformlara taşınması, onlara göre yanlıştır. *"Birleşmiş Milletler bir emperyalist kurumdur. Sorunun oralara götürülmesi dünyanın bütün halkları için gereklilik, Kürtler için ise emperyalizme teslim olmaktır."*

Acaba Kürtler mi hata ediyor? Kimbilir, belki Lenin, Stalin veya diğer güvenilir liderler farklı yollar gösterdiler de, Kürtler farkedemedi(!)

Bir bakalım; onlar kendi mücadelelerini nasıl başarıya ulaştırdılar? Hep antici mi oldular?

1917'de Almanya, o zama-

Kuşkusuz Kürtler zaman zaman hatalar yapmaktadır. Bu hataları eleştirmek Türk solcularının da görevidir. Ancak eleştiri yerine suçlamalar, hem de temelsiz, dayanaksız suçlamalar, çamur atmalar, "hainlik, ajanlık, işbirlikçilik" suçlamaları, düşmanlıktan başka nedir ki? Sizin gibi düşünmeyen herkesi, her hareketi, her partiyi böylesine temelsiz, ispatsız suçlamak, karalamak, ister istemez insanın aklına, bu suçlamayı yapanların bu suçları taşıyıp taşımadığı sorusunu getirir.

nın en gelişmiş "süper" emperyalist ülkesidir. Rusya da Çar tarafından yönetilen bir başka emperyalist ülkedir. Aralarında dünyayı paylaşma savaşı vardır.

Lenin hiç kuşkusuz bir anti-emperyalisttir. Ama ülkesinden uzakta, sürgündür. Ülkesinde ise ortalık karışmıştır, hızlı bir devrimci gelişme vardır. Lenin ve diğer devrimciler dönmelidirler. Dönmenin bütün koşulları araştırılır, tüm sosyalist partilerin temsilcilerinden bir komite oluşturulur. Sonuçta tek yol bulunur: Alman emperyalistleriyle anlaşmak.

Evet, anti-emperyalist Lenin, karısı, Zinovyev, Radek ve İgnes Arman da dahil olmak üzere, toplam 32 göçmen, Alman büyükelçiliğinin onayıyla, 10 Nisan'da Bern garında trene binerek Rusya'ya doğru yolculuklarına başlarlar. İlginçtir, bu göçmenlerin bulundukları vagona diplomatik dokunulmazlık verilmiştir. Vagonun güvenliği için de, iki Alman subayı onlara refakat etmektedir. Lenin ve arkadaşları, 15 Nisan'da Rusya'ya varırlar.

Şimdi bazı "anti-emperyalist" solcularımıza soralım: Başta Lenin olmak üzere, bu 32 kişi Alman emperyalistleriyle görüşmeler yaptıkları için, Alman emperyalistlerinin büyükelçiliğiyle anlaştıkları için, hem iki subay, hem de diplomatik dokunulmazlığın güvencesini kabul ettikleri için, ajan mıydılar? Hain miydiler? İşbirlikçi miydiler?

Bir başka örnek. Devrim sonrası Almanya'nın Sovyetlerle savaşı durdurmak için ileri sürdüğü istekler kabul edilebilir değildi. Rusya emperyalist Almanya'ya, Polonya'yı, Litvanya'yı, Letonya'yı, Finlandiya'yı, Beyaz Rusya'nın bir bölümünü terk edecektir; Ukrayna Darasıyla barış anlaşması imzalayacak, donanma ve deniz kuvvetlerini terhis edecek; 6 milyar mark tazminat ödeyecek; o zaman Almanya'nın müttefiki olan Türkiye'ye toprak verecektir. Brest-Litovsk anlaşmasının dayatmaları bunlardır.

Şartların ağırlığı, tartışmalara neden olur. Barış görüşmeleri devam ederken, Alman emperyalistleri tekrar savaşa başlarlar; hızla ilerlerler. Bunun üzerine, Bolşevikler barış şartlarını kabul ettiklerini bildirirler. Bir yandan Almanlarla barış görüşmeleri devam ederken, "gerektiğinde müttefiklerin hangi koşullarda yardım edebileceklerini anlamak için", Troçki ve Fransız Yüzbaşısı Jacques Sadoul aracılığıyla görüşmelere girişilir. Lenin de aynı görüştedir; "Avusturya-Almanya emperyalist haydutlarına karşı, İngiliz-Fransız emperyalist haydutlarının yardımını kabul etmek gerekir" der.

Brest-Litovsk barış anlaşması için soralım:

Lenin ve Sovyet yöneticileri, Alman emperyalistleriyle iyi anlaştıkları için, üstelik PolonLenin ya'dan Beyaz Rusya'nın bir bölümüne kadar pekçok ülkeyi onlara terk ettikleri için; para vermekten tutun da, kendi askeri birimlerini tasfiye etmeye kadar, pek çok taviz verdikleri için; bu arada İngiliz ve Fransız emperyalistleriyle anlaşma yolları aradıkları için, hain miydiler? Ajan mıydılar? İşbirlikçi miydiler?

Lenin ve Sovyet yöneticileri, Alman emperyalistleriyle anlaştıkları için, üstelik Polo ya'dan Beyaz Rusya'nın bir bölümüne kadar pekçok ülkeyi onlara terk ettikleri için; para vermekten tutun da, kendi askeri birimlerini tasfiye etmeye kadar, pek çok taviz verdikleri için; bu arada İngiliz ve Fransız emperyalistleriyle anlaşma yolları aradıkları için, hain miydiler? Ajan mıydılar? İşbirlikçi miydiler?

Başka bir konuya geçelim. Vietnam Japon egemenliğinin sona erdiği ikinci paylaşım savaşı sonrası, tekrar Fransa'nın işgaline uğradı. 1946 ilkbaharında Fransızlar, Çinli generallerle anlaşarak, Vietnam'ın güneyine çıkmışlardı. O zaman Vietnam halkının önderi Ho Şi Minh, ABD tarafından tanınmayı ve BM'ye alınmayı sağlamaya çalışıyordu. Ho Şi Minh, 1948'te ABD Başkanı'na bir mektup yazarak, "Amerikalılar, Filipinlilerin bağımsızlığını destekledikleri gibi, Vietnam'ın da bağımsızlığını desteklemelidirler" diyordu.

Ne dersiniz?

Ho Şi Minh ajan mıydı? Hain miydi? İşbirlikçi miydi?

Vietnam kurtuluşçuları, yıllarca, 25 Ocak 1973 silah bırakışması anlaşmasına kadar, defalarca, açık veya gizli savaştıkları düşmanla anlaşma masasına oturdular.

Bir başka örnek. "Batılı hükümetler, mücadelemize karşı iyi bir tavır içinde değillerse de, Batı'daki birçok kişi amaçlarımıza sempati duymaktadır. Biz bu kişilerle ilişki kurmak ve işbirliğine girmek için gayret sarfetmekteyiz. Amerika ve Batı Avrupa'da, Üçüncü Dünya ile ilgili örgütler ve kilise kuruluşları, bizim eğitim ve sağlık sorunlarımıza yardım etmektedirler. Batılı hükümetler arasında da istisnalar vardır. Özellikle İskandinavya ülkeleri, eğitim programımıza önemli yardımlarda bulunmaktadır."

Bu sözler, Mozambik ulusal kurtuluş mücadelesinin liderlerinden Eduardo Mondlan'a ait. -Kürt olsaydı sanırım O da, hainlikle, ajanlıkla, işbirlikçilikle, Batı emperyalistlerinin çözümlerinin

peşinde koşmakla suçlanacaktı.-

Devam edelim; "Tabii ki Birleşmiş Milletler, diplomatik baskı için önemli bir forumdur. Ve 1960 yılı bu örgütle olan ilişkilerin önemli bir dönüm noktası olmuştur...."

Mondlan, Mozambik kurtuluşçularının BM'deki çalışmalarını aktardıktan sonra sözlerini şöyle sürdürüyor: "... Buna rağmen bütün tartışmalar, en azından durumumuz hakkında bilgilerin yayılmasına ve çeşitli ülkelerden yardım almamızı sağlamıştır. BM, ayrıca tanıma savaşının verildiği bir alandır..."

Mozambik kurtuluşçuları, BM'deki çabalarını yoğunlaştırdılar. BM, Portekiz'i saldırgan olarak kınadı. Mozambik'e pekçok yardım kararı aldı. BM'deki bir özel komite, uluslararası yardım örgütlerinin Portekiz'e yardım yapmamasını sağladı, "özellikle Dünya Bankası Portekiz ile iş yapmaması için zorlanmıştır..."

Bu sözlerin sahibi, hiç kuşkusuz, halkının kurtuluşu uğruna mücadele eden ve kalıpları, sloganları değil de, gerçekten halkının çıkarlarını düşünen, gerekeni yapan bir liderin sözleridir...

"İlke olarak her türlü uzlaşmayı reddetmek, ne türden olursa olsun, genel olarak uzlaşmayı gayrı meşru saymak, ciddiye bile alınamayacak, akılalmaz bir çocukluktur" diyen Lenin, "Uzlaşma vardır, uzlaşma vardır. Her uzlaşma çeşidinin, durumunu ve somut koşullarını tahlil etmesini bilmek gerekir..." diyor zamanın "hızlı"larına...(Lenin, Sol Komünizm, sh. 27-28)

Onlar da Lenin'i emperyalistlerle kurmak zorunda olduğu ilişkiler ve vermek zorunda kaldığı büyük tavizler için eleştiriyorlardı. Ancak Lenin slogan ve kalıplarla değil, ancak geliştirdiği akıllı politikalarla, pekçok siyasal, ekonomik, askeri tavizler vererek devrime soluk aldırabilmiştir.

Bütün bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Hiç kuşku yok ki, ne Lenin, ne Ho Şi Minh, ne de diğerleri, hain, ajan, işbirlikçi değillerdi. Onlar, kendi halklarının veya uğruna mücadele ettikleri sınıfların tartışmasız önderleriydiler. Ancak, "siyaset, Nevski bulvarının bir kaldırımı değildir." Siyaset yapanlar, kimi zaman kendi düşmanlarıyla bile aynı masayı paylaşmak, onlara taviz vermek, hatta aynı saflarda yürümek zorunda kalabilirler. Önceden belirlenmiş formüllerle hedefe ulaşmak mümkün olmamaktadır.

Oysa, bizim kimi solcularımız, hele omuzlarında yumurta küfesi olmayanlar, Kürt sosyalistlerini ilişkilerinden dolayı suçlayanlar, aynaya bakmalıdırlar.

Kürtler de bir ulustur ve onların da Kürdistan adında bir ülkesi vardır.

Bu ülkede farklı milliyetlerden gelenler, farklı sınıflar vardır. Kürtlerin politikalarında farklılıklar bu nedenle doğaldır. Kuşkusuz her sınıf, dünyaya kendi penceresinden bakar. Kürdistan işçi sınıfı ve yoksul köylülüğü, halkının diğer tabakalarıyla birlikte, ulusal-demokratik devrim mücadelesini yürütürken, Marksizmi ustaca hayata uyarlamanın bilinciyle de hareket edeceklerdir.

Kürtler, ulusal-demokratik devrim yolunda ilerlerken, Lenin'in dediği gibi, "Her duruma uygun bir reçete ya da hiç uzlaşma olmayacak biçiminde bir genel kural bulmaya kalkışmak" saçmalığına düşmeyeceklerdir.

Lenin'in dediği gibi,"her özel durumda, doğru yolu bulabilmek için akılcı ve gerçekçi olmak gerekir. Parti örgütünün ve önderliklerin varlığının nedenlerinden biri de, uzun vadeli, kararlı ve çok yönlü bir çalışmayla, karmaşık siyasal sorunları, doğru olarak ve zamanında çözebilmek için gerekli olan bilgiyi, deneyimi, siyasal seziş yeteneğini edinmek, kullanmak zorunluluğudur."

Kürtler, Kürdistan'ın özgürlüğü için mücadele edenler, sosyalist bir düzenin kaldırım taşlarını bugünden döşeyenler, sloganlara, kalıplara takılıp kalmama, dünyaya hazır formüllerle bakmama, kısacası, gerçekten "somut koşulların somut tahlilini" yapma becerisini gösterebilmelidirler.

Emperyalizmin ne kadar kötü olduğunu birbirimize anlatıp durmanın ne anlamı var?

Önemli olan emperyalistler arası çelişkilerden ustaca yararlanabilme becerisini, -elbette ulusal çıkarlar için ve ulusal çıkarları gözeterek-, gösterebilmektir.

Bilinmelidir ki, Türk "hızlı" solcularımızın, bu yöndeki gelişmelere çelme takma girişimlerine, çamur atma çabalarına ise tarih ve Kürt halkı, sadece gülüp geçecektir.

Kürtler, Kürdistan'ın özgürlüğü için mücadele edenler, sosyalist bir düzenin kaldırım taşlarını bugünden döşeyenler, sloganlara, kalıplara takılıp kalmama, dünyaya hazır formüllerle bakmama, kısacası, gerçekten "somut koşulların somut tahlilini" yapma becerisini gösterebilmelidirler. Bilinmelidir ki, Türk "hızlı" solcularımızın, bu yöndeki gelişmelere çelme takma girişimlerine, çamur atma çabalarına ise tarih ve Kürt halkı, sadece gülüp geçecektir.

"Ulusal Demokratik Kadın Grubu" hakkında zorunlu bir açıklama

Uzun bir süredir, değişik anlayışlardan Kürt kadınları, yaşadıkları sorunları bilince çıkarmaya, bu sorunların çözümü yolunda atılması gereken adımları tartışmaya çalışıyorlar.

Bizler de, baştan beri bu çaba içinde olduk. Öznel ve genel deneyimleri gözönünde tutarak, geçmişin eksiklerini ve zaaflarını değerlendirmeye çalışarak; "Kürt kadınları nasıl biraraya gelebilir? Kürt kadınları, siyasal ve toplumsal yaşamda, kendi kimlikleriyle, özne olarak varolabilmenin yollarını nasıl açabilirler?" sorularına yanıt bulmaya çalıştık. Kuşkusuz, bu süreçte yalnız, tek başımıza değildik. Ve kuşkusuz, yaslanabileceğimiz, bize zenginlikler katabilecek bir gelenek, neredeyse yok denilebilirdi.

Geride bıraktığımız üç yıl boyunca bu çabalar, bir boyutuyla, önce "Bağımsız Kürt Kadınlar Grubu", daha sonraki adıyla "Ulusal Demokratik Kadın Grubu" olarak sürdü. Grup, '93 Haziran ayı içinde ise, çeşitli nedenlerle dağıldı. Haziran ayı sonlarında, "HKD ve YDKD'li Kadınlar" imzasıyla, süreç ve sona erişi hakkında duyurabildiğimiz kadarıyla da, kamuoyunu bilgilendirmeye çalıştık. Kimi şeyleri burada tekrar etmemek için, yeniden sunma gereği duymamız nedeniyle, yan sütunlarda bu açıklamayı okuyacaksınız.

Haziran ayı sonlarında yaptığımız bu açıklamaya karşılık iki ay kadar sonra bir yanıt geldi. Giderek tatsız bir polemiğe dönüşebilecek bir karşılıklı açıklamalar, yanıtlar dizisinin, en başta bizleri pek hoşnut etmediğini de, hemen vurgulayalım.

Ancak hem birlikte, hem de ayrışmadan sonra yaşanan sürecin, herkes açısından sorgulanması, sağlıklı bir değerlendirmeye tabi tutulması gereği de ortada. Deneylerimizi sağlıklı bir biçimde sorgulayamaz ve tartışamazsak, gelecekte de sağlıklı adımlar atmamız pek mümkün olmasa gerek.

Bizim de imzamızı taşıyan bu açıklamaya karşılık yanıt, "Ulusal Demokratik Kadın Derneği" imzasıyla 22.8.1993 tarihinde yayınlanan bir bildiri, Nevroz Ateşi dergisinin Ağustos-Eylül 1993 tarihli 12. sayısında, "Ulusal Demokratik Kadın Grubu" imzasıyla yayınlanan bir açıklama ve daha sonra, UDKD'nin yayın organı sıfatıyla yayınlanan bir bültendeki açıklamayla geldi.

Her üçü de, aynı açıklamanın değişik boyutlarda sunulmasıydı. Ve aslında, ne acı vericidir ki, ortak yaratılan değerlere gösterilmesi gereken saygıdan, ortak yaratılan değerlerin gerektirdiği nitelik ve düzeyden de yoksundu bu yanıtlar...

BASINA VE KAMUOYUNA

İstanbul'da üç yılı aşkın bir süredir, önce "Bağımsız Kürt Kadınlar Grubu" ve daha sonra da "Ulusal Demokratik Kadın Grubu" adıyla çalışmalarını sürdüren **grup**(*), yaşanan olumsuzluklar nedeniyle dağıldı.

Bu sürece değişik zamanlarda katılmış ve katkı koymuş kadınlar olarak, Ulusal Demokratik Kadın Grubu'nun yaşadığı gelişmeler hakkında özellikle yurtsever, demokrat kamuoyunu, basını ve çeşitli kadın çevrelerini bilgilendirmenin, sorumluluğumuzun gereği olduğunu düşünüyoruz.

Grubun programatik hedefleri ve bunlara ilişkin tartışmalar:

Ulusal Demokratik Kadın Grubu (öncesinde Bağımsız Kürt Kadınlar Grubu) adı altında biraraya gelen çeşitli kesimlerden ve düşüncelerden kadınlar, Kürt kadınlarının farklı bir ezilmişlik yaşadığı, ulusal, sınıfsal ve cinsel boyutlarıyla, katmerli olarak baskı gördüğü gerçeğinden hareketle; Kürt kadınlarının örgütlülüğünü gerçekleştirmeyi hedefledi.

Bu hedef doğrultusunda çalışmalar yürütülürken, genel anlamda kadın sorunu ve Kürt kadınlarının sorunları değişik boyutlarıyla tartışıldı. Kürt kadınlarının ortak hedefleri ve mücadele ilkeleri belirlenmeye çalışıldı.

Bu tartışmalar sonucunda, genel olarak şu perspektif üzerinde ortaklaşıldı:

"Kadınların cinsiyetlerinden dolayı uğradıkları ayrımcılık evrensel bir boyut taşır. Sınıflı toplumun doğurduğu ve beslediği erkek egemen düzenin baskı ve sömürü mekanizmaları, hangi ulustan ya da sınıftan olursa olsun, tüm kadınları, yalnızca 'kadın' oldukları için ezmektedir. Ancak kadınlara uygulanan cins ayrımcılığı ve kadınların yaşadıkları sorunlar, içinde bulundukları ulusun ve sınıfın koşullarından ve sorunlarından ayrı düşünülemez. Bu nedenle, kadın sorununun yaşanış biçimi ve çözüm süreci de, kadının ait olduğu sınıfa ve ulusa göre farklılıklar da gösterir.

Kürt kadını, birbirininin içine geçmiş bir biçimde üçlü bir sömürü yaşamaktadır.

Bu arkadaşlarla, Kürt kadın hareketine ilişkin perspektiflerimizde önemli farklılıklar taşıdığımız, hem yaşanan süreçte, hem de ayrıştıktan sonra ortaya çıktı. Bu gerçek, elbette, ortak mücadelenin mümkün olabileceği, ortak paydalarda buluşulabileceği gerçeğini de ortadan kaldırmıyordu.

Ancak, çalışmalar sırasında sürekli talep ettiğimiz gibi, en önemli koşullardan birisi olan "karşılıklı güven ve dayanışma" zemini, tahrip edilmişti. Newroz Ateşi dergisinde yayınlanan açıklamada da, bu gerçek bir kez daha ortaya çıkıyordu. Açıklama, belki sözcük sözcük tartışılması gereken bir dizi yanlış ve çarpıtıcı bilgi ile dolu. Bunları bir yana bırakmak ve süreci ana çizgileriyle değerlendirmek gerekiyor.

Biz, baştan beri, mümkün olduğunca geniş, bütün Kürt kadınlarını kapsayabilecek bir zemin yaratılması gereğinde ısrarlı olduk. Bu zeminin yaratılması, bir yandan Kürt kadınlarının sorunlarının bilince çıkarılması ve geleceğe birikim yaratabilecek perspektif tartışmalarını gerektirirken; öte yandan da, özellikle Kürt kadınlarının birliği açısından hayati önem taşıyan bir dayanışmanın, anlayış farklılıklarını aşan bir dostluk, güven ve dayanışma ortamının yaratılması, yaygınlaştırılmasıyla mümkündü.

Bize yanıt veren arkadaşlar, hikmeti kendinden menkul "tesbitler"de bulunuyorlar; kendileri dışındakilerin çalışmalara katılmakta isteksiz ve sonuçlarından umutsuz olduklarını söylüyorlar.

Aslında "umutsuzluk" tesbiti kısmen doğru(!) Zira, birçok arkadaş, ortak çabaları sürdürmek, ama bir güven ve dayanışma içinde sürdürmek konusunda zaman zaman umutsuzluğa kapılıyordu. Çünkü sık sık, ortak zemini ve güveni tahrip edici tavır ve söylemlerle karşı karşıya kalınıyor; birlikte yürümenin koşulları sık sık ortadan kalkıyor; bu tahribi onarmak ise, giderek güçleşiyordu.

Bizler hem siyasal farklılıkların, hem de Kürt kadınlarının yaşadığı gerçeklikten hareketle, en geniş demokrasiyi savunuyor; ama her seferinde, kendimizi "kısır idolojik tartışmaların, polemiklerin yaşandığı bir öğrenci derneği"nde hissetmemize yol açan tavır ve söylemlerle karşılaşıyorduk. Öğrencilerin bile birlikte mücadele yürütmelerini mümkün kılmayan bir "öğrenci derneği" mantığıyla, Kürt kadınlarının biraraya gelmesi ve örgütlenmesi e yazık ki hiç mümkün değildi.

Arkadaşlar, demokrasi anlayışımızı, "onların gösterdiği esnekliği, çalışmaları laçkalaştırmanın aracı olarak kullanmak", "tartışma özgürlüğü adına sürecin dayattığı somut pratik görevlerin ihmal edilmesi" gibi nitelemelerle değerlendiriyorlar; kendilerinin ise, diğer insanların gösterdiği zaafları, "doğal

---

1- Kürt kadınları, erkeklerden farklı olarak, erkek egemen anlayışın baskıcı tüm kurum ve kurallarıyla köleleştirilmiştir. Hayatın her alanında cins ayrımcılığına dayalı değer ve uygulamalarla karşıkarşıyadır. Sömürge ülke kadını olan Kürt kadını, üretim sürecinde aktif rol üstlenmesine rağmen, yaratılan değerlerin paylaşımında eşit hak sahibi değildir. Bunun yanısıra, toplumun yeniden üretiminde, geri değerlerin taşıyıcılığını da yapmaktadır(...)

2- Kürdistan toplumu sınıflı olduğundan; farklı sınıf ve katmanlardan olan Kürt kadınları, içinde yeraldıkları, paylaştıkları sınıf ve katmanların sorunlarını ve koşullarını da yaşarlar(...) Sınıflı toplumlardan kaynaklanan bu çelişkiler ve emek sömürüsü, cins ayrımcılığını daha derinleştirmekte ve kadınlar açısından katmerli bir sömürü getirmektedir.

3- Kürdistan'ın sömürge bir ülke olması itibariyle, Kürt kadını, sömürgeci zor'un tüm baskı ve sömürü mekanizmalarından ağır bir biçimde etkilenmektedir. Kürt kadını, bir yandan erkeğiyle birlikte sömürgeci baskı altında yaşarken; öte yandan zaten 'ezilen-ikinci cins' olduğu için, ulusal baskı ve sömürüyü, daha katmerli ve farklı bir biçimde yaşamaktadır.

İşte, Kürt kadınının ulusal zeminde örgütlülüğünü gerektiren, bu özgün ve farklı durumudur.

Ülkemizin içinde bulunduğu sömürge statüsü ve feodal değerler, Kürt halkının her kesiti gibi, Kürt kadının da yaşamına damgasını vurmuştur. Kürt kadınının cins olarak ezilip aşağılanması, siyasal, sosyal ve kültürel alanlardaki geriliği gibi özgül sorunları, ülkenin toplumsal gelişme düzeyiyle de bağlantılıdır. Dolayısıyla, ulusal kurtuluş, Kürt kadınının kurtuluşunun da önkoşuludur.

Ancak Kürt kadınının köleliği, sömürgecilerin de çıkarına olduğundan, bu önkoşulun gerçekleşmesi için, Kürt kadınlarının bugünden mücadeleye başlamaları zorunludur. Öte yandan, Kürt kadınlarının başta politik, ekonomik ve kültürel alanlarda olmak üzere, tüm toplumsal faaliyetlere eşit ve etkin bir biçimde katılabilmelerinin ve kurtuluşlarının tek güvencesi de kendi örgütlü güçleri olacaktır."

Bu genel perspektifin belirlenmesi ve sonrasında, üzerinde en çok tartışılan sorun; "Kürt kadın hareketi"nin ya da bunun yansımaları, ürünleri olan örgütlenmelerin "anti-sömürgeci" nitelikle sınırlanıp, sınırlanamayacağı idi.

Grubun önemli bir çoğunluğu, tartışmalar sırasında, "Kürt kadın hareketinin ya da örgütlenmesinin, ulusal kimlik, bir başka deyişle ulusal zeminden yükselen bir hareket olmasının zaten, doğal olarak anti-sömürgeci (ulusal) mücadeleye katkı koyacağını, 'Kürt kadını' kimliğini esas alan ve Kürt kadınlarının sorunları ve bunlara üretilen çözümler temelinde biraraya geliş üzerinde yükselmesi gerektiğini; 'anti-sömürgeci hareket ya

ve hoşgörüyle karşılama" lütfunda bulunduklarını iddia ediyorlar.

Yine bu arkadaşlar, "dar grupçu ve dayatmacı olmamaya büyük özen gösterdiklerini", "azınlıkta kalmalarına rağmen, kendilerini ifade etmeyen ya da kendilerine ters gelen birçok karara muhalefet şerhi koyarak uyduklarını" iddia ediyorlar.

Bunlar, tam da "Dilin kemiği yok" deyimine denk düşen, hiçbir gerçekliği olmayan, kendini ve başkalarını kandırma çabasının ürünü olan iddialar... Kendileri de biliyorlar ki; hemen hemen her toplantıda, dar grupçuluğun ve dayatmacılığın eşi benzeri görülmeyen örneklerini sergiliyorlar; bütün çaba ve enerjilerini,
"karşımızdaki insanları nasıl yenebiliriz(!)" mantığıyla harcıyorlardı...

Şu meşhur "Anti-sömürgecilik" tartışmasına gelince...

Yurtsever kamuoyunun çok iyi bildiği gibi, "kadın zemini" dışında da ezelden beri sürdürülen ve eminiz ki, bu arkadaşların sonsuza dek sürdürmeye kararlı oldukları bir tartışma bu... Bu ilkeyi ideolojik olarak tartışmayı bir yana bırakıyoruz... Yan sütunlarda sunduğumuz açıklamada da, hazırlanmasına büyük katkılar yaptığımız programın anlayışında da, "ulusal zeminde yükselen bir Kürt Kadın Hareketi"ne ilişkin perspektifimiz ortada...

İlginç olan ise, bu arkadaşların, "bir oylama yapıldığı ve bu oylama sonucu, bu ilkenin programdan yer almadığı" iddiasıdır. Böyle bir oylama yapılmadı ve üstelik, böyle bir oylamaya da başta biz karşı çıktık. Çünkü, bu tür bir ilke, temel perspektifte ayrışma anlamına geliyordu; kimseye de, böylesine temel bir pespektifinin oylamaya sunulması dayatılamazdı. Oylamanın, aynı zamanda bir ayrışma zemini yaratacağı açıktı.

Nasıl ki, hareketin "anti-sömürgeci ilkeyle sınırlandırılamayacağı" konusunda bir genel eğilim oluştuysa, bu konuda oylama yapılmaması konusunda da genel eğilim vardı.

Bu ilkeyi savunan arkadaşlar, tartışmanın tıkanması ve "birlikte mi olacağız, yoksa ayrılacak mıyız?" noktasına gelindiğinde, bu ilkenin programda yeralmaması görüşünü kabul ettiklerini beyan ettiler. Bu arada ve daha sonraları da, programa muhalefet şerhi koyduklarını ifade ettilerse de, bunun iç hukuk açısından anlamının olmadığı da kendilerine ifade edildi. Bu arkadaşlar, muhalefet şerhinin, henüz program üzerinde uzlaşılamamış olmanın ifadesi anlamına geleceğini kavrayamamışlardı.

Program tartışmaları böylece sürüp, sonuçlandıktan sonra, bununla paralel yürütülmesi gereken tüzük çalışması görevi, gündemimizde duruyordu. Ancak tüzük çalışmasının, diğer çalışmaları engel-

---

da örgütlenme' anlayışının, bir daralma yaratacağını; bir kadın örgütlenmesinin demokratik bir örgütlenme olması gerektiğini" ileri sürdü.

Şu anda ayrı düştüğümüz bir grup arkadaş ise, bu tartışmalar sırasında, uzun bir süre "anti-sömürgeci" nitelik üzerinde dayatıcı oldu. Bizler, bu tartışmanın birlikte gerçekleştirmeyi istediğimiz hedeflerin özünden değil; belli bir söylemde, dogmatik bir biçimde ısrar ediştin ürünü olduğunu düşündük. Ancak birlik isteğinin kararlı olarak sürdürülmesi sonucu, bu arkadaşlar da, programda bu ifadenin yer bulmayışını kabullendiklerini; ama kendi anlayışlarını her zaman savunacaklarını belirttiler.

Ancak, süreç içinde aynı dogmatik anlayış, farklı zaman ve biçimlerde yine tezahür etti; perspektifte ve dilde ortaklığın yakalanması, dayanışma ve güvenin geliştirilmesini engeller oldu.

Örgütlülük ilkeleri ve işleyiş:

Ortak payda olarak ortaya çıkan bu programatik anlayışa bağlı olarak, örgütlenme modeli üzerinde de yoğun tartışmalar yaşandı.

Örgütlülük ilkeleri olarak şunlar belirlendi:

"1- Siyasi ve örgütsel bağımsızlık: Kürt Kadın Hareketi, her türlü siyasi anlayışa sahip kadına açık olmakla birlikte, hiçbirinin uzantısı değildir(...) Bu yanıyla, hem içinde yer alan kadınların kendi ideolojilerini özgürce taşıma haklarını güvenceye alırken; hem de, bu hareket içinde yeralan kadınların kendi siyasal programlarını değil, derneğin programını yaşama geçirmelerini öngörür.

2- Türk (Ezen ulus) Kadın Hareketinden bağımsızlık: Kürt kadınları, kendi kaderini tayin etme mücadelesi veren bir ulusun kadınlarıdır. Kadın olarak yaşadığı cinsiyetçi baskılar, sömürgeci politikalar ve geri feodal değer yargılarıyla içiçe geçtiğinden, özgürleşmeleri için, ulusal temelde ayrı örgütlenmeleri zorunlu ve doğaldır. Ancak bu bağımsızlık, Türk kadın hareketiyle olduğu kadar, başka uluslardan kadınlarla da, kendi ilkeleri doğrultusunda dayanışma içinde olmayacağı anlamına gelmez.

3- Erkek egemen ideolojiden bağımsızlık: Dernek, Kürt kadınlarının 'Kürt kadını olmak'tan kaynaklanan sorunları temelinde ve kendi özgücüne dayalı örgütlenme anlayışından hareket ettiğinden, erkek egemen ideolojiden bağımsızdır. Derneğe erkekler üye olarak kabul edilmez(...)"

Ulusal Demokratik Kadın Grubu ve onun unsurlarını oluşturan kadınlar olarak, başından beri "Çok sesli, çoğulcu, katılımcı" bir yapıya büyük önem verdik. Bir siyasal anlayışın ya da grubun çıkarlarını önde tutan, dar bir tutumun, "Hangi anlayıştan, hangi kesimden olursa olsun, tüm Kürt kadınlarını kucaklayacak" bir hareketi yaratma ve geliştirme hedefiyle bağdaşmayacağını ısrarla söyledik.

lememesi gereğinden hareketle, ortak pratik işler de yapılıyordu. Bu süreçte de, arkadaşların iddia ettikleri gibi, Kürdistan gerçekliğine uzak kalınmadı. Çeşitli kadın çalışmalarına "bağımsız Kürt kadın Grubu" olarak katılındı. '92 ve '93 Newrozları'nda bölgeye giden heyetlere temsilci düzeyinde katkı sunuldu. '92 Ağustosu'nda Şırnak'ta yaşanan katliama karşı etkili tavır takınıldı vb... Tüm bu çalışmalar konusunda da, "yapılsın, yapılmasın" türünden tartışmalar yaşanmadı; topyekün karar verildi; ortak duygularla hareket edildi.

Tüzük tartışmaları ise, hem pratik çalışmalar, hem de çalışmanın doğasından kaynaklanan nedenlerle uzuyordu.

Arkadaşların iddia ettikleri gibi, tüzük çalışmaları sonuçlanmamış; ayrışma zemini de bu noktada su yüzüne çıkmıştı.

Bizler, son toplantılarda arkadaşların iddia ettiği gibi, birbiriyle çelişen öneriler sunmadık.

Önerimiz açıktı: Yaratılan güvensizlik ortamı nedeniyle, birlikte bir dernek kurmanın zemini yokolmuştu.

Kurulması tartışılan dernekte, en önemli husus karar alma ve hayata geçirme mekanizmasının nasıl işleyeceği konusuydu. Arkadaşlar, geleneksel dernekçi mantığın dışına çıkamıyorlar; hayata nasıl yansıyacağı pek te belli olmayan bir "demokratik merkeziyetçilik" ilkesinde ısrar ediyorlardı. Bizler bütün çalışmalar boyunca da, kuruluşu tartışılan derneğin karar alma mekanizmasının oluşumu konusunda da, herkesin kendisini ifade edebileceği bir zeminin yaratılması, böyle bir zeminin hassasiyetle korunması gereğinde ısrar ediyorduk. Arkadaşlar ise, bu esnek anlayışı, "azınlıkta kalma korkusu", ya da "azınlığın egemenliğini savunma çabası" gibi görmekte ve göstermekte ısrar ediyorlardı.

Gözden kaçırılmaya çalışılan husus , bizlerin ortaya koyduğu anlayışın, "azınlık-çoğunluk" olma me
selesinden bağımsız olduğu; kendilerinin ise, tam tersine, toplantılara çok sayıda insanla katılarak birtakım kararları dayatma hakkı kazanacaklarını sanmalarıydı.

"Nasıl bir dernek?' sorusuna verdiğimiz bu farklı yanıtın dışında, üstelik, demokratik kitle örgütleri üzerindeki baskılar doruğa çıkmıştı; kurulan dernekler, keyfi karar ve uygulamalarla kapatılabiliyor; dernek modeliyle uzun soluklu bir mücadele vermenin koşulları bulunmuyordu. Bu siyasal tablo içinde, ille de dernek kurulacaksa, bu adımı, bir meşruiyet mücadelesine dönüştürme, "Kürt kadın kimliği"ni açıkça ifade eden bir tüzükle başvuru yapmayı da önerdik. Ara-

---

Ancak:

1- Yukarıda program konusunda yaşanan tartışmaların bir uzantısı olarak düşündüğümüz bir başka ayrışma noktası, "kadın perspektifi, kadın politikası"nın yeteı derinlikte kavranamamış olması ve geleneksel dar grupçu-dernekçi mantığın öne çıkmasında yaşandı.

2- Bununla birlikte, "Kürt kadın örgütlenmesi" kavramı da yeter derinlikte kavranamadı; "örgütlenmenin tek biçimi dernektir" anlayışında ısrarlı olundu. Şu anda ayrı düştüğümüz arkadaşlar, henüz kendi aramızda çoğulculuk ve katılımcılığı nasıl sağlayacağımız ve koruyacağımız konusunda konsensus yakalamadan, bu konsensusun geleneğini yaratma kararlığını ortaya koyamadan, "hemen dernek kurmalıyız; üç yıllık çalışmanın hedefi buydu" demekte ısrarlı oldular ve en sonunda da "siz olmasanız da biz tek başımıza kurarız" noktasına geldiler.

Bizler ise, örgütlenmenin tek biçiminin dernek olmadığına, önemli olanın bizi birarada tutabilecek ve birliğimizi güçlendirecek farklı modeller araştırıp tartışmak gerektiğine, bir dernek kurup üç gün sonra ayrışmanın çok daha büyük olumsuzluklar yaratacağına, sürekli olarak, dikkat çektik.

3- Genel örgütlenme modeli üzerinde yaratılan ilkeler ve yukarıda belirttiğimiz anlayışın sonucu olarak, çoğulculuğu ve katılımcılığı sürekli koruyacak, bunun güvencelerini oluşturacak ve karar -eylem mekanizmalarımızı ortaya çıkaracak bir İçtüzüğün de, programa paralel olarak hazırlanması öngörülmüştü. Çeşitli nedenlerle, içtüzük taslağının hazırlanması, tartışılması ve netleştirilmesi, uzun bir süre gecikti.

Son aylarda yaşanan bu konudaki tartışmalarda, üzerinde yoğunlaşılan konu "demokratik merkeziyetçilik" oldu. Şu anda ayrı düştüğümüz arkadaşlar, bizce demokratik merkeziyetçilik ilkesine, bir kadın zemini, bir kadın örgütlenmesinin doğasına denk düşmeyecek biçimde dar, dogmatik yaklaşıyorlardı. Bu dogmatik yaklaşımın, oluşturulabilecek dernek içinde, dar grupçuluğun, "kim çoğunlukta olursa onun dediği olur" mantığının yerleşmesine yol açacağı kesindi. Nitekim zaman zaman bunu çeşitli biçimlerde ifade de ettiler. Bizler, işleyiş ilkelerinin, çoğulculuğu, çok sesliliği güvenceye alabilecek biçimde oluşturulması gerektiğini ısrarla söyledik. Ne yazık ki, biraraya geldiğimiz zeminin tarihsel önemi ve güzelliği yeterince kavranamadı.

4- "Hangi anlayıştan olursa olsun, tüm Kürt kadınlarını kucaklayacak" bir hareket yaratma perspektifini kağıt üzerinde kabul etmek; ne yazık ki, her zaman bu perspektife uygun hareket edebilmek anlamına gelmiyor.

Dar grupçu ve dogmatik anlayış, gerek teorik tartışmalar, gerekse ortak yapılan işler sırasında sürekli olarak sorunlar yarattı. Tartışma zeminini yokedici, ya da tahrip edici tutumlar sergilendi.

mızdan 7 kişi bunu göğüsleyebilir, ilk kez Kürt kadınları kendilerini tanımladıkları bir tüzükle başvurularını yaparlar; böylece tarihi bir adım atmış olunurdu.

Ancak bizce, bunlar, ayrışma gerekçesi de yapılmamalıydı. Birlikte olmayı sürdürmemizi mümkün kılacak farklı modeller de arayabilirdik. Bir yayınevi önerisinin mantığı da burada yatıyordu.

Arkadaşlar, tüm bu önerileri, "üç yıllık çalışmayı boşa çıkarma", "yayınevi gibi modellerin illegal örgütlenme olacağı" türünden garip gerekçelerle karşı çıktılar.

Tabii, bu arada bizce açıklanması gereksiz olan, ya da doğru olmayacak nice olumsuz tavır ve gelişme yaşandı.

Sonuç olarak hem perspektif farklılıkları, hem de bunlar gerekçe kılınarak yaratılan güvenden ve dostluktan uzak ortam, birlikte yürümenin koşullarını iyice ortadan kaldırdı.

Bizler, ortak yaratılan değerler üzerinde herkesin katkısının bulunduğunu ve bu nedenle, bunları ifade eden "Ulusal Demokratik Kadın Grubu" adını kimsenin tek başına kullanmaya hakkının olmadığını ifade ettik. Çünkü bu isim, çok renkli bir yapıya aitti. Bu yapı ortadan kalktıktan sonra, birilerinin bu ismi kullanmaya devam etmesi; ortak yaratılan değerlerin savurganca harcanması anlamına gelecekti.

Bizler bu konuda ilkeli ve geçmiş sürece saygılı davranmamıza rağmen, arkadaşlar, kendilerini "Ulusal Demokratik Kadın Grubu"nun sahibi, başkalarını ise, "olmasa da olur" türünden ilaveler gibi gördükleri için, çalışmanın başından beri sürdüregeldikleri anlayışın yine ısrarlı takipçisi oldular ve "Ulusal Demokratik Kadın Grubu" adıyla açıklamalar yapmakta, yine aynı adı taşıyan dernek kurma çalışmalarını sürdürmekte hiç bir sakınca görmediler.

Tabii bu pervasız anlayışın, ileride yine birlikte olabilmenin, aynı zeminlerde buluşabilmenin koşullarını ortadan kaldırma tehlikesi yarattığını da görmek gerek.

Kürt kadınları ve Kürt halkı açısından tarihsel önem taşıyan ortak çabalar süreci, ne yazık ki sonradan, tam da ulusal güçlerin aralarındaki gerginlik ve düşmanlıkları sona erdirme ve bir dayanışma ve güçbirliği yaratma çabalarının hızla sürdüğü günlerde, ayrışma sürecine dönüştü. Bu, bizce herkes açısından bir talihsizlik...

Bu talihsizliği nesnel olarak değerlendirmek, bir bütün olarak yaşanan eksikler neydi ve nasıl giderilebilir konusunda yoğun çaba harcamak ta, önümüzde duran asli görev...

HKD'li ve YDKD'li Kadınlar

Üç yılı bulan bir deneyim sonucunda, 'kadın sorunu' çerçevesinde oluşmuş bir zeminde, özellikle "güven" ve "dayanışma" duygularının çok önemli olduğunu, bu duyguların sürekli korunup geliştirilmesine özen gösterilmesi gerektiğini öğrendik. Bu deney, özellikle Kürt kadınlarının kurtuluşunu hedefleyen, çoğulcu, katılımcı bir yapı açısından çok daha büyük bir önem taşıyordu. İlk kez, farklı anlayışlardan kadınlar biraraya gelmiş; böylesi bir program ve ortak hedefler etrafında birleşerek, geleceğe de taşınabilecek bir zemin yaratmışlardı. Bu zemini koruyabilmek için ise, herhangi bir demokratik ya da politik yapıya oranla, çok daha büyük bir oranda güvene ve dayanışmaya ihtiyaç duyuyordu. Kürt kadınları, kendi aralarında dayanışmayı yaratamazlarsa, kurtuluşları için örgütlenemezler; ya da yarattıkları örgütlülükleri kalıcı kılamazlar.

Ne yazık ki, yarattığımız zeminde, farklı anlayışlardan olmanın doğal bir sonucuymuş gibi, hasım kamplarda yeralıp, polemik yarışı yapıp üstün çıkma anlayışını, "çok adam getirip malı götürme" mantığını kıramadık. Güvensizlik, yarattığımız birlik zeminin zehiri oldu ve günden güne büyüdü.

Sonuç olarak;

UDKG içinde yer alan kadınlar olarak, üç yıllık süreci yaşayan insanlardan oluşan grubun, yukarıda saydığımız nedenlerle dağılmasına rağmen; gerek programatik hedeflerimiz, gerekse örgütlenme modeline ilişkin düşüncelerimize olan bağlılığımızı ve kararlılığımızı sürdürüyoruz. Aynı zeminde, aynı perspektifle mücadelemizi sürdüreceğiz.

Hem bizim, hem de şu anda ayrı düştüğümüz arkadaşların "Diğerleri ayrıldı; UDKG bize kaldı" şeklinde bir tutum sergilemesini doğru bulmuyoruz. UDKG'yi oluşturan insanların ayrışmasıyla, UDKG münfesih duruma düşmüştür. Elbette bu süreç, farklı insanlarla, yeni oluşan yapılarla, perspektiflerimizin ve deneylerimizin zenginleştirilmesiyle sürecektir.

Kürt kadınları "ayrı örgütlenme"nin kavgasını, ideolojik ve kısmen pratik düzeyde, başarıyla vermiştir ve geri dönülemez bir sürece girilmiştir. Bizler, bu kavgada varız ve var olmaya devam edeceğiz. "Kürt Kadın Hareketi"ni geçmişten geleceğe uzanan bir köklü çınar olarak düşünüyoruz. Bizler de, herkesle birlikte, bu çınarın bugünlerde ve yarınlarda kolları, yaprakları olacağız. Kürt kadınları kurtuluş mücadelesi verirken, ulusal kurtuluşa da can verecekler, kan verecekler; bu cana, bu kana da sahip çıkacaklar.

Yaşasın Kürt Kadınlarının Kurtuluş Mücadelesi!

(*) Buradaki grup kavramı, her anlayıştan, ya da bağımsız, tek tek kadınların birey olarak ta kendilerini ifade edebildikleri ve çok sesliliğin egemen olduğu bir zemin anlamında kullanılmıştır.

HKD-İstanbul Kadın Komisyonu

Yezidi Kürtlerin Tarihi

I. Bölüm

Johannes DÜCHTİNG

Yezidiliğin ortaya çıkışı, tarihi ve taraftarlarıyla ilgili şimdiye kadar fazla bir araştırma yapılmamıştır. 15. Yüzyıla kadar hemen hemen hiçbir yazılı belgeye rastlanmıyor. Osmanlı ve Arap tarihçileri ve yazarları, bu konuya çok az değinmenin yanı sıra, aynı zamanda önyargılı davranarak, çoğu zaman Yezidilere yönelik baskı ve soykırımları haklı çıkarmışlardır.

Yezidilerin tarihi, bilindiği kadarıyla bir baskı ve cezalandırma tarihidir. İşgalci güçler, özellikle Osmanlı valileri, peryodik olarak Yezidilerin yaşadığı **Sincar**, **Şêxan** (Seyhan) ve **Turabdin**'e kanlı seferler düzenlediler; katliamlara giriştiler. Herşey, onlara tüm bunları yapmak için gerekçe olabiliyordu. Vergi borçlarının toplanması ya da baskınların intikamını alma gibi nedenler bulunamadığında, bu kez de dinsel gerekçeler katliam, yakma ve yıkmalara neden olarak gösteriliyordu. 1746 yılında, dinsel temeldeki terörü haklı gösteren Şeyh Abdullah Ar-Ratabki'den kalma bir belgede şunlara yer veriliyor:

"Onlar, Kuran'ı ve sunniliği reddediyorlar. ... Evet, esirlerini anlatılmayacak şekilde işkence ederek öldürüyorlar. ... Ellerine İslamın kutsal kitapları geçince, çöpe atıyorlar, yırtıyorlar ve dışkılarıyla kirletiyorlar...

Aldatılan eş buna rıza gösterirse, zina, onlar için doğal. Onlar, nişanlılarını ve karılarını Şeyh'e sunmayı, doğal olmanın ötesinde, güzel bir iş olarak nitelerler." (1)

Cinsel taşkınlıklar, şeytana taptıkları ve mum söndürdükleriyle ilgili iddialar da bunlara eklenebilir. İslam anlayışında Yezidiler dönektir; eşitlik değil, kendilerine hoşgörü dahi gösterilmemelidir. İslam ulemasına göre Yezidiler, "zındık"tır, bunların yok edilmesi caiz, hatta sevaptır. Çünkü bir "zındık"ın hak dinine geçmesine müsaade edilemez. Yezidilere karşı savaşın kutsallığı Kuran'da aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

"Tüm savaşların yasak olduğu kutsal aylar bittiğinde, putperestleri (puta tapanları) bulduğunuz yerde öldürün, esir alın, kuşatın ve onlara pusu kurun." (2)

Osmanlı İmparatorluğu'nda Yezidilik kitap dini olarak tanınmadığından ve kendilerine millet statüsü verilmediğinden, sürekli olarak Müslüman komşularının ve Osmanlı ordusunun saldırılarına maruz kalmışlardır.

***

Yezidiler arasındaki bir rivayete göre onlar, **Basra** ve **Fırat** deltasından gelmişler, daha sonra yerleştikleri **Cebelsincar** ve Kürdistan'ın diğer bölgelerine geçmeden önce, **Suriye**'ye göç etmişlerdi.

Tarih, bu rivayeti doğulamıyor. Ancak, eski bir inanç olan Mandaerelerden etkilenen Yezidi dinine mensup olanların bir bölümünün bu yolu izlemiş olması ihtimali vardır.

***

15. Yüzyıla kadar Yezidiler ve tarihleriyle ilgili, yok denecek kadar az belgeye rastlanmıştır. Bundan dolayıdır ki Yezidiler, aşağı yukarı tüm Kürtlerin kaderini paylaşmak zorunda kalarak, Arap ile Fars İmparatorluğu ve Türk aşiretleri arasında ezildiler. Dağlarda direniş gösteren Kürt aşiretlerine karşı sürdürülen seferlerin çoğu dinsel nedenlerden kaynaklanıyordu. Çünkü Kürtler, inançlarından vazgeçmiyorlardı.

Ortadoğu'nun Hıristiyanlaşmasından veya Müslüman Arapların işgalinden önce de Kürtler tek bir inanca bağlı değillerdi. Kürtlerin büyük bir bölümü **Zerdüşt** inancındaydı. Sasanilerin resmi dini durumunda olan Zerdüşt dininin Zerva kolu, Kürtlerce benimsenmedi. Özellikle dağlık bölgede yaşayan Kürtler, Hıristiyanlık, Musevilik ve Mani dinlerinin etkisi altında, değişik ibadet şekillerini oluşturdular. Ayrıca Kürdistan dağları, **Sasani** ve **Bizans** İmparatorluklarının resmi kiliselerinden kaçanlar için bir sığınma yurduydu. İslam işgali arifesinde, sayısız dinlere parçalanmışlık ve bu dinler arasındaki hoşgörü, Kürdistan'ı şekillendiriyordu.

7. Yüzyılın 30'lu yıllarında, Müslüman Arapların, Kürtlere karşı inanç savaşları başladı. **637** yılında, Araplar, Musul yöresinden Kürdistan'a girdiler ve ülkeyi ateşe verdiler. Kürtler, köylerine yerleşmiş Arapları kabullenmek zorunda kaldılar. Bu gelişmeyi takiben, Müslüman halifelere karşı ayaklanan Kürtler, ağır kayıplar vermek zorunda kaldılar.

Kürt aşiretleri, 685'ten 746'ya kadar Emevi halifeliğine karşı ayaklandılar ve 764'te Musul'da direndiler. Yine 816'dan 837'ye kadar, dinsel temelde gerçekleştirilen eşitlik sağlamayı amaçlayan **Babak-i Horrami** köylü ayaklanması içinde yer aldılar.

839'da, Kürt prensi **Cafer**, halifenin ordusunu Dasin dağlarında yendi. Fakat daha sonra 845'te

yeni orduya boyun eğdi. Kürtler, 875'de, bir yandan kölelerin **Basra**'daki ayaklanmasını desteklerken, diğer yandan kara derili kölelerin başlattıkları ayaklanmayı bastırmak, eşitlik temelinde oluşturdukları devleti yıkmak için kullanıldılar.

Kürtler, İslam dinini kısmen kabul ettikten sonra, çoğu zaman buna karşı olan tekke hareketlerinde yer aldılar. Halife yönetiminde merkezi Arap egemenliğine ve sosyal düzene başkaldırdılar. Bu çatışmalarda Kürtler büyük kayıplar verdi.

Değişik Müslüman halklardan, Kürtlere karşı uygulanan katliamların kronolojik sıralanışı şöyledir:

- **906**'da, Musul Valisi Hamadani, İslama karşı ayaklanan beş bin Kürt ailesini takibe alır.
- **980**'de bir İslam birliği, ayaklanma halindeki Hakkari Kürtlerine karşı cezalandırma saldırısında bulundu. Tüm yönlerden kuşatılan Kürtler, teslim olmaları halinde affedilecekleri sözü verildiği halde, Musul-Malatya yolu üzerinde, 25 kilometrelik hattın her iki tarafında çarmıha gerildiler. (3) Bu yol günlerce kan, gözyaşı ve insanlık dışı cinayetleri görüntüledi. Bu son katliam birçok Kürdün direncini kırarak, Müslüman olmalarına yol açtı.
- **1101**'de, iki bin **Surkhalbli** Kürdü, **Salgur Karabuli** emrindeki Türkmenler tarafından katledildi.
- Farsname'ye göre, **1107** yılı dolaylarında yaklaşık 500 bin Kürt ailesi, İslamlaşma sürecinde öldürüldü.

***

İslam alimlerinden **Adi ben Musafir**, eski dinlerine sadakatle bağlı Kürtler üzerinde büyük bir dini etki yaptı.

Şeyh Adi'nin kişiliği, hem Yezidiler, hem de onlar üzerine araştırma yapan bilim adamlarınca tartışma konusudur. Şeyh Adi Ben Musafir, bir yandan Yezidiliğin yenileyicisi, hatta bu dinin kurucusu olarak görülmekte, diğer taraftan onun Yezidilikle ilgili bilgilere sahip olmadığı, Arap-Müslüman bir tarikatçı olduğu iddia edilmektedir. Bir kısım Yezidilere göre Şeyh Adi, Allah ve Allah'ın insana bürünmüş şeklidir. Transkafkasya Yezidileri, onu peygamber olarak görüyor ve onda "Allah'ın vücut bulduğuna" inanıyorlar.

Şeyh Adi ben Musafir, yaklaşık 1075 yılında **Khirbet Qanafir** (Bugünkü Lübnan'da) yakınlarında Beit Far köyünde doğdu. Adi ben Musafir, İslam alimlerine katıldı. Genç yaşta gittiği Bağdat'ta Abu Hamid al-Gazali'nin (1059-1111) yanında öğrenim gördü. Yakın ilişki kurduğu Abdulkadir Geylani ile (1078-1166) dost oldu. Yüzyılın bitiminde Musul'un kuzeyinde Hakkari aşiretleri arasına yerleşerek, uzun bir zaman müritleri ve bölgeler arasında dolaşarak vaiz verdi. Şeyh Adi, Müslümanların eleştirisine uğramayan birçok eser de yazdı. Onun buraya direniş gösteren Kürtlerin Müslümanlaştırılması için gönderildiği iddiasını çürütecek bir delil göstermek mümkün değildir. Şeyh Adi, Hakkari bölgesinde, Musul'un 65 kilometre kuzeyinde, üç kilometre uzunluğundaki Laleş Vadisi'nde, kendisine bir ev yaptı ve buraya yerleşti. Önceleri **El Şami** ismiyle tanınan Şeyh Adi, daha sonraları, Hakkari ili anlamında **El Hakkari** olarak çağrıldı.

Yıllar sonra, Şeyh Adi'nin ismi giderek yayıldı. Zamanla onun ilahi güce sahip olduğu rivayetleri de oluştu. Çok sayıda mürid, hatta Fas gibi uzak ülkelerden bile hacılar, bu "ermiş kişi"yi görmeye gelirlerdi.

Şeyh Adi, yaşamı boyunca dinine katı biçimde bağlı bir Müslümün olarak kaldı. Her ne kadar onun her gece Kuran'ı iki kez ezbere okuduğu söyleniyorsa da, bunun doğruluğu olanaklı görünmüyor. Şeyh Adi, Yezidi dininin kurucusu, yenileyicisi olmadığı gibi, bu dine geçmiş de değildir.

Önceleri, yalnızca Müslümanlar Şeyh Adi'nin müritliğini benimsediler. Daha sonraları, Zerdüşt inancından olan birçok insan Şeyh Adi'nin müritleri arasına katıldılar. Ancak onlar, o dönemde Kürtlerin genelde Yezidilik olarak anılan dininin müritleri olmamışlardı.

Şeyh Adi, Ocak 1162'de (diğer kaynaklara göre 1164) öldü. Yaşadığı eve gömüldü. Mezarı, kısa bir süre sonra, ziyaret yerine dönüştü.

Şeyh Adi taraftarları, başta Adaviye tarikatı olarak adlandırıldı. **Adaviye** tarikatı, daha sonra, süreç içerisinde Yezidilerin din adamları tabakasına dönüştürüldü. Bu gelişmeyle birlikte Şeyh Adi'ye tapınmak, en azından Şeyhan yöresinde, dinin tüm diğer ögelerini gölgede bırakan bir parçası halini aldı.

Şeyh'in ölümünden sonra, **Laleş**'deki Adaviye tarikatının başına **Abul Bereket ben Sahr** (söylentilere göre Şeyhin yeğeni) geçti. Onun yerini alan oğlu Adi ben Abul Bereket, refahın babası olarak tanındı ve tarikatın Hakkari dağlarında doğan ilk şeyhi olduğu için "el Kurd" adı da kendisine ikinci bir isim olarak verildi. O ve oğlu Şeyh Hasan ben Adi'nin (1195-1246) yönetimi döneminde Laleş'deki ibadetgahdaki Kürtlerin sayısı giderek arttı. Görülüyor ki, içerik olarak da, bu dönemde Kürdistan'da yaşayan Adaviye tarikatı mensupları, Müslüman inançlarına Zerdüşt dininden ögeler kattı. Ayrıca, Hasan'ın gücü yalnızca ibadetgahla sınırlı değildi. O aynı zamanda, orada yaşayan Kürtlerin lideri olarak da görülüyordu.

***

Özellikle Hulagü (1217-1265) önderliğindeki Moğol sürüleri, Kürtlere karşı acımasız davrandılar; çünkü bunlar Farslardan farklı davranarak direndiler. "Hakkari'de Moğolların eline geçen tüm Kürtler, kılıçtan geçirildi." (4) Moğollar, 1245'de

Şehrizor'u, 1252'de **Diyarbakır**'ı ve 1258'de **Bağdat**'ı harabeye çevirdiler. Hemen hemen hiç kimse sağ bırakılmadı. **Süleymaniye** dahil, birçok yerleşim biriminden insanlar, **Suriye** ve **Mısır**'a göçmeyi tercih etti.

Moğollarla uzlaşmaya hazır olan Musul emiri **Bedrettin Lulu**'nun gözünde Moğollara karşı direniş gösteren Laleş'teki "Adavi Kürtleri", özellikle de Şeyh Hasan ben Adi, bir dikendi. Hasan'ın Musul'a saldırısından çekinen Bedreddin Lulu, 1246'da onu tutuklayarak, Musul'da boğdurdu.

Lulu, 1254 yılında Adavi Kürtlerine karşı yeni bir cezalandırma girişimi başlattı. "Şiddetli bir çatışmadan sonra, Adavi Kürtleri sürüldü, bir bölümü öldürüldü, diğer bölümü tutuklandı. Lulu yaklaşık yüz kişiyi çarmıha gerdi, diğer yüz kişiyi de idam etti. O, emirlerin, kol ve bacaklarının parçalanarak Musul yoluna ve kapıları önüne dağıtılmasını istedi. Ayrıca adamlarını Şeyh Adi'nin naaşının mezardan çıkarılarak yakmaları için gönderdi." (5)

Gelişmiş Kürdistan, Moğolların akınlarının sonucu, ekolojik, ekonomik ve kültürel bir çöle döndü. Sulama sistemi tahrip edildi, tarım alanında çalışan insanların beşte dördü öldürüldü veya sürüldü. Geri kalanlar acımasızca sömürüldü, şehirlerde el sanatları silindi, ticaret ve ulaşım da aynı şekilde geriledi.

Ne Moğolların, ne de Lulu'ların katliamı Adavi tarikatının yok olmasına yetti. Tarikatten birkaç yöneticinin Moğollarla işbirliğine gittiği de bir gerçektir. Şeyh Adi kabilesinden iki kardeş arasında bu yüzden çatışma çıktı. Genç olanı bir Moğol kadınla evlendi. Yaşlısı, çatışmadan dolayı 1275'te, 400 taraftarıyla birlikte, o dönemde Adavi Kürtlerinin yoğun olarak yaşadıkları Suriye'ye kaçtı. 1281'de döndüğü Hakkari dağlarında o da öldürüldü.

Bu dönemde, Adavi taraftarlarının **Emevi** halifesi birinci Yezid'i kutsallaştırdıkları görülüyor. Daha önce Şeyh Adi, "İmam Yezid" hakkında olumlu ifadeler kullanmıştı. Kürtlerin, Tanrı olarak Azdai'yi kutsamaları, bundan hareketle kendilerini Azdai (Tanrı'nın halkı) olarak tanımlamaları, Kürt Zerdüştlerinin Yezid taraftarı oldukları biçiminde yorumlanmış ve "Yezidiler" biçiminde adlandırılmalarına yol açmıştır. İslam din adamları, bu yanlış savı çabucak yayarak, bu inanç mensuplarına karşı sürdürdükleri savaşı haklı göstermeye çalıştılar.

1300'de **As-Sarastanis**'in yazılarında "Yezidiye" sapık bir tarikat olarak ifade edildikten sonra, ilk olarak fanatik dindarlar, "Azdaviler ve Yezidilerin" ve aynı şekilde Şiilerin de öldürülmesini istediler.

1360 yılında **Timurlenk**'in (1336-1405) ordu birlikleriyle yeni bir Moğol terör ve yoketme dalgası ortaya çıktı. Kürdistan'daki özellikle Müslüman olmayan halklar, yeniden Moğol işgalcilerinin katliamına uğradılar. Örneğin, yalnız Bağdat'taki bir ayaklanmada 100 bin sivil öldürüldü. ikinci Moğol işgali de ne Adaviye tarikatının, ne de İslam olmayan Yezidi Kürt dininin sonunu getirebildi.

1415 yılında, Şeyh Adi taraftarlarının tekrar baskı ve takibe uğradıklarına tanık olundu. Sözde tekkede görülen cinsel taşkınlıklar nedeniyle, Fars din adamlarınca da kışkırtılarak biraraya gelen Fars ve Kürt beyleri, dev ordularıyla Hakkari'de Şeyh Adi taraftarları üzerine yürüdüler. Onların (Yezidi Kürtler) büyük bir bölümü öldürüldü, diğerleri esir alındı ve köleleştirildi. Şeralik köyü (tahminen bugünkü Laleş) alındıktan sonra, Şeyh Adi'nin orada bulunan mezarı yerlebir edildi. Bu kutsal kişinin kemikleri müritlerinin gözleri önünde yakıldı. Ordu birliklerinin çekilmesinden sonra türbe tekrar inşa edildi.

***

Şerefname, 1596 yılında Yezidi inancına sahip toplam 13 Kürt aşiretinden ve bunları yöneten bey ailelerden sözediyor.

En önemli Yezidi aşireti **Şeykan** yöresinde Daseni aşiretidir. **Cezire**'deki Boti aşiretinin büyük bir bölümü, Van'ın doğusunda göçmen **Xaleti** (Kaleti), **Mahmudi** (Hoşap'ın yakınında, Van'ın güneydoğusunda) ve **Dunbeli** (Urmiye gölünün batısında) Yezidi Kürt aşiretleridir. Şerefnameye göre, o dönemde Kuzey Suriye'de, Halep yakınlarında Cebel Sim'de Sultan Selahaddin'in Yezidi askeri birliklerinin devamı olan diğer Yezidi aşiretleri yaşamaktaydı.

17. Yüzyılın başlarında Yezidilerin (daha önce dünyevi işler bir mirin, dini işler ise Şeyh Nasır'ın denetiminde yürütülüyordu) yönetiminde değişiklikler oldu. Kol aşiretinden, soy ağacı Şeyh Adi'nin kuzeni Abu Bekir'e dayanan Şeyh Muhammed el Batini, Basmariya aşiretinden olan, soy ağacını 1246'da öldürülen Şeyh Hasan'a dayandıran Yezidiler o günkü emiri ve 80 taraftarını öldürerek, kendisini emir olarak ilan etti. Onun oluşturduğu beyliğin devamı bugün de Yezidileri yönetiyor. Bunu takip eden yüzyıllarda, Osmanlı Türkleri (önceleri dini gerekçelendirerek) Kürt düşmanlığı politikalarını sürdürdüler. Her olanak, orjinal Kürt-Zerdüşt-Yezidi kültürün baskı altına alınması için kullanıldı. Baskı, genel olarak İslama içtenlikle, tam geçtiklerinden şüphelenilen Kürtlere yönelirken, Yezidi Kürtleri dinlerinin farklılığından dolayı, Osmanlı ordusunda görev yapan Müslüman Kürtlere, (Müslüman Kürtler, Yezidi Kürtlere göre bir derece daha yukarıda görülüyordu) göre daha acımasızca baskı görüyorlardı.

17. Yüzyılın başlarında bir bölüm Yezidi, Şeyhan yöresindeki takibattan kurtulmak için göç etti. Bunlar, yerleştiği Musul vilayetinin batısında uzanan Cebel Sincar dağlarının eteklerinde müslü-

manlar tarafından baskı gördüler.

1640 yılında **Diyarbakır** valisi olan Melik Ahmet Paşa, Yezidilere ait ticaret kervanlarının yollarını kestikleri ve Mekke hacılarına saldırdıklarını gerekçe göstererek, 70 bin kişilik ordu ve milis güçleriyle Sincar dağlık bölgesindeki Yezidilerin üzerine yürüdü.

1647-48 yıllarında **Van** valisi Şemsi Paşa, Şeyhan yöresindeki Yezidilerin bir ayaklanmasını bastırdı. Şeyhan Emiri Mirza Bey esir alındı ve öldürüldü.

Melik Paşa'dan sonra Diyarbakır valisi olan Firani Mustafa Paşa'nın 1665 yılında Cebel Sincar'da Yezidilerden vergi toplama girişimi başarısızlıkla sonuçlandı, Yezidiler dağlara kaçtı, tahsildarlar görevlerini yerine getiremeden, bölgeden eli boş ayrılmak zorunda kaldılar.

***

1715 yılında Bağdat valisi Hasan Paşa, sözde Yezidi soyguncuların cezalandırılmasını bahane ederek, Sincar dağlık yöresine saldırdı. Halk, geri çekildiği Hatuniye'de kısa bir süre sonra direniş göstermeden teslim oldu. Hasan Paşa, Yezidilere yönelik bir katliamdan sonra, Sincar'ın yönetimini Şeyh Tayy-Araber'e verdi.

1733-34 yıllarında Ahmet Paşa, aşağı Zap'taki Yezidi köylerini harabeye çevirdi.

1752-53 yıllarında Sincar Kürtleri yeniden takibatın kurbanları oldular. Süleyman Paşa burada sayısız insan öldürttü.

***

1761-67 yılları arası, Alman-Danimarkalı ölçüm mühendisi Carsten Niebuhr, birçok kez -bu yörede- bulundu. Niebuhr seyhatnamesinde Yezidilerin Müslüman çoğunluk tarafından nasıl ezildiğini dile getiriyor:

"Yezidiler Musul'a geldiğinde, yönetimce tanınmaları halinde bile, yollarından alıkonulmuyorlardı. Buna karşılık, toplumun en alt basamağındaki ayak takımı, bunları aldatarak, soymaya çalışıyordu. Yezidiler, yanlarında bulunan aşağılık birinin Şeytan'a küfür etmeye başlamasıyla birlikte, pazara getirdikleri, örneğin yağ, yumurta ve benzeri herşeyi orada bırakıp ayrılırlardı. Çünkü onlar, bir meleğe küfür edilmesini duymak istemezler. Bu meleğin de günün birinde Allah tarafından affedileceğine inanırlar. Çoğunlukta oldukları yörelerde, dayak yemeyi ve ölümü göze almadan, kimse Allahın kovduğu bu meleğe dil uzatamazdı." (6)

"Müslümanlar, Yezidilerden o kadar iğreniyorlar ki, Şafei isimli bir ulemaları, Yezidi birinin bir Müslüman tarafından öldürülmesini bir suç olarak görmüyor." (7)

Bunu takibeden yıllarda, özellikle Şeyhan ve Sincar bölgesinde yaşayan Yezidilere karşı düzenli aralıklarla sürdürülen yok etme seferlerinden sözedilebilinir.

1767-68'de, Musul valisi Amin Paşa, yağma amacıyla oğlunu bir orduyla birlikte Sincar Kürtleri üzerine yolladı. O, ahaliden bin koyun talebinde bulundu. Kendisine sadece 800 koyun verebilen halktan çok sayıda insanı öldürttü.

1770-71'de Osmanlı işgalcilere ve Amadiya beyi İsmail Paşa'ya karşı başlatılan ayaklanma başarısız kaldı ve çok sayıda kişinin ölümüne yol açtı. Bedağ Bey esir edildi ve cezalandırıldı.

1773-74'te Musul valisi Amin Paşa birkez daha Sincar'ı yağma ettirdi.

1779'da vali, kardeşini Yezidi köylerini yağmalamak için yeniden sefere gönderdi.

1785'te Abdulbaki adındaki yeni Musul valisi, Dicle'nin doğusundaki Dennendi, Yezidi Kürtlerine karşı cezalandırma seferini sürdürdü. Askerleri Yezidi köylerini yağmalarken, o ve kardeşi Yezidilerin baskınında öldürüldü. Bunun üzerine orduları Musul'a kaçtı.

1785 yılı dolaylarında Bedağ Bey'in oğlu Colo Bey, Şeyhan yöresinin emiriydi. Onun Amadiye valisi ve akrabaları arasındaki şiddetli çatışmalarda akrabalarının yanında yer alma girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı. Colo Bey, yenildi ve dağlara kaçtı. Kısa bir süre sonra, bu kez de Arab Yayy'a yenildi. Ailesinden 12 kişinin çatışmalarda öldürülmesi üzerine, Colo Bey, Yayy'a yönelik saldırılarını arttırdı ve ele geçirdiği aşiret mensuplarını öldürttü. Bir yıl sonra, Amadiya valisi İsmail Bey, Colo beyi öldürttü ve yerine, Basmari'de ikinci dereceden önemli Yezidi ailesinden kendisine sadık Xançer (Hançer) Bey'i Şeyhan'a emir olarak atadı.

Ancak 1792'de İsmail Paşa, bu kez Xançer beye saldırdı ve onu tutukladı. Yerine, Colo'nun oğlu Hasan Bey'i atadı ve sonra onu da astırdı.

1790 yılı sonrası Sincar yöresi defalarca talan edildi.

1791-92'de Arab Tayy'lar yörede bulunan Yezidi köylerine saldırdı.

1792-93'de Musul'un yeni valisi Muhammed Paşa, yöreyi talan ettirdi; 8 köyü yakarak ortadan kaldırdı.

1793-94'te Muhammed Paşa, Mihirikan kentine bir sefer düzenledi; ancak tuzağa düşürüldü ve yenilgiye uğratıldı.

1794'de Bağdat valisi Süleyman Paşa, bir orduyu Sincar üzerine gönderdi ve ordan 69 kadını kaçırttı.

18. Yüzyılın başında, Bağdat'tan Abdul Aziz Bey, Yezidilere karşı güçlü bir sefer için hazırlandı. Arap aşiretlerinden Obeyd, Hamdan ve Dayy'dan da destek alarak, Şeyhan yöresini ve 25 köyü tamamen harab etti.

Yeni Musul valisi olan Ali Paşa, ondan geri kalmak istemiyordu. 1802'de Sincar'ı almaya karar

verdi. Ordularıyla dağın kuzey yamaçlarını kuşatırken, güney kesimini Arap milis güçleriyle gözetim ve güvence altına aldı. Sefer aylarca sürdü. Bu girişimle 1803'de birçok Yezidi yerleşim birimi yerle bir edildi. Ekinler tahrip edildi, mevcut ağaçların hepsi kesildi. Sonunda, Yezidiler, kendilerine koruma sunan dağları terkederek, köylerini düzlüklerde yeniden kurmaya zorlandılar. Çoğu Yezidi aileleri esir alındı ve köle olarak satıldı.

1809-10'da Bağdat valisi Süleyman Katil, Hüseyin Dublayin komutasında Sincar dağlık yöresine yeni bir sefer başlattı. Vali, Beled ve Mihirkan şehirlerini ve kuzeyde birçok köyü talan etti. Bu sefer süresince çok sayıda Yezidi öldürüldü.

***

Yezidilere karşı sürekli olarak sürdürülen soygun, talan, ırza geçme ve öldürmelerin sonu gelmedi. Yüzyılda Kürtlerin yüzde 80'i Yezidi inancına sahiplerken, bunu izleyen yüzyıllarda bu sayı gittikçe düştü. Çoğu Yezidi, İslama geçişi sözde kabullendi; fakat zamanla birçok Yezidi kökenlerini unuttu. Diğer Yezidiler, baskılardan kurtulacaklarını umdukları ve dini hoşgörünün varolduğunu umdukları yerlere kaçmaya karar verdiler. 18. Yüzyılda Güney Kürdistan Yezidilerinden bir bölümü Milli Kürtlerine katılarak, bugünkü Urfa'da yaşamaya başladılar. Yezidilerin bir diğer bölümü de Halep'in kuzeybatısındaki Saman Dağı yöresine göç ettiler ve burada Suriye'deki Fransız Konsolosluğunun sağladığı güvence altında yaşadılar.

1828-29 yıllarında Rus ordusu Anadolu'nun içlerine kadar girip geri çekildikten sonra, Hasan Ağa yönetimindeki Hasanlı aşiretinin Rus ordusuna yardım ettikleri için Erivan'a yerleşmelerine müsaade edildi. Yazın sürülerini Ararat'ın kuzey yamaçlarında otlatan aşiret, kışları Sürmeli yakınlarında Aras kenarlarından geçirirdi. 1840 yılında burada nüfuslu 67 Yezidi ailesi yaşıyordu.

19. Yüzyılın 30'lu yıllarında Osmanlı katliamından kaçan yeni Yezidi aileleri, Rusların denetimi altındaki alanlara yerleşti. Önce diğer Kürt aşiretleri gibi, yezidi Kürtlere de iç işlerinde otonom haklar verildi, ancak bu haklar 1860 yılında kısıtlandı.

1874'de Müslüman Sunni liderler, Erivan'daki Rus valisinden, Rus denetimi altındaki Kürtlerden vergi toplama izni talep ettiler. Vali, bu Kürtlerin büyük bir bölümünün Yezidi olduklarını öğrenince, bu isteği geri çevirdi.

***

1832'de Yezidilere karşı büyük bir katliam uygulandı. Botan Emiri Bedirhan Bey, kendisine bağlı birliklerle Şeyhan yöresine girdi. Buna, Yezidilerin çok kez ticaret kervanlarını soydukları ve tüccarları öldürdükleri gerekçe olarak gösterildi. Yezidilerin güçlü direnişlerine rağmen, emirin orduları bölgeyi ele geçirdi. Yezidi köyleri talan edildi, çok sayıda insan öldürüldü. Yezidilerin lideri Mir Ali Bey ve taraftarları tutuklandı, Revanduz'a götürüldü. Mir Ali Bey, İslama geçmeyi kabul etmediği için Revanduz beyi Emir Muhammed Paşa tarafından işkence edilerek öldürüldü. Emir Muhammed Paşa, Mir taraftarlarının ellerini kestirerek, onlara; "gidin adamlarınıza gördüklerini söyleyin" dedi.

Çok az Yezidi Şeyhan'dan kaçmayı başardı. Onlar, Sincar bölgesindeki Yezidilere ulaşmayı planladılar. Ancak, oğunun yolculuğu Musul yakınlarında, Dicle kenarında son buldu.

"Bahardı; ırmak yatağından taşarak kayık iskelesini yıkmıştı. Çok azı ırmağı geçmeyi başarabildi. Fakat, çok sayıda erkek, kadın ve çocuklarını ırmağın öbür yakasına bıraktı. Onlar Koyuncuk'da toplandılar. Revanduz beyi onların arkasındaydı. Ve bunu kanlı bir kırım izledi. Musul halkı evlerinin teraslarında yardım çığlıkları atan bu talihsiz mültecilerin katledilmesini izledi. Çünkü, Müslüman ve Hıristiyanlar, nefret ettikleri bu inançsızlar grubunun köklerinin kazınmasına seviniyorlardı." (8)

Yalnızca, çok az Yezidi, azgın Dicle'nin sularını aşarak karşıya geçebildi ve Sincar'a ulaşabildi. Binlerce Yezidi "Soran Katliamı"na kurban gitti. Ali Bey'in küçük oğlu Hüseyin Bey de kurtulanlar arasındaydı. Fakat, Mir makamı, yakın bir akrabası Casım Bey tarafından üstlenildi.

1836'da Diyarbekir valisi Reşid Paşa, Diyarbekir'in doğusundaki alana bir sefer düzenledi. Orda yaşayan halk -çoğunlukla Yezidiler- katledildi, kalanlar birlikte götürülerek, köleleştirildi. Reşid Paşa dönüşte Cebel Sincar'a da saldırdı. Yezidiler mağaralara sığındı. Osmanlı orduları mağaraların önünde ateş yakarak, içerde bulunan Yezidilerin dumandan boğulmasına yol açtılar.

1837'de Reşid Paşa koleradan ölünce yerine Hafız Paşa geçti. O, aynı yılın yazında ordularıyla Sincar'a girerek, Yezidileri bir daha denetiminden çıkmayacak şekilde esir almayı planladı. Yezidiler "teslim ol" talebini yerine getirmeyince, 3 ay süren bir savaş başladı. Cephanenin bitmesiyle, sonunda Yezidiler teslim olmak zorunda kaldılar. Hafız Paşa ise, Yezidilerin dağlardan indirilerek, ovalara yerleştirilmesi planından vazgeçti. Bu daha sonraki Irak devlet başkanı zalim Saddam Hüseyinle nasip olacaktı.

Reşid Paşa tarafından 1836-37 yıllarında gerçekleştirilen katliamlar sonucu Sincar'da yaşayan Yezidi halkın dörtte üçü yok edildi.

***

1838'de Sincar'daki Yezidiler Hafız Paşa'nın yeni saldırılarına hedef oldular. Uzun çatışmalardan sonra Hafız Paşa, Yezidileri yenmeyi ve denetimi altına almayı başardı.

Bu saldırıları anlatan Prusya generali Helmut von Moltke, bugüne kadar devam eden Alman-

Türk işbirliği geleneğinin bir sonucu olarak, o dönemde Türk ordusunu Kürt özgürlük savaşçılarına karşı eğiten Alman askerlerinden ilki idi.

"İşgalden sonra korkunç şeyler oldu, hemen tüm erkekler öldürüldü; kadın ve çocuklar köleleştirilmek için birlikte götürüldü... Çünkü onlar, Yezidi veya Şeytana tapanlardı." (9)

"... Esirler ve savaş ganimetleri getirildi; kanlar içinde yaralı erkek ve kadınlar, bebekler ve her yaştan çocuklar, kesilmiş kafa ve kulaklar, bunları getirenlere 50'den 100 kuruşa varan ödüller veriliyordu... Suskun dertli Kürtler, çaresiz kadınlar, yürekler acısı bir görüntü oluşturuyordu." (10)

1844'te Botan emiri Bedirhan Bey, Turabdin'deki Yezidilere saldırdı ve bunları zorla Müslümanlaştırmak için savaştı. Müslümanlığı benimsemedikleri için, çok sayıda Yezidi tutuklandı ve öldürüldü. Toplam olarak yedi köy teslim oldu ve Müslüman olmayı kabullendi.

Avrupa ülkelerinin Osmanlılar üzerinde yoğunlaşan baskısından sonra çıkarılan ve yeniden düzenlenmesi öngörülen Tanzimat Fermanı, Turabdin'deki Yezidi ve Hıristiyanlara dini özgürlükler getirdi ve bunların tekrar önceki dinlerine geçmesini engellemedi.

***

Yezidilere karşı başka bir katliam da, Musul valisi Tayyar Paşa tarafından Ekim 1846 yılında Cebel Sincar'da gerçekleştirildi. Burada yaşayan çok sayıda Yezidinin vergilerin yüksekliği şikayetinden dolayı, vali durumu yerinde incelemek ve bilgilenmek için yöreye gitti. İnceleme seferi kısa bir süre sonra savaşa dönüştü. Çünkü, Yezidiler korkudan Sincar'da mağaralara ve dağlara sığınmıştı; Osmanlı orduları gittikleri yerlerde boşaltılmış köylerle karşılaşıyordu. Valinin elçilerinin Mihirkan'da kurşunlarla karşılanması üzerine, Tayyar Paşa şehri tamamen yaktı. İki gün boyunca, Yezidiler mağaralardan ve kaya oyuklarından saldırgan askerlere karşı direndiler ve çok sayıda asker öldürdüler. Yezidiler, dört tarafı çevrili olmasına rağmen, gecenin karanlığından faydalanarak kendilerince bilinen gizli yollardan kaçmayı başardılar.

Köylerde yalnızca çok az sayıda hasta ve yaşlı kalmıştı. Türk askerleri hınçlarını bunlardan aldı. Hayatta kalanlar esir alındı, hareketin tehlikeli elebaşları olarak Musul'a götürüldü.

"İnsanlar meydanda duvarlara dayanıyor. Birgün sonra, gösteri başlıyor. Binlerce insan meydanda toplatılırken, yarı çıplak Arnavutlar kazıkları sivriltmekle meşguldü. Şimdi, şehrin saygın kişileri, başta paşa olmak üzere, kadı, müftü ve subaylar geldi ve yerlerini aldılar. Bu, bir işarettir.

Cellatlar şimşek gibi öne çıkarak ve halkın çağrıları altında, talihsiz Yezidilere kazıkları öyle sapladılar ki, kazıkların uçları sırtlarından çıktı. Üzerlerinde can çekişen vücutlarla yumuşak toprağa sıralanan kazıklar, günlerce İslamın düşmanlarının gözünü korkutmak için dikili kalacaklar." (11)

1832-46 arasındaki katliamlar sayıları zaten azalmış olan geri kalan Yezidilerin dörtte üçünün kırılmasına neden oldu.

Tüm bu katliamdan sonra Yezidiler, zorunlu olarak Osmanlı idaresini tanıdılar; yıllık harç ve vergi vermeyi kabullendiler. Yezidilerin genel statüsü 1849'da saptandı. Mir Hüseyin Bey, Şeyh Nasır ve 28 Yezidi yöneticisi, Osmanlı sultanına bağlılıklarını açıkladılar. Yezidi Miri, Sultanın emrinde Şeyhan idaresini eline aldı.

Türk ordusuna askerlik yapma, tartışma konusu olarak kaldı. Katliamlardan dolayı sayıları oldukça azalan Yezidiler, 5 yıllık askerlik yerine özel Yezidi birliklerinde veya mevcut Hıristiyan birliklerinde askerlik yapmayı istiyorlardı. Bu konuda görüş birliği sağlanamadı. Bunun sebebi Yezidilerin yine kendi aralarındaki çatışmaları ve görüş farklılığı idi.

1853'te Musul valisi Hilmi Bey, Mir Hüseyin Bey'i görevden aldı ve onun yerine, sevilmeyen ve Yezidi topluluğundan atılan damadı Casim Bey'i Şeyhan yöresi yöneticisi yaptı. Casim Bey, Osmanlı ordusuyla Baadri'ye girince, Hüseyin Bey Cebel Sincar'a kaçtı. Ama 1853'te yeniden eski görevine getirildi.

***

Daha sonraki yıllar Yezidiler için sakin geçti. Osmanlı İmparatorluğu, Yezidi dininin kendisine özgü statasünü benimsedi, hatta Mir Hüseyin Bey Sultan tarafından kabul edildi ve kendisine "Kapı Çuhadarı" ünvanı verildi. Yezidiler, Osmanlı ordusunda askerlik yapma zorunda bırakılmadı.

1872'de yeni kurulan, bugünkü Irak'ın büyük bir bölümü ve Kuveyt'i sınırları içine alan Bağdat ilinin valisi Mithat Paşa, Şeyhan'daki Yezidilerin de askerlik yapmaları kararını aldı. Bunun üzerine Yezidiler, Mithat Paşa'ya ve Osmanlı makamlarına bir dilekçe ilettiler. Yezidilerin bu dileği kabul gördü. 1875'de Yezidiler, 50 Türk lirası bedel karşılığında askerlikten muaf tutuldu. Bu kuralın uygulamasında sürekli sorunlar çıktı.

1885'te, Yezidilerin 50 lira ödemelerine ek olarak, kısa bir süre askerlik yapmalarına karar verildi. Halep, Diyarbekir ve Van yöresindeki Yezidiler bu kararı kabul ettiler. Irak vilayetindeki Yezidiler ise karara karşı çıktılar. 1875 yılında Hüseyin Bey Seyhan bölgesinde kışkırtıcılık yaptığı için tutuklandı. Bunun üzerine genç kardeşi Abdi Bey, mirlik görevini üstlendi. Hüseyin Bey'in iki yeğeni ise, onun tutuklanmasını gerekçe göstererek, ayaklandılar. Onların ayaklanması da bastırıldı ve öldürüldüler.

Hüseyin Bey, 1875'te bitkin bir halde hapishaneden çıktı. 1879'da öldü.

Yerini almak isteyenler arasında anlaşmazlık çıktı. En yaşlı oğlu olan Ali Bey, kendi haklarından feragat ederek yerini üçüncü oğlu olan Mirza Bey'e bıraktı. Ancak ortanca kardeşleri bu duruma razı olmadı. Uzun bir tartışmadan sonra, o ve Mirza Bey ağır silahlarla dağı çıktılar. Mirza Bey yalnız dönünce, Mir olarak ilan edildi ve bu, Osmanlı tarafından da tasdik edildi.

***

1877'de Osmanlıların soykırım politikasından ötürü, bir bölüm Yezidi yeniden Çarlık Rusya'sına kaçtı. Mirza Bey'in yeğeni Ali Bey'in öncülüğünde yaklaşık üç bin Yezidi Aleksandropol yakınlarına yerleşti. 1879-82 arası, Ömer Ağa öncülüğündeki Sıpki aşireti de göçtü ve o dönemde Ruslarca işgal edilen Kars'a yerleştiler. 1897'deki nüfus sayımına göre tahminen 15 bin Yezidi, Rus bölgesi olan **Transkafkasya**'da yaşıyorlardı. 1916 yılında bu sayının 40 bine yükseldiği tahmin ediliyor.

***

1891/92 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nda Yezidilere karşı toplu kırım seferleri başlatıldı. Bu kez sayıları bir milyona kadar düşmüş bulunan Yezidilerin tümden yok edilecekleri izlenimi hakimdi.

1891 baharında, İstanbul'dan Musul'a gelen, 2 subay ve 2 molladan oluşan delegasyon, Sultan Abdülhamit'den (1876-1909) getirdikleri mesajda Yezidilerin aslında Müslüman oldukları ve kendi "gerçek" dinlerine dönmeleri gerektiğinin kararlaştırıldığı belirtiliyordu. Ayrıca Yezidilere, geçen iki yılın askerlik vergisi ödemedikleri de hatırlatılıyordu. 1891 Temmuzu'nda, Yezidiler Musul'a çağrıldı ve kararlar kendilerine iletildi. Mirza Bey'in de aralarında bulunduğu 22 Yezidi ileri gelenlerine nefret ettikleri mavi üniforma giydirildi.

19 Ağustos 1892'de Mezopotamya yönetimini elinde tutan General Ömer Vehbi Paşa, yeni valinin tayinine kadar Yezidilere Irak'ta İslam dinine veya Kuran'da kitabı kabul edilmiş dinlerden birine geçmelerini, aksi taktirde yok edileceklerini bildirdi. Aralarında Emir Mirza Bey'in de bulunduğu bir bölüm, kelimeyi şaadet getirdiler. Mutluluktan kendisinden geçen general, İstanbul'a telgraf çekerek, binlerce Yezidi ailesinin Müslüman olduklarını duyurdu. (Kendi abartmalı tahminine göre 1.1 milyon kişi) Mirza Bey'e ve kardeşi Badi Bey'e İslama geçtikleri için, yılda 2 bin kuruş aylık bağlandı ve "Paşa" ünvanı verildi.

Mirza Bey'in kardeşi Ali Bey, (1879 yılında emirlik ünvanından vazgeçti), din değiştirmeye karşıydı. Bu yüzden tutuklandı ve işkence gördü.

Bu arada, 100 Yezidi din adamı Fransız konsolosu Siouffi'ye başvurarak, kendilerine yardım edildiğinde Hıristiyanlığa da geçebileceklerini ima ettiler. Siouffi, elinden geleni yapacağını açıkladı.

1892 Eylülü'nde, yeni vali Osman Paşa, Musul'a ulaştı. **General Vehbi**, onu dikkate almadan, Yezidi bölgesine cezalandırma hareketi için birlikler gönderdi. Şammar Arapları ve Müslüman Kürtlerin desteğiyle Sincar ve Şeyhan'a girildi; tüm Yezidiler ölümle tehdit edildi.

Çok sayıda köy harap edildi, yüzlerce Yezidi öldürüldü ve birçoğu da tutuklandı. Ömer Vehbi birlikleri, Laleş'deki kutsal Şeyh Adi türbesini de işgal ettiler. General, türbeyi talan ettirdi. Kutsal sancağı Musul'a göndermek istedi. Aynı şekilde bronzdan yapılmış bir koyun heykeli ile, bir bastonun yanı sıra, kutsal kişilerden kalan diğer birçok eşyaya elkoyarak, bunların padişahın müzesine daha iyi yakışacağını ifade etti. Daha ordunun karargahında iken, gizemli bir şekilde bu eşyalar ortadan kayboldu. Ömer Vehbi, Şeyh Adi türbesinde bir medrese açmayı da ihmal etmedi.

Ömer Vehbi, Yezidi kelimesinin kullanılmasını yasakladı. Tutuklulara zorla Şeytan kelimesini söylettiğinden büyük bir bölümü bu kelimeyi Sultan şeklinde telaffuz ettiler. Yezidilerin de, Müslümanların cuma namazlarına gitmeleri zorunlu kılındı.

Bu arada, İstanbul'da Ömer Vehbi'nin taşkınlıklarından duyumlar alındı. Avrupalı misyoner ve konsolosluklarca bu duruma karşı protestolar yükseldi. 9 Aralık 1892'de Sultan Abdülhamit, Ömer Vehbi'yi görevden aldı. 1893 yılı başlarında, general İstanbul'a çağrıldı.

Sincar'da ve Şeyhan'da durum gerginliğini sürdürdü. Şammar Arapları, Yezidilerden çaldıkları koyun sürülerini geri vermeye yanaşmıyorlardı. Ekim 1893'te savaş yeniden başladı ve sonunda Yezidilerin komutanı Sofuk Ağa, görüşmelere hazır olduğunu açıkladı. Yezidiler inanç özgürlüklerini tekrar geri aldılar. Fakat güçlü bir Osmanlı işgal ordusu Beled Sincar'da kaldı.

İnanç özgürlüğünün bedeli çok yüksekti: Yezidiler, köylerinde İslam din okullarının açılmasına izin vermek zorunda bırakıldı. Şeyh Adi'nin türbesi (12 yıl boyunca) bir İslam derviş dergahı ve buna bağlı okul halinde kaldı.

Mirza Bey ve din değiştiren diğer önemli kişiler, eski dinlerine tekrar döndü ve ayrıca kendilerine tanınan imtiyazları korudular. Kararlı davranan Ali Bey ise, Kastamonu'ya sürgüne gönderildi.

Yeniden kazanılan inanç özgürlüğüne rağmen, Yezidi sayısı kırımdan sonra azaldı. Örneğin, **Turabdin**'de Yezidi lideri **Hasan Kanco** ve aşireti Müslüman oldu ve kaldı. Cebel Siman'daki Yezidiler dinlerine sadık kaldılar, ama askerlik yapmak zorunda bırakıldılar. Yezidi askerlerin çoğu Yemen'e gönderildi ve buradan bir daha geri dönmediler.

Bu arada, Musul vali makamı Mustafa Nuri Paşa'ya geçti. Mustafa Nuri Paşa, Yezidilere karşı

biraz ılımlı davrandı. Ömer Vehbi Paşa'nın Şeyh Adi türbesinde kurduğu medreseyi kapatarak, bu kutsal yeri Yezidilere geri veren Mustafa Nuri Paşa, 1905'te "Şeytana Tapanlar Veya İsyankar Yezidi Tarikatına Bir Bakış" başlığı altında bir kitapçık yayınladı. Önyargılarla dolu bu kitapçık, Yezidiler hakkında çok sayıda yanlış düşüncenin yayılmasına, sabitleşmesine katkıda bulundu.

Nuri Paşa da, sayısal olarak azalmış Yezidileri Müslümanların baskılarından, saldırılarından ve takiplerinden koruyamadı.

Mirza Bey'e birkaç kez Müslüman olma çağrısında bulunuldu ve kabul etmemesi halinde yıllık maaşının kesileceği şeklinde baskı yapıldı. 1899'da Mirza Bey öldü. 1898'de sürgünden dönen kardeşi Ali Bey, emir olarak seçildi.

1913'te Ali Bey öldürüldü. İkinci derecede önemli olan Basmariya Yezidi aşiretinden iki kişi ölümden sorumlu tutuldu. Suçlu görülenler aileleriyle birlikte öldürüldü. Ali Bey'in yerine çocuk yaştaki oğlu getirildi. Ali Bey'in dul hanımı Mayan Hatun ile kardeşi İsmail Bey Kol al Dasini arasında yönetim konusunda anlaşmazlık çıktı. Mayan Hatun bu çekişmeyi kazandı, fakat bunun aile içinde yarattığı huzursuzluk onlarca yıl sürdü. Önce İsmail Bey'e Cebel Sincar'a geri çekilme izni verildi. O, Rusların yardımıyla Yezidiler üzerinde egemenlik sağlayacağını düşünüyordu.

***

1911'den sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yezidilere karşı saldırılar tekrar başlatıldı. Özellikle kendisini dağılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nda işgalci yeni İslam hareketinin komutanı olarak gören General Faruk Paşa, Yezidilere karşı çok sayıda katliam seferleri düzenledi, ayrıca Alevi, Mander ve Nesturileri de ezdi.

1911-1918 yılları arası, bu yeni katliamlarla Yezidilerin sayısının yarı yarıya azaldığı tahmin ediliyor. Yezidiler, emir Muaviye'nin Avrupa'da kaldıktan sonra, şimdi de o dönemden kalma taraftarlarının olduğu Yemen'e sürüldü. 1914'te Mayan Hatun'un sürdürdüğü çetin pazarlıklar sonucu, Musul ilinde sayıları 68 bine kadar düşen Yezidiler dinlerini resmen kabul ettirdi.

***

Ayrıca, Ermeni ve Hıristiyanlara uygulanan imha hareketleri, Yezidileri de içine aldı. Devlet tarafından yönlendirilen dolaysız bir imha hareketinin kurbanları olmamakla birlikte, yerel yöneticiler, Hıristiyanlara yönelik yaptırımları fırsat bilerek, Yezidilerle de hesaplaştılar.

Turabdin ve Sincar'daki birçok Yezidi köyü, diğer Kürt köylüleri gibi, saldırılar döneminde katliam tehditi altındaki Ermenileri aralarına alarak koruduular. Kürtlerin Ermeni katliamının baş sorumlusu olduğu iddiası apaçık bir yalandır. Çünkü, **1915-18** arası Yezidi ve Müslüman 700 bin Kürt de öldürüldü. (12)

Takip ve tehdit altında olan 20 bin Ermeni Sincar'a alındı ve imha edilmekten kurtarıldı. İngel yöresinde, Osmanlı ordusu elinde tutsak olarak bulunan 60 bin Ermeniye yardım edildi. Osmanlı idaresince İsmail Bey liderliğindeki Yezidilerden, Ermenilerin teslim edilmesi isteği, reddedildi. Bu iş için gönderilen elçilerin elbiseleri üzerlerinden alınarak, çıplak olarak geri gönderildi.

Şubat 1918'de Enver Paşa komutasındaki birlikler ile Osmanlıya bağlı Araplardan oluşan milis güçleri, Sincar'daki asilere yönelik saldırıya geçtiler. Yezidiler, Beled Sincar yöresinde hükümet birliklerine saldırdılar. Ancak saldırı başarısız kaldı. Yezidiler sığınmak zorunda kaldıkları dağlarda yardım beklediler. Güney Mezopotamya'da dağılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'ndan sömürgeci görevini devralan İngilizler, kısa süre sonra dağlardaki Yezidilerin yardımına yetişti.

***

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması sonrası da Yezidilere karşı baskı uygulamaları sona ermedi. İmparatorluk toprakları üzerinde kurulan devletler, laik olduklarını ve Yezidilere karşı kutsal savaşı sürdürmeyeceklerini belirttiler. Fakat devlet görevlilerinin çoğu, Yezidilere karşı baskılarını sürdürdü ve bu girişimlerinden dolayı üstleri ya da devlet mekanizmaları tarafından da uyarılmadılar.

Komşu Müslümanların Yezidilere saldırmalarına da göz yumuldu. Bugüne kadar olduğu gibi, Yezidiler de diğer Kürtler gibi ulusal kimliklerinden dolayı baskı gördüler. Çoğu zaman Türkiye, Suriye ve Irak'ın Kürtlere yönelik devlet teröründen Yezidiler daha fazla etkilendiler.

***

İngiltere denetimindeki Irak'ta, İsmail Bey ile oğlu adına yönetimi elde tutan Mayan Hatun arasındaki Yezidi iç çatışması sürdü. Sonunda, Mayan Hatun, oğlu Mir Said Bey'in İngilizler tarafından Yezidilerin başkanı olarak tanınmasını kabul ettirdi. İsmail Bey önce iki yıl Bağdat'ta sürgüne gitti; ama daha sonra Beled Sincar'a geri döndü. Bu bölge ve Turabdin'de sancağını elinde tuttu ve dini vergileri toplama hakkı kendisine bırakıldı. (Ancak, Kürdistan'ın Türkiye ve Irak arasında paylaşılmasından sonra, Turabdin'de de bu hakkı kullanamadı.)

1925'te İsmail Bey çevresinde tekrar huzursuzluklar baş gösterdi. Qawwalar, ona bırakılan Cebel Sincar'daki Sancak'ta saldırıya uğradı. Soyguncular, Kolsıppa aşiretinden, kızı Said Bey ile evli olan Naif Bey tarafından kiralanmıştı. İsmail Bey, saldırının Sincar'daki haklarına yönelik olduğuna inandı. O, Naif Bey'i ele geçirerek, sancağı geri aldı. Mayan Hatun araya girerek sorunu çö-

zümledi; ancak, bu da Yezidiler arasındaki anlaşmazlıkları sona erdiremedi.

1931'de, Sancak adı altında toplanan paranın kime verileceği konusunda tekrar anlaşmazlık çıktı. İngiliz valisi, bu hakkın Mir Sait Bey'in olduğuna karar verdi ve Eylül 1932'de Mir Sait Bey'e sancağı geri verdi.

9 Mart 1933'de İsmail Bey öldü. Bu ara, Mayan Hatun, aile içi çatışmaların bitmesi için oğlu Said Bey'i İsmail Bey'in 16 yaşındaki kızı Vansa ile evlendirdi. 1937/38'de, İsmail Bey'in oğlu Yezid Han Bey, Said Bey'e karşı ayaklandı. Bunun üzerine Said Bey, Yezid'i öldürtmek isteyince, karısı Vansa tarafından vurularak yaralandı. Bu olaydan sonra Halep'e kaçan Vansa, önce bir süre, burada yaşayan Yezidilerin koruması altında yaşadı ve daha sonra da İslam dinine geçerek, Suriye'li bir doktorla evlendi.

***

Irak'ta İngiliz yönetimi süresince, Yezidilere karşı devlet tarafından yönlendirilen baskılar yok denecek kadar azken, Irak, bağımsızlığını kazanır kazanmaz, Yezidilerin üzerine gitmeye başladı.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ve İngiliz yönetimi döneminde Yezidilerin durumu gözönünde bulundurularak, askerliklerini en azından yaşadıkları bölgede yapmalarına izin verilirdi. Irak yönetimi, Yezidilerin dini inançlarını dikkate almadı ve 1935'te Yezidilerin de askere alınmasını istedi. Özellikle, Mihrikan Yezidileri bu karara karşı direnince, onların yaşadıkları yerlere ordu birlikleri gönderildi ve savaş hali ilan edildi. Yüzlerce erkek tutuklandı, 9'u asıldı, gerisi cezaevine atıldı. Direnişin öncüsü Davud el Davud, Suriye'ye kaçmayı başardı.

28 Temmuz 1944'te, Mir Said Bey Musul'da, "Yezidi inancının kendileriyle ilişkiyi yasakladığı insanlar arasında" öldü. (13) Mayan Hatun, 13 yaşındaki oğlu Tahsin Bey'in emir olmasını ve yerine yönetimi vekaleten kendisinin üstlenmesini kabul ettirdi.

Mayan Hatun, 31 Aralık 1957'de 83 yaşında öldü.

Yezidiler, Irak'ta, Türkiye'den farklı olarak, dini nedenlerden dolayı Müslüman Kürt komşuları tarafından baskıya uğramadılar. Onlar, açıkça Kürtlüklerine sahip çıktıkları için, çoğu zaman Irak rejiminin ve özellikle de Saddam'ın terörüne kurban oldular.

Irak Baas rejimi, Yezidi Kürtlere karşı, özellikle 1975 yılında Kürt hareketinin yenilgisinden sonra, sadece katliam ve soykırım uygulamakla kalmadı. Tarih, coğrafya ve dil gerçeğine karşın, Saddam, Yezidilerin, Emevi Araplarının bir kolu olduğuna karar verdi. Buna, Emevi Halifesi Birinci Yezid'in bu dinin kurucusu olduğu iddiası gerekçe olarak gösterilmektedir.

Arap olmayı benimseyen Yezidiler, Şeyhan yöresinde kalabildiler. Kimliklerinden vazgeçmeye yanaşmayanlar, diğer Kürtler gibi, düzlükte, ana ulaşım yollarına yakın oluşturulan "model şehir" diye adlandırılan yerleşim birimlerine sürüldüler.

Temmuz 1975'te, 182 köyden 32 bin Yezidi arabalara yükletilerek, Musul'un güneyinde esir kamplarına ve diğer 20 bini ise Bağdat'ın kuzeydoğusundaki Baquba askeri kampına götürüldü. Yezidi köylerine Araplar yerleştirildi. Hatta, Mısır'dan Araplar getirilerek buraya yerleştirildi. Çünkü Irak'ta Kürt köylerine yerleşme istekli yeterli sayıda Arap bulunmadı.

Köklerinden koparılan Kürt köylülerine bu "model köyler"de toprak verilmediği gibi, işsiz bırakılan bu insanlar, idarenin keyfiliğine terkedildiler. Araplaşmayı ve kamplara gitmeyi benimsemiyen diğer Yezidiler, Suriye'ye kaçtılar.

***

Mir ailesinin tarihi, Mayan Hatun'un ölmesinden sonra da karmaşık kaldı, iç çatışmalara sahne oldu. Çok kişi dini ve dünyevi Yezidi liderliğine soyundu. Ayrıca, aileden birçok kişi, dönemin Irak rejimiyle, hatta Saddam'la işbirliğine girdi.

1931 doğumlu Mir Tahsin Bey, 1944'te çocuk yaştayken emir yapıldı. (Başka verilere göre bu 1973/74'te oldu) Uzun süre Berlin'de yaşadıktan sonra 1973 yılında, İran'a gitti. 1975 baharında Kürt özgürlük hareketinin yenilgiye uğramasından sonra, Londra'ya sürgüne gitti. Irak hükümetinin kendisiyle ilişkiye geçmesinden sonra, 40 taraftarıyla birlikte Irak'a döndü; yalnız Baadhri şehrine değil, Irak hükümeti tarafından kendisine Bağdat'ta bir daire ve bir makam arabası verildi. Yezidilerin çoğunluğu Tahsin Bey'i kendi dini liderleri olarak görüyorlar.

Tahsin Bey yurt dışında bulunduğu sürece, amcasının oğlu Muvaiye ben İsmail, Yezidilerin dünyevi lideri olarak görüldü. O, bu ünvanı Mir Tahsin Bey'in Irak'a dönüşünden sonra da sahiplendi. Muaviye, özellikle Avrupa gezilerinde Yezidilerin dini lideri olduğunu belirtiyor.

Irak hükümeti, uzun süre Mir Hayri Bey'i, "iyi dil bilmesinden dolayı" (15) Yezidilerin lideri olarak gördü. Hayri Bey de, 1991 başında, çok sayıda Yezidi gibi Saddam'ın soykırım girişimine kurban gitti. O da Türkiye'ye kaçmak zorunda kaldı. Ancak aynı yaz, "kiraladığı otelin bahçesine, Yezidiler ve Müslümanlar arasına yerleşti." (16)

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra, Türkiye'deki Yezidilerin Irak Kürdistanı'ndaki liderlikle ilişkileri koptu. Gerçi, arada bir gizlice sınırları aşmak mümkündü; fakat bu tür kaçak ziyaretlerin tehlike ve zorlukları da vardı.

Dini liderlikle olan bu ilişki kopukluğu, zamanla, inançla ilgili bilginin azalmasına yol açtı. Birçok

Yezidinin dini bilgisi, kendisinin salt Müslüman değil, Yezidi olduğuyla sınırlı kaldı. Yezidi diniyle ilgili bilgi eksikliği ve dini liderliğin desteğinden mahrum bırakılma, çoğu Yezidiyi, Müslüman komşularının İslamlaştırma çabalarının kurbanı etti.

Türk devleti tarafından dini inançlardan ötürü Yezidilere yönelik planlı bir baskı politikası, "laik" olarak tanımlanıyor, en azından resmi olarak kendisinin din konusunda hoşgörülü olduğunu açıklıyordu. Fakat, Yezidiler, Kürt olarak her zamanki baskıyı gördüler ve izlendiler. 1922/38 yılları arasında meydana gelen Kürt ayaklanmalarında olduğu gibi, örneğin 1926 yılında, Hasan Haco Ağa önderliğindeki Haverkan aşiretinin ayaklanması da, Yezidiler tarafından desteklendi. Ayaklanma bastırılınca, birçok Yezidi de Haverkan aşireti mensuplarıyla birlikte, bugün de çoğunun vatansız olarak yaşadığı Suriye'ye sığındı.

Türk devleti açıkça Yezidileri izlemese de, onların ezilmesine ve baskı altında tutulmasına göz yumuyordu. Yezidiler defalarca saldırıya uğramalarına rağmen, devletçe hukuksal korunma altına alınmadı. Ne Yezidileri öldürenler, ne de Yezidi kadın ve kızları kaçıran ve ırzına geçenler devlet tarafından cezalandırıldı. Hırsızlığa, yaralamaya ve aşağılamaya karşı hiçbir güvenceleri yoktu. Fakat Yezidiler kendilerini korumaya kalkınca veya kan davası ve intikam alma duygusuyla birilerini öldürdüklerinde en ağır cezalara çarptırılırlardı.

Almanya'da "ekonomik mucizenin" yaşandığı 60'lı yıllarda, Alman halkının refah düzeyini devam ettirmek için, özellikle Akdeniz ülkelerinden işgücü alındı ve bu bağlamda 1961 yılında Türkiye ile bir işçi alım anlaşması imzalandı. Kürt şehri Mardin'de de bu iş için bir büro açıldı. Müslüman ve Hıristiyanların yanı sıra, Yezidiler de, özellikle din adamları tabakasından çok sayıda insan, Almanya'ya gelmek için başvurdu.

Almanya ve Avrupa'da yaşamın sorunsuz olduğu söylentilerine kapılarak, Türkiye Kürdistanı'nı terk etmek isteyen Yezidi sayısı artış gösterdi. Önceleri Avrupa'da kazanılan parayla ülkedeki yaşamlarını düzeltmeyi amaçladılar. Fakat daha sonra giderek artan sayıda Yezidi, ailesinin diğer bireylerini de getirerek, tümüyle ülkelerini terkettiler.

Çok sayıda gencin ülkesini terketmesi sonucu, geride kalan Yezidilerin durumu gittikçe kötüleşti. Çocuk, kadın ve yaşlıların kaldığı çok sayıda köy üzerinde büyük toprak sahiplerinin ve diğer Müslümanların baskısı arttı. Artan göç, kalan nüfusun durumunu daha da zorlaştırıyordu. Kalanların direnme gücü ve isteği önemli ölçüde zayıfladı. Doğrudan takibe uğramayan Yezidiler de korku ve tehdit içinde yaşamaya başladı.

12 Eylül darbesiyle kurulan askeri diktatörlük döneminde, Yezidilerin durumu yalnızca kısa bir süre için değişti. Askeri cunta, kısa bir süre içinde, özellikle huzur ve sükuneti sağlamak için iş başına geçtiğini belirtiyordu. Ancak bu, Kürtlere her türden kültürel ve politik çalışmaları yasaklamada kendini gösterdi. Yezidilere yönelik günlük aşağılamalara karşı hiçbir şey yapılmadı.

Türkiye Kürdistanı'nda görev yapan memurların çoğu, kendi istekleri dışında zorunlu olarak buraya gönderilmiştir. Hizmetlerini cezalandırma olarak algılıyorlar ve kendilerini sömürgeci beyler gibi hissediyorlar. Onlar için Kürdistan, dünyanın sonu demektir. Batıda, Yezidilerle ilgili hiçbir şey duymamışlardır. Belki de çoğu yalnızca "şeytana tapanlar" hakkında ürkütücü masallar dinlemiş veya Yezidilerin, "annesi ve kızıyla yatan, komünizm ve terörizme eğilimli olduğu" bilinen Alevi Kürtlerden daha kötü olduklarını birbirlerine fısıldıyorlar. Bu memurlar, Yezidileri korumaya hazır değiller. Onlar, Kürdistan'da görevleri süresince, büyük toprak sahipleriyle ve nüfuzlu kişilerle iyi ilişkiler içinde kalmak istedikleri için, baskı ve sömürüye de katılıyorlar.

Yezidilerin durumlarının kötüleşmesinin diğer bir nedeni ise 80'li yıllarda İslamın yaşadığı rönesanstır. İran'daki köktendinci İslami rejim Türkiye'deki geniş halk kesimlerinin de hoşgörüden uzaklaşmasına yol açtı.

Okullarda din derslerine katılma zorunluluğu getirildi. Hıristiyan ve Yezidi çocukları da buna mecbur bırakıldı. Müslümanların yaşamadığı Yezidi köylerine de cami yaptırılarak, oralara Müslümanların taşınması amaçlandı ve böylece bu sakin yerlere de dini çatışmaların taşınması hedeflendi.

15 Ağustos 1984'te, PKK Türkiye'de silahlı mücadeleye başladıktan sonra, Yezidiler de ARGK ile devlet güçleri arasındaki çatışmalardan etkilendiler.

Yezidiler, PKK tarafından ezilen sınıf mensupları ve asil Kürtler olarak görüldüğü için, (son zamanlarda PKK'da belli ölçülerde İslama yöneliş işaretleri görülüyor), feodal ağa ve Türk devletine karşı savaşta doğal müttefikler olarak nitelendiriliyorlardı. Yezidiler böylece örs ve çekiç arasına düştüler. Bir yandan, Türk devleti oluşturduğu köy korucuları ve özel timlerin yoluyla terör yaratırken, diğer yandan PKK'nin Yezidilerden savaşı desteklemelerini istemesi ve çoğu kez bunu zorla benimsetmeye çalışması... PKK'nın militan kazanma ve devletin sözde terör ve ayrılıkçılığa karşı mücadelesi yüzünden, diğer Yezidilerin büyük çoğunluğu gibi geri kalanlar da Avrupa'ya kaçmayı yeğliyorlar.

Büyük toprak sahiplerinin çoğu, Yezidilerin köylerini terk etmelerini bekliyorlardı ve terketmek istemeyenler üzerinde baskılarını arttırarak, biran önce onların evlerine ve arazilerine el koymayı

amaçlıyorlardı. Yalnızca yaşlı insanlar, ülkelerinde "huzur içinde" ölmek için kalabildi. Çoğu zaman bu bile bu insanlara çok görülüyor. Yalnızca beş bin Yezidi Türkiye Kürdistanı'nda kaldı. Son Yezidinin ülkeyi terkedeceği veya öleceği gün de pek uzak görünmüyor.

***

Ermenistan, Azerbaycan ve **Gürcistan** gibi eski Sovyet cumhuriyetlerindeki Yezidilerin durumuyla ilgili az bir bilgi var. Fakat, Yezidilerin tarihleri değişik cumhuriyetlerde değişik biçimlerde gelişti.

1908/1909 yıllarında Mir İsmail Bey Col, Rusya Çarlık idaresi ve Ermeni kilisesine bu yöredeki Yezidilerin çıkarlarını bundan böyle Ermeni kilisesi tarafından temsil edilmelerini kabul ettirdi. Buna uygun bir sözleşme Yezidiler ve Ermeni kilisesi tarafından tartışıldı ve karara bağlandı. Daha sonraki süreçte komünist idare, Stalin dahil, bu sözleşmeyi kabul etti. Böylece Yezidiler, İkinci Dünya Savaşı'nda sürgün edilmekten kurtuldu. 1917 yılına kadar Rusların elinde olan Kars, komünist yönetim tarafından Atatürk Türkiye'sine geri verilince, Osmanlı yönetimi altına geçmeye razı olmayan bu bölgelerdeki Yezidiler, Ermenistan ve Gürcistan'a sığındılar.

Ermenistan'daki Yezidilerin, din kardeşleri ve Baadhri'deki dini liderlikle ilişkileri 1926 yılında koptu.

1930'da Mir İsmail Bey'in oğlu Beyazıt Bey, Ermenistan Cumhuriyeti'ndeki Yezidi köylerinde kolhoz ve solhozları gezdi. Onun değerlendirmesine göre, Yezidiler orda hem etnik, hem de dinsel varlıklarını korumayı başarmışlardı. Komsomol gençlik örgütü ve komünist parti üyesi Yezidi gençler, ziyaretçiden dini ibadetlerini yerine getirebilmeleri için kendilerine din adamı ve Ermenistan'a bir sancak gönderilmesini istediler. 1977'de, Yezidilerin üçte biri Erivan'da, geri kalanları Kürt bölgesi olarak adlandırılan Elgez ve Talinn'e bağlı 22 köyde yaşamaktaydı.

Azerbaycan'daki Yezidilerin durumu bunlardan çok farklı görünüyor. Büyük Türk şovenizmi tarafından şekillenen Azerbaycan politikası altında, özellikle Müslüman olmayan Kürtler, büyük acılar çektiler.

1923'te, Laçin, Kelbejar ve Nahçıvan toprakları üzerinde kurulan otonom Kürt cumhuriyetiyle, Kürtlerin birliğinin sağlanmasına hizmet eden bir çekirdek oluşturuldu. 1929'da bu cumhuriyet tekrar tahrip edildi. 1937/38'de Stalin, (büyük bir olasılıkla İslam Azerbaycan halkının büyük bir bölümünün desteğiyle), çoğunluğu Yezidilerden oluşan yüzbinlerce Kürdü, İngiliz ajanlığı ve sınır çatışmalarına neden olmaları gibi suçlamalarla Kırgızistan, Kazakistan ve Sibirya'ya sürgün etti.

Sürgünlerden sonra da, Azerbaycan asimilasyon politikasını devam ettirerek, geçmişte yalnız Kürtlerden oluşan 50 köyün etnografik yapısını önemli ölçüde değiştirdi.

***

İran'daki Yezidilerin durumu, ne Pehlevi diktatörlüğü döneminde, ne de fanatik Ayetullahların oluşturdukları İslam Cumhuriyeti'nde bilinmemektedir. Yezidilerin, orada genel olarak Kürtlerin kaderlerini paylaştıkları görülüyor. Baskıcı yönetimler, bunlarla ilgilenmiyor; çünkü sayıları çok azdı ve bu durum bugün de devam etmektedir.

Suriye'deki Yezidiler diğer Kürtlerin kaderlerini paylaşıyorlar. Hafız Esat başkanlığındaki Baas yönetimini tanıdıkları sürece (en azından resmi olarak) eşit sayılıyor ve fiziksel baskı görmüyorlar. Suriye, kaçan Yezidilere sığınma hakkı veren ülke durumunda. Hevarkan ağası Haco'nun taraftarları, ayaklanmayı destekledikleri için, 1926 yılında Türkiye'deki baskılardan kaçarak Suriye'ye gelen ilk Yezidilerdi. 1964'te bunların çoğundan vatandaşlık hakları geri alındı. Bugüne kadar durumları uluslararası yasalara göre belirsizdir. Bir bölümü, Türkiye'deki dindaşları gibi Avrupa ülkelerinde sığınma olanaklarını deniyor.

1975 yılına kadar Irak Kürdistanı'nda Mustafa Barzani ile birlikte Irak merkezi yönetimine karşı savaşan 4-5 bin Yezidi Kürt de Suriye'ye sığındı.

Dipnotlar:

1) Sternberg-Spohr'dan alındı; Gutachten zur Situation der Yezidi in der Türkei; (Yezidi Kürtlerin Türkiye'deki Durumu), Göttingen 1988, s. 25

2) 9. Süre, 5. Ayet.

3) Arap tarihçisi Kamil'den alıntı; Hans Hauser, Die Kurden: Stiefsöhne Allahs (Kürtler: Allah'ın Üvey Evlatları), Frankfurt/M-Berlin 1990, s. 101.

4) Raşid al Din'den alıntı, Hans Hauser, age., s. 121

5) İbn al-Fuwatis'ten alıntı, Guest, The Yezidis; A Study in Survival; Londra-New York 1987, s. 21.

6) Niebuhr, Carsten; Reisebeschreibungen nach Arabien und anderen umliegenden Laendern (Arabistan ve Komşu Ülkelere Seyahat Notları), Tübingen-Basel 1973; s. 162.

7) Aynı eser, s. 162.

8) Layard, Austen Henry; Niniveh and its remains, Cilt I; Londra 1849, s. 276

9) Von Moltke, Helmut; Briefe über Zustaende und Gegebenheiten in der Türkei; Berlin 1893, (Türkiye'den Mektuplar), s. 251.

10) a.g.e., s. 252.

11) Hans Hauser; Die Kurden (Kürtler), s. 46.

12) Lazarev, M.S.; Kurdistan i Kurskaja problema; Moskova 1964, s. 315.

13) Sadıq al-Damlooji'den alıntı, Guest, The Yezidis, s. 184.

14) Franz, Erhard; Kurden und Kurdentum; Hamburg 1986, s. 110.

15) Fakir Hasan, iltica mahkemesi ifadesi.

16) Gesellschaft für bedrohte Völker; Berichte über die Irak-Reise vom 11.06 bis 28.06.1991 (Tehdit Altındaki Halkları Koruma Örgütü, Irak gezisi ile ilgili rapor; 11. 06'den 28.06.1991'e kadar), Göttingen 1991.

- Sürecek -

Şeyh Mahmut ve Hareketi

I. Bölüm

C. RÊNAS

Mın Kurd ım, be Kurdi elim û bırayeve
Dırık nema guli hiva geşayeve
Wexti be pençey dujmını bed nihad
Ke xunçey emalman eşkayeve
Emro be nuki xençeri tiji xoy
Merdane bo Kurd azadi senrayeve

Şeyh Mahmut

Moğol, Osmanlı, İran saldırıları ve kendi aralarındaki çatışmalar sonucu giderek zayıflayan Kürt beyliklerinin, 1860'lı yıllarda tamamen ortadan kalkmasından sonra, Kürdistan'da, feodal yapı zayıflamadı. Aksine, "Beyler yarı bağımsız durumlarını yitirdiler, denetledikleri geniş alanlar daraldı; ama yine de, çoğu yerde ellerinde geniş topraklar kaldı. Yani büyük toprak sahipleri olmakta devam ettiler.' (1) Kürt beyliklerinin ortadan kaldırılmasından sonra, Kürdistan'da yabancı hakimiyetinin yanısıra, geniş topraklara sahip olan ağalar ve dini feodalitenin de etkisi giderek artıyordu. Özellikle güçlü tarikatlara dayanan, tarikatlarda değişik aşiretlerden binlerce, hatta on binlerce insanı biraraya toplayan şeyhlerin dini etkinlikleri, beyliklerin ortadan kaldırılmasından sonra siyasi etkinlikle birleşti. Şeyhlerin Kürt toplumundaki nüfuzları arttı.

Beyliklerin ortadan kaldırılmasıyla oluşan idari ve siyasi boşluk, Kürt halkı için baskı, zulüm ve talandan başka bir anlam ifade etmeyen Osmanlı ve İran despotlukları tarafından tek başına doldurulamazdı. Osmanlı ve İran valileri, ağa, şeyh ve beylerin desteği olmadan, onlara dayanmadan Kürdistan'ı yönetemezlerdi. Osmanlılar ve İranlılar için, ağa ve şeyhler daha kolay anlaşabilecekleri toplumsal kesimlerdi. Çünkü kendi başına buyruk yaşamaya alışmış olan beyler, sık sık ayaklanarak şah ve sultanların başını ağrıtıyorlardı. Kaldı ki ağa ve şeyhlerin sömürüden pay almaları onları rahatsız etmiyordu. Bu nedenledir ki Osmanlı zaptiyeleri ve İran serbazları, köylülere karşı, silahlı güçlere sahip olan ağa ve şeyhlerin yanındaydılar.

Baban Beyliği'nin ortadan kaldırılmasından sonra, Süleymaniye ve çevresinde etkin olan ailelerden biri de Berzenci ailesidir. Kürdistan'da yaygın bir tarikat olan Kadiri tarikatı şeyhlerinden olan Berzenci ailesinin, Süleymaniye ve çevresinde büyük dini etkinliği vardı. Şeyh Mahmut'un dedesi Şeyh Kak Ahmet, "Adına yemin edilecek kadar" sevilen ve saygı duyulan biri idi. (2)

Böylesine sevilen ve nüfuzlu bir aileye mensup olan Şeyh Mahmut, daha genç yaşta, ünlenen ve adından sıkça bahsedilen bir kişi haline gelmişti. Şeyh Mahmut'un daha genç yaşta tanınmasının nedeni, sadece ünlü bir aileden gelmesi değildi. Bunun dışında yiğit, cesaretli ve iyi bir kumandan olmasının da bunda büyük bir payı vardı. Şeyh Mahmut'un yakın mücadele arkadaşlarından biri olan Refik Hilmi, onun, kendindisine bağlı silahlı güçlerle "Bir kez büyük Çaf aşiretine, bir kez de savaşçı ve saldırgan Hamavend aşiretine karşı savaştığını" söylüyor. (3)

Arapça, Farsça ve Türkçe dillerini de bilen, Kürtçe ve Farsça şiirler yazan Şeyh Mahmut, daha çocukken Osmanlı sarayını ziyaret etti. "Uzaktan Şeyh Kak Ahmed'in ününü duyan ve onu seven Sultan Abdulhamit, Şeyh Kak Ahmed'in oğlu Seyh Sait Hafit'i İstanbul'a davet etti. Şeyh Sait, hısım ve akrabalarından başka, oğlu Şeyh Mahmut'u da birlikte İstanbul'a götürdü. Şeyh Sait ve çevresindekilere hediyeler ve imtiyazlar veren Sultan 2. Abdulhamit, ayrıca Şeyh Sait'e dara düştüğünde kullanması için gizli telgraf şifreleri de verdi." (4) Kuşkusuz şeyh ailesinin bu İstanbul seferi, onların nüfuzunu daha da arttırdı; çünkü Sultan gizli şifresini verecek kadar yakınlık göstermişti. Bunun sonucu olarak Süleymaniye'de bulunan Osmanlı yöneticileri ve kumandanları nezdinde, Berzenci ailesinin prestiji daha da arttı. Hatta bazı yöneticiler, "Şeyh

Sait'e danışmadan birşey yapmıyorlardı. (...) Ama ticaret erbabı bu ailenin düşmanı idi." (5)

İstanbul seferi ve Osmanlı sarayı ile kurulan yakın ilişkiler, Şeyh Mahmut'un siyasi yaşamını bir dönem etkiledi. Genel olarak diğer şeyh ve din adamları gibi, Osmanlı halifelerini İslam aleminin lideri, bu nedenle de Osmanlı için savaşmayı İslam için savaşmak olarak kabul eden Şeyh Mahmut, uzun yıllar kendine bağlı askeri güçlerle, bölgede güven ve huzurun sağlanması için çaba gösterdi.

Musul Provokasyonu

1906 yılında, Sultan 2. Abdulhamit iktidarını bir darbe ile yıkarak yönetime gelen İttihat ve Terakki ile Kürt aydınlarının arası başlangıçta iyi idi. "Kürt milliyetçilerinin liderleri (Emin Ali Bedirhan, Seyit Abdülkadir, Şerif Paşa, Ahmet Dul Kafil Paşa vb), Türklerin ulusal azınlıklarla görüşmeler yoluna koyulacağını umut ederek, ilk aşamada yeni rejimi desteklediler." (6) Ama gelişmeler, Kürt aydınlarının bu iyimserliğinin tersi bir süreç izledi. Çok geçmeden İttihat ve Terakkicilerle Kürt aydınları arasında soğukluk başgösterdi. Bu dönemde kurulan Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti, koğuşturmaya uğradı; daha sonra da kapatıldı. İktidarını sağlamlaştıran İttihat ve Terakki'nin böyle davranması kendi açısından doğaldı; çünkü Türk milliyetciliği temelinde büyük bir devlet kurma amacında olan bu hareketin Osmanlı devleti sınırlarında yaşayan öteki azınlıklara hoşgörülü davranması, onların hakkını teslim etmesi beklenemezdi.

İttihatçıların iktidara gelmesi, geniş Kürt yığınlarında heyecan ve umut yaratmadığı gibi, bazı yerlerde tepkilere yol açtı. Özellikle Güney Kürdistan'daki tepkiler çok şiddetli oldu. "Güney Kürdistan'daki olaylar Genç Türkler darbesine en büyük yığınsal tepki durumuna geldi. Ekim 1908'de Hemavendler ayaklandı. Bunlar Zibarlar (Zibariler olacak-C.Rênas) ve Barzaniler tarafından desteklendi. Ayaklanmacılar, ceza askerlerine karşı partizan savaşı taktiğini başarıyla uyguladılar. Birçok Kürt boyu İran topraklarına geçti.(...) 1908-1909 yılları sınırında Güney Kürdistan'da Süleymaniye, Türk aleyhtarı hareketlerin merkezi oldu." (7)

O dönemde Süleymaniye ve çevresinin gerçek anlamda hakimi ve yöneticisi olan Şeyh Sait'in, 2. Abdulhamid'in tahtan uzaklaştırılmasına karşı olmasının tek nedeni, onun 2. Abdulhamit ile olan iyi ilişkileri değildi. Bunun yanısıra, İttihatçıların yukarıda değindiğimiz gibi, diğer uluslara yönelik milliyetçi tavırlarının da etkileri vardı. İttihatçıların iktidara geldikten sonra yaptıkları işlerden biri de 2. Abdülhamit'in çevresindeki insanları devlet yönetiminden tasfiye etmek, "Sultan'ın güvenine mazhar olmuş" kişileri cezalandırmak, ortadan kaldırmaktı. İyi birer "komitacı" olan İttihatçılar, doğrusu bu işte çok başarılı oldular.

Refik Hilmi hatıralarında, İttihat ve Terakki'nin Süleymaniye Şubesi'nin, tüccarlar ve Harbiye Mektebi'nden mezun olmuş, özgürlük isteyen ve nüfuz sahibi kişilere karşı olan subaylar tarafından oluşturulduğunu söylüyor. Şeyh ailesine karşı olan İttihat ve Terakki'nin Süleymaniye Şubesi, hükümeti şeyh ailesine karşı kışkırttı. Çok geçmeden Şeyh Sait Hafit, Şeyh Mahmut ve çevresindeki birkaç kişi gözaltına alındılar ve büyük bir askeri güçle Musul'a gönderildiler.

İstanbul seferi ve Osmanlı sarayı ile kurulan yakın ilişkiler, Şeyh Mahmut'un siyasi yaşamını bir dönem etkiledi. Genel olarak diğer şeyh ve din adamları gibi, Osmanlı halifelerini İslam aleminin lideri, bu nedenle de Osmanlı için savaşmayı İslam için savaşmak olarak kabul eden Şeyh Mahmut, uzun yıllar kendine bağlı askeri güçlerle, bölgede güven ve huzurun sağlanması için çaba gösterdi.

İttihatçı Musul Valisi Ferik Zeki Paşa başta olmak üzere Musul'daki İttihat ve Terakki yöneticileri, şeyh ailesini karalamak için bahaneler arıyor, onları ortadan kaldırmak için planlar yapıyorlardı.

O dönemde 10 yaşında olduğunu ve Kerkük'te medrese eğitimi gördüğünü belirten R. Hilmi, bazı Arap kaynaklarına dayanarak Musul Provokasyonu konusunda şu bilgileri veriyor:

Musul Provokasyonu, 1908 yılında, kurban bayramının ikinci gününde Şeyh Mahmut, kardeşi Şeyh Ahmet ve tanıdıkları Tekel Başkatibi Baha Efendi ile birlikte, Asker Kaymakamı Mustafa Bey'in evinden dönerlerken, Baha Efendi'nin kadınlara laf atması üzerine başlar. Kadınların bağırıp çağırmaları üzerine çevrede bulunan Musul yerlileri, Şeyh Mahmut ve arkadaşlarının etrafını çevirir ve aralarında çatışma çıkar. Olay yerine gelen Kürt jandarmalar, şeyh ve arkadaşlarını kurtarırlar. Jandarmalar çatışarak hükümet konağına sığınırlar. Konağın etrafını saran halk, şeyh ailesinin kendilerine teslim edilmesini ister. Musul valisi ise olayı bastırmak yerine, yangına körükle gider ve şeyh ailesinin hükümet konağına gelmediklerini, kendi evlerinde olduklarını söyler. Bunun üzerine halk, Şeyh Sait ve oğullarının bulunduğu evi çember içine alır. Bu sırada Musul Valisi, şehrin ileri gelenlerinden 3 kişiyi bir grup askerle birlikte Şeyh Sait'in yanına elçi olarak gönderir ve güvenlik için hükümet konağına gelmesini ister.

Elçilere inanan Şeyh Sait, yanına bir kişi alarak gelenlerle birlikte yola çıkar. Hükümet konağına geldiklerinde, Taburağası Teyfik Bey'in emri ile konağın kapıları kapatılır ve Şeyh Sait dışarıda kalır. Konağın etrafında toplanmış bulunan kalabalıktan birisi, büyük bir taşla şeyhin kafasına vurur ve onu öldürür. Şeyh Sait ile birlikte gelen ise, hançerlerle param parça edilir. Kalabalık bununla da kalmaz, şeyhin evine saldırır. Çıkan çatışmada Şeyh Ahmet ve bir kaç kişi daha öldürülür. Bu esnada Şeyh Mahmut kendini komşu eve atar ve oradan da hükümet konağına ulaşmayı başarır. Olaylara neden olan Baha efendi ise, kaçıp gizlenir. (8)

Musul olaylarının duyulmasından sonra, Süleymaniye ve Kerkük başta olmak üzere Kürdistan'da halk yığınları ayaklanırlar. Halkın öfkesinden korkan Osmanlı yöneticileri, Şeyh Mahmut ve kardeşlerinin Süleymaniye'ye geri dönmelerine izin vermek zorunda kalırlar. "Musul Provokasyonundan bir süre sonra, Baha Efendi'nin babası Abdullah Efendi Kifri'de öldürüldü. Cinayetten Şeyh Mahmut sorumlu tutuldu ve gıyabında yapılan mahkeme sonucunda 3 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Bunun üzerine Şeyh Mahmut bir dönem Süleymaniye merkezine gelmedi ve çevre köylerde kaldı. Devlet de ciddi bir biçimde Şeyh Mahmut'un peşine düşmedi." (9)

Musul Provokasyonunun, babası ve kardeşini kaybeden Şeyh Mahmut'un üzerinde etkileri büyük oldu. "Münevverler" ve subayların Provokasyonu düzenleyip hayata geçirmeleri, Şeyh Mahmut'un bu kesimlere olan güvenini yitirmesine neden oldu. Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Osmanlı ordularının dağılmasıyla birlikte, Güney Kürdistanlı bir çok subay, Süleymaniye'ye gelip Şeyh Mahmut Hareketi'ne katılmak istediler; ama şeyh, özellikle İttihatçılarla birlikte olan subaylara güvenmedi. Bu nedenle sözkonusu subaylar Şeyh'in çevresine giremedi ve harekette önemli rol oynayamadılar.

Musul Provokasyonunun, babası ve kardeşini kaybeden Şeyh Mahmut'un üzerinde etkileri büyük oldu. "Münevverler" ve subayların Provokasyonu düzenleyip hayata geçirmeleri, Şeyh Mahmut'un bu kesimlere olan güvenini yitirmesine neden oldu. Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Osmanlı ordularının dağılmasıyla birlikte, Güney Kürdistanlı bir çok subay, Süleymaniye'ye gelip Şeyh Mahmut Hareketi'ne katılmak istediler; ama şeyh, özellikle İttihatçılarla birlikte olan subaylara güvenmedi. Bu nedenle sözkonusu subaylar şeyh'in çevresine giremedi ve harekette önemli rol oynayamadılar.

Kuşkusuz bunda Şeyh Mahmut'un etrafını bir çember gibi çevreleyen aşiret reislerinin, ağa ve şeyhlerin de büyük rolü oldu. Şeyh Mahmut'un aydınlarla yakınlaşmasını kendi çıkarları için tehlikeli gören sözkonusu çevreler, şeyhi, onun aydınlara olan güvensizliğinden de yararlanarak, harekete katılıp etkili olmak isteyen subay ve aydınlara karşı kışkırtılar. Bu durum, Şeyh Mahmut'tan umduklarını bulamıyan bir grup subay ve aydının daha sonra bölgeye gelecek olan Kemalistlerle ilişki kurmasına yol açtı.

1. Dünya Savaşı Yıllarında Şeyh Mahmut

Şeyh Mahmut'un bir başka yakın çalışma arkadaşı Ahmet Hoca, "Çim Di" (Gördüklerim) adlı eserinde, Birinci Dünya Savaşı başladığında, Şeyh Mahmut'un İran Kürdistanı'ndaki Merivan Kalesi'nde olduğunu yazıyor. "Devletin haksız masrafları ve haraçlar yüzünden Türk yönetimine "küsen" Şeyh Mahmut, Merivan'a gitti. Osmanlılardan bu haksız uygulamalara son verileceğine dair söz aldıktan sonra tekrar Süleymaniye'ye döndü"(10). Şeyh Mahmut'u Süleymaniye'den uzaklaştıran tek neden, onun Osmanlıların uygulamalarına kızması değil. Yukarıda belirtiğimiz gibi, Baha Efendi'nin babasının öldürülmesinden sorumlu tutulup, gıyabında aldığı 3 yıllık hapis cezasının da bunda belirli bir etkisi vardır.

Osmanlıların, Şeyh Mahmut'u Süleymaniye'ye geri getirmelerindeki amaçları ise, "Kontrolleri altında olmayan ve Şeyh Mahmut'a bağlı olan silahlı Kürt aşiretlerini savaş alanlarına sürmek"ti. (11) İttihatçıların ileri gelenlerinden biri olan Halil Paşa, Şeyh Mahmut ile görüşmek için Süleymaniye'ye geldi. Şeyh Mahmut, Halil Paşa'yla görüştükten sonra, "Asker toplayıp İslamın Rus'a karşı savaşına katılmak için Pençvin'e gitti." (12) Halk arasında, İstanbul'daki halifenin İslam alemini savaşa çağırdığı, tüm Müslümanların savaşa katılması gerektiğini, eğer katılmazlarsa "Peygamber Bayrağını" ortaya çıkaracağını söylediği yayıldı. Böylesi bir propaganda o dönemde İslam aleminde çok etkili bir silahtı. Ama Şeyh Mahmut, Musul Provokasyonu'ndan sonra böylesi bir propagandaya kanacak, veya halife'nin Halil Paşa ile iletmiş olabileceği çağrıya inanacak kadar saf değildi. Ahmet Hoca, Şeyh Mahmut'un kendisine, " Halil Paşa'ya, savaş sonrası Kürtlere otonomi verilmesi şartıyla, omuz omuza savaşacağına dair söz verdiğini" söylediğini yazı-

yor. (13) İttihatçıların ne ölçüde sözlerinde duracakları bir yana, Şeyh Mahmut'un Birinci Dünya Savaşı'nda, Osmanlılar safında savaşmasının nedeni halifenin isteği değildir. O, aynı zamanda savaş sonrasında Kürtlere otonomi tanınacağı sözünü bizzat bir İttihatçı liderinden almıştır. Bu aynı zamanda Kürt liderlerinin, bağımsız bir Kürt yönetimi için 1. Dünya Savaşı'ndan faydalanmak istediklerini açığa vuran bir durumdur.

Şeyh Mahmut'un emri ile Behdinan'dan Hanikin'e kadar olan bölgedeki Kürt aşiretleri silahlandılar. Revanduz, Serdeşt ve Pençvin mıntıkalarında Ruslarla çatışmaya giren Kürt aşiretleri, Ruslara büyük kayıplar verdirerek onları İran'a geri çekilmeye mecbur ettiler. (14)

Güney Irak cephesindeki İngiliz - Osmanlı savaşında, Osmanlıların durumu perişandı. Osmanlılar, Şeyh Mahmut'u silahlı güçleriyle birlikte Güney cephesine göndermeye ikna ettiler. Şeyh Mahmut'un bölgeden ayrılmasını fırsat bilen Ruslar, tekrar sınır bölgelerine geldiler. Daha önce terk ettikleri yerleri ele geçirip, Revanduz, Hanikin ve Pençvin'i yakıp yıktılar. Bu bölgede yaşayan Kürt halkı iki ateş arasında kalmıştı. Bir yandan Ruslar öte yandan Türkler. Osmanlıların Kürtlerden aldığı ağır vergi ve haraçların dışında, askerler de girdikleri köyleri talan ediyor, köylülerin ekinlerine ve hayvanlarına el koyuyorlardı. Ruslara karşı savaşma ve direnme gücü gösteremeyen Osmanlı orduları, yoksul Kürtleri talanda büyük "başarılar" elde ettiler. Onbinlerce Kürt evinden yurdundan oldu; binlercesi acından öldü.

Güney cephesine kendi silahlarıyla giden Şeyh Mahmut ve askerleri, İngilizlerin top ve uçak saldırıları karşısında büyük zayiat verdiler. "Bu savaşta Türkler, Kürtlere silah, cephane ve yiyecek bir yana, su dahi veremediler." (15) İngilizlere karşı başarı kazanmanın olanaksız olduğunu gören Şeyh Mahmut, kendisine bağlı güçlere geri dönme emri verdi. Böylece Kürtler, ülkelerine geri döndüler.

Ahmet Hoca'nın yazdığına göre, Şeyh Mahmut'un çekilmesinden sonra, İngilizler kuzeye doğru ilerlemeye başladılar. İngiliz askerlerini silahsız Araplar izliyor, Osmanlı askerlerinden kalan silah ve cephaneleri topluyorlardı.

Türkler, Süleymaniye'ye geri dönen Şeyh Mahmut'u tekrar Ruslara karşı savaşmaya ikna ettiler. Kuşkusuz bu iknada Rusların sınırda yaşayan Kürtlere uyguladığı baskı ve zulmün, köy ve kasabaları yakıp yıkmalarının da büyük payı oldu. Halkını Rus baskısından kurtarmak için harekete geçen Şeyh Mahmut, başlangıçta Rusların elinde bulunan Pençvin'i kurtardı ve Rusları iki koldan İran'ın içlerine doğru sürdü. Merivan üzerinden geri çekilen Ruslar, ağır silahlarını Zirebar Nehri'ne atarak Sine'ye kadar geri çekildiler. Bane üzerinden geri çekilen Ruslar, Bane'de bir süre direndiler. Buradaki savaş, çok sayıda Kürdün yaşamına mal oldu. Ama sonuçta Ruslar Bane'yi de terketmek zorunda kaldılar.

Osmanlılar, Şeyh Mahmut'un bu başarılarını kendi başarıları olarak göstermekle kalmadılar, aynı zamanda Çaf aşiretinden yedi kumandanı Kurşuna dizdiler. Osmanlı subaylarının bu kalleşliğini duyan Şeyh Mahmut, cepheyi terketmesi halinde, Rusların tekrar geri dönüp katliamlar yapacağını bildiği için yerinde kaldı. Ama Musul'daki genel komutanlık kanalıyla suçluların cezalandırılmasını sağladı.

Şeyh Mahmut-Rus İlişkileri

19. Yüzyılın ilk yıllarında başlayan Rus - Kürt ilişkileri doğru bir hat izlememiştir. Ardı arkası gelmeyen Osmanlı - Rus ve Rus - İran savaşları, ister istemez bir başka güçlü devletin, Rusya'nın da Kürdistan sorununda rol almasına neden olmuştur. Ruslar, İran ve Osmanlılarla olan savaşlarında Kürtlerin desteğini almak için çaba sarfetmişler, buna karşılık, Osmanlı sultanları ve İran şahlarının baskısından bıkan Kürtler, bazan Rusları desteklemişler, bazan tarafsız kalmışlar, yer yer de Ruslara karşı savaşmışlardır. Kürt - Rus ilişkilerinde başlıca rolü, din ve Ermeni sorunu oynamıştır. Rusların kendi çıkarları için Ermenileri desteklemeleri, onları Kürt karşıtı bir politikaya itmiştir. Yezidi Kürtlerin genel olarak Rusları desteklemesine karşın, Ruslar, büyük çoğunluğu Müslüman olduğundan ötürü Kürtlere karşı soğuk davranmışlardır. Kürtler ise, bir yandan Rusların Hiristiyan olmalarından ötürü, diğer yandan da onların çekilmesi halinde Osmanlıların başvuracağı katliamlardan çekindikleri için, Ruslara sıcak bakmamışlardır. Ruslar, Osmanlı ve İranlılara olan tüm savaşlarında Kürdistan'a girmişler, yakıp yıkmışlardır.

Tüm bunların yanısıra bazı Kürt liderleri, Osmanlılara ve İranlılara karşı savaşlarında Ruslarla ilişki kurup onlardan yardım istemişlerdir. "Birinci Dünya Savaşı öncesinde Abdülrezzak Bedirhan, Simko, Kör Hüseyin Paşa, Seyit Abdülkadir, hatta Güney Kürdistan'daki Mahmut Berzenci ve Abdüsselam Barzani gibi birçok Kürt liderinin Ruslarla ilişki içine girdiklerini ve destek aradıklarını görürüz.(...) Anlaşılan o ki, uluslararası ilişkilerde başkaları için ebedi dost ya da düşman olmadığı gibi, Kürt liderler de, amaçlarına ulaşmak için, duruma göre, bölgede etkin güçlerin biri ya da ötekisiyle, daha çok da Ruslar ve İngilizlerle işbirliği olanağı aramışlardır." (16)

Kemal Burkay, Şeyh Mahmut'un Ruslarla ilişkisi ile ilgili olarak "Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan" adlı yapıtında Lazarev'e dayanarak şöyle diyor: "1913 Nisan'ında kendi adamı Seyit Mah-

mut'u Musul'daki Rus konsolosu Kirsanov'a gönderdi ve Kürtlerin Rusya'ya, Türklere karşı silahlı ayaklanma dahil, her türlü desteği vermeye hazır olduklarını iletti. Kürtler gerektiğinde 50.000 kişilik savaşçı güç oluşturabileceklerdi. Buna karşılık Rusya'da Kürtlerin kurtuluş mücadelesine destek vermeliydi. Konsolos bu öneriyi olumlu karşıladı.' (17)

Rus Konsolosluğu'nun olumlu bulduğu öneri, Rusya devleti tarafından olumlu karşılanmadı. O dönemde Çarlık Rusyası, Japon yenilgisi, ülkenin iç sorunları ve Bağdat Demiryolu Projesi nedeniyle Osmanlılarla herhangi bir gerginlik istemiyordu. Bağdat Demiryolunu yapan Almanlar, Kafkaslara sızmak için, onun bir kolunu Erzurum ve Beyazıt üzerinden İran'a ulaştırmayı planlamışlardı. Ancak Rusya buna şiddetle karşı çıktı. Osmanlıların da Ruslarla gerginlik istememeleri ve diğer bazı nedenlerden dolayı proje değiştirildi ve hat Güneye alındı.

Rusların, Kürtlerin özgürlüğü gibi bir sorunu yoktu ve olamazdı. Onlar da öteki büyük devletler gibi, çıkarları nasıl gerektiriyorsa öyle davranıyorlardı. Bir yandan Osmanlılarla gerginlik istemiyorlar, öte yandan Kürtlerle ilişkilerini bir bütün olarak koparmayı göze alamıyorlardı. Bölgeye hakim olmak için yürütülen mücadelede Kürtlerden yararlanabileceklerini hesaplıyorlardı. Bu nedenle Kürtleri oyalama taktiğine başvurdular ve onlarla ilişkilerini alt düzeyde tuttular. Kuşku yok ki bu politika, Kürt liderlerinin tepkisine neden oldu ve Kürtler, 1 Dünya Savaşı'nda, İran ve Irak cephelerinde Ruslara karşı büyük direniş gösterdiler.

1. Dünya Savaşı'nın başlangıcında, Kürtlere karşı acımasız davranan Ruslar, savaşın ilerleyen yıllarında, onların kahramanca direnişiyle karşılaşınca politikalarını değiştirip yumuşatmak zorunda kaldılar. Kürtleri kendi yanlarına çekmek için ilişki aradılar. Zaharçenko adlı Rus ajanı, Kürtlerle ilişki kurmakla görevlendirildi. Zaharçenko, genellikle İran'daki Kürtler arasında başarılı çalışmalar yaparak ilişkilerin iyileşmesini sağladı.

Ruslar, Şeyh Mahmut ile ilişki kurmak için Saffet Bey'i görevlendirdiler. "Ruslar, Kürt güçlerine özellikle de Şeyh Mahmut'a karşı hiçbir şey yapamayacaklarını anladıktan sonra, şeyh ile anlaşma yapmanın yollarını aradılar.

İttihatçılar Cemiyeti (İttihat ve Terakki Cemiyeti) üyelerinden Saffet Bey, savaş öncesinde İstanbul'dan Rusya'ya kaçmış, başkent Petersburg'a gitmişti.

Saffet Bey, 1 Dünya Savaşı öncesinde, kumandan ve mutasarrıf olarak Süleymaniye'ye gelmiş ve iyi işler yapmıştı. Şeyh Mahmut'un tarihi dostlarından biriydi. Ruslar Saffet Bey'i bularak, yetki verip Sakız'a gönderdiler. Saffet Bey, Sakız'dan, Bane'de bulunan Şeyh Mahmut'a mühürlenmiş bir Kuran ve mektup gönderdi. Saffet Bey'in mektubu kısaca şöyle: Osmanlı hükümetinin sonu yaklaştı, yıkılmak üzeredir. Çar hükümetine karşı direnemez. Ruslar ordulara, top ve uçaklara sahiptirler. İnan ki savaş bu günlerde Rusların zaferiyle sonuçlanacak. Dostluğumuza dayanarak rica ediyorum: Arzu ettiğin ve isteğin olan şeyleri Rus Çarı vermeye hazırdır. Bizim senin yardımına çok ihtiyacımız var. Böylesine büyük bir düşmana sahip olmanı istemem. Cevabını bekliyorum.

Yukarıda kısaca belirtmeye çalıştığımız gibi Şeyh Mahmut, Kürtlerin özgürlüğü için bölgede etkinliği olan güçlere karşı bazan savaşmış, bazan da onlarla ilişki kurmuştur. Şeyh Mahmut babası ve kardeşini öldüren İttihatçılar'dan Kürdistan'a otonomi sözü aldığı için İngilizlere karşı savaşmış, 1. Dünya Savaşı öncesi, Türklere karşı savaşmak için yardım istediği Ruslarla savaş esnasında çatışmış ve daha sonra ise ilişkiler kurmuştur. Aynı şeyler İngiliz-Şeyh Mahmut ve Kemalistler-Şeyh Mahmut ilişkileri için de sözkonusudur.

Şeyh Mahmut'un bu mektuba cevabı kısaca şöyle: Ben Rus canavarlığına ve kan içiciliğine karşı vatanımı koruyorum. Kürtleri kıran Çar'dan af beklemiyorum. Beni tanırsın, huyumu bilirsin. (...) Korkmam. Arzum ve hedefim, Kürt halkının özgürlüğüdür. Bize elini uzatanlara dostuz. Düşmanlarımız cevabını Kürt tüfekleri ile alırlar. Eylül 1915." (18)

Ahmet Hoca'nın belirtiğine göre, Şeyh Mahmut'un Türkçe yazdığı mektuba, Ruslar büyük bir değer biçtiler. Çünkü Kürtler de Ermeniler gibi "özgürlük aşığı" idiler ve Rusların düşmanı Osmanlılara karşı özgürlükleri için mücadele ediyorlardı.

Bu dönemde Rusların Kürtlere ciddi bir destek sunduklarını söylemek mümkün değil. Sadece Rusların Kürtlere karşı yürüttüğü sert politikada biraz yumuşama olmuş, Kürt-Rus ilişkilerinde bir yakınlaşma sağlanmıştır. Kaldı ki, sözkonusu yumuşama, Kürdistan'ın her bölgesinde aynı değildi. Bazan çok şiddetli çatışmalar yaşanıyordu. 1917 Şubat Devrimi'nde iktidara gelen Kerenski hükümeti, ulusal sorunlarda, Çarlığın yayılmacı politikasını devam ettirdiği için, Kürt-Rus ilişkilerinde önemli bir değişiklik olmadı. Hanikin'i ele geçirip üstlenen Rus ordusu, Ekim Devrimi sonrasında işgal ettiği toprakları terkederek geri çekildi. Daha sonra yaşanan

iç savaş nedeniyle, Sovyet hükümeti'nin bölgede etkinliği azaldı ve Güney Kürdistan'da politik durum daha ziyade İngiliz ve Kürtler arasındaki uzlaşma veya çatışma tarafından belirlendi.

Yukarıda kısaca belirtmeye çalıştığımız gibi Şeyh Mahmut, Kürtlerin özgürlüğü için bölgede etkinliği olan güçlere karşı bazan savaşmış, bazan da onlarla ilişki kurmuştur. Şeyh Mahmut babası ve kardeşini öldüren İttihatçılar'dan Kürdistan'a otonomi sözü aldığı için İngilizlere karşı savaşmış, 1. Dünya Savaşı öncesi, Türklere karşı savaşmak için yardım istediği Ruslarla savaş esnasında çatışmış ve daha sonra ise ilişkiler kurmuştur. Aynı şeyler İngiliz-Şeyh Mahmut ve Kemalistler-Şeyh Mahmut ilişkileri için de sözkonusudur.

Şeyh Mahmut-İngiliz İlişkileri Ve Bir Anlık Gecikmenin Sonuçları

Şeyh Mahmut'un İngiltere ile ilişkileri 1. Dünya Savaşı'ndan önce başlamıştır. Kemal Burkay bu konuda şöyle yazıyor: "Lazarev, Mahmut Berzenci'nin 1913 yılında Federal bir Kürt devleti kurma planından söz eder. Berzenci, o sırada Cizre'de yeniden otorite kurmuş olan Bedirhan ailesinden Hüseyin ve Yusuf Kamil paşalarla birlik yapmıştı. Abdürrezzak'ın bağımsız Kürt emirliği için Ruslardan destek ummasına karşılık, Mahmut Berzenci bu desteği İngilizlerden bekliyordu. Bağdat'taki İngiliz başkonsolosu ile diyaloğu vardı ve Musul'daki konsolos yardımcısıyla mektuplaşıyordu." (19)

1 Dünya Savaşı sırasında Irak'ın güneyinden kuzeyine doğru ilerleyen İngilizler, ateşkes ilan edilmeden önce Kerkük'e girmeyi amaçlıyorlardı. İngilizler, Kerkük yakınlarındaki Kıngırban'a ulaştıklarında, Türkler Kerkük'ü terkettiler. Irak'ın büyük bir bölümü İngilizler tarafından işgal edildikten sonra Şeyh Mahmut, İngilizler'in Kerkük Genel Komutanlığı'na bir mektup gönderdi. Şeyh Mahmut mektubunda kısaca şöyle diyordu: "Zamanın çarkı, sizleri zafer kazanmış olarak Kürtlerin ülkesi olan Kürdistan'a getirdi. Kürtler, Osmanlılardan hiç bir fayda görmediler. Bu toprakların bin yıllardan beri Kürtlere ait olduğunu biliyorsunuz. Kürtlerin haklarını vereceğinizi, Kürdistan'da hürriyeti ve özgürlüğü yayacağınızı umut ediyoruz. Kürtlerin silah zoruyla haklarını istemelerine ve almalarına yol açmayınız. 1918." (20)

Ahmet Hoca'nın belirtiğine göre, Şeyh Mahmut, mektubu Abdullah Safi Yakubi ile Kerkük'e gönderdi. Ama Abdullah Safi, mektubu önce Kerkük'ü terkedip, daha sonra Kerkük'e dönen Türklere teslim etti. Türkler, bunun üzerine Süleymaniye'deki adamlarına, Şeyh Mahmut'un tutuklanmasını bildirdiler. Tuzağa düşürülüp yakalanan Şeyh, Kerkük'e ve daha sonra da Musul'a gönderdildi ve hapse atıldı. Musul'da mahkeme Şeyh Mahmut'u idama mahkum etti. Şeyh Mahmut'un imdadına Ali İhsan Paşa yetişti. Musul'a gelen Ali İhsan Paşa, Şeyh'i serbest bırakmakla kalmadı, onunla anlaştı ve bir miktar para ile Süleymaniye'ye gönderdi. Ali İhsan Paşa ve Şeyh Mahmut, Şeyh'in yönetiminde Kürt aşiretlerinden silahlı güçler oluşturularak, gerektiğinde Türkler'e yardım etmesi konusunda anlaşmışlardı.

"Kasım 1918 başlarında, Ali İhsan Paşa, Süleymaniye'deki ordu komutanına, Osmanlı devleti adına hakim olması için şehrin askeri ve idari yönetimini Şeyh Mahmut'a devretmesini emretti. (...) 1954 yılında İstanbul'da iken, Ata Hacı Kake ile Ali İhsan Paşa'yı görmeye gittik. Bizden Şeyh Mahmut'u sordu ve onu ölümden nasıl kurtardığını anlattı: `Ben, Irak'ı kaybettiğimizi anladım. Böyle büyük ve iyiliksever bir insan niçin ortadan kaldırılsın? Şeyh'in idam edilmesi halinde Kürtlerle başımızın belaya gireceğini de biliyordum. Geri çekilme yollarımızı keserlerdi. Yaptığım yerindeydi' dedi." (21)

Ali İhsan Paşa'nın açıkça ifade ettiği gibi, Şeyh'in serbest bırakılmasının tek nedeni, paşanın gözünde Şeyh'in saygıdeğer ve "büyük" bir insan olması değildir. Aksine, Osmanlıların, özellikle İttihatçıların, böylesi "büyük" Kürtlere tahammül etmedikleri, onları ortadan kaldırmak için çaba sarfettikleri bilinen gerçeklerdir. Ali İhsan Paşa'yı, Şeyh Mahmut'u serbest bırakmaya zorlayan asıl neden, Türklerin ileride onun yardımına muhtaç olacakları gerçeği, ve Şeyh'in idamı ile Kürtleri tamamiyle İngilizlerin yanına itme tehlikesidir.

Mondros Mütarakesi'nden kısa bir süre öncesine kadar İngilizler, Güney Kürdistan'ın büyük bir bölümünü işgal etmişlerdi. 1. 11. 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesinden birgün sonra İngilizler, Musul'a girerek Irak'ın işgalini tamamladılar.

İngilizler, Bağdat'ı aldıktan sonra, Irak halkına bir çağrı yaptılar. General Stendy Mot tarafından yapılan çağrıda, "Araplarla ilişkiler ve **Irak topraklarının birliğini savunma** (abç) sorunu ele alınıyordu" (22). Görüldüğü gibi İngilizler, henüz sınırları dahi belirlenmeden, Irak'ın birliğini savunmayı üstlenmişlerdir. Daha sonraki gelişmelerde de görüldüğü gibi İngilizler, Irak'ın birliğini korumak için, Kürtlere karşı tüm güçleri ile savaşmışlardır. Kürtlerin tüm istemlerini, özellikle Şeyh Mahmut'un, kendisine verilen sözlerin yerine getirilmesi taleplerini hep Irak'ın birliği ve bütünlüğünü ileri sürerek kulak ardı etmişlerdir.

İngilizler, aynı zamanda Irak'a bir işgalci olarak değil, bir kurtarıcı olarak geldiklerini, halka özgürlük ve haklarını tanıyacaklarının propagandasını yaptılar. Öteki tüm sömürgeciler gibi işgal edilen ülkede kendi yönetimlerini oluşturmak için, toplumun aşiret reisleri, Şeyh ve ağa gibi geri unsurları ile ilişki kur-

dular.

İngilizler bu geleneksel politikalarını Güney Kürdistan'da da uyguladılar. Bununla birlikte Irak'taki İngiliz Komiseri Arnold Wilson'nun raporu, İngilizlerin Kürt sorunuyla daha yakından ilgilenmesine neden oldu. A. Wilson raporunda şunları yazıyordu: "Mütarekeden sonra, derhal Kürtlerle ilgilenmeye başlayan taraflar, önemli üç şeyi gözönünde bulundurdular: Sakinlerinin çoğunluğunun Kürt olduğu Musul vilayetinin geleceği sorunu; Musul vilayetinin kuzeyinde bulunan diğer Kürt topraklarının geleceği sorunu; Irak'ta cereyan eden Kürt hareketleri ve gelişmeler üzerinde etkide bulunma sorunu." (23) O dönemin idari yapısına göre Kerkük'ün, Musul vilayetine bağlı olduğunu gözönünde tutarsak, İngilizlerin Musul ve Kerkük'te yeni bulunan petrol yataklarının geleceği için Kürt sorunu ile ilgilenmeye başladığını söyleyebiliriz. İngilizleri Kürtlerle ilişkiye zorlayan bir başka önemli faktör ise Türklerdi. Çoğu Müslüman olan Kürt halkı arasında halifeliğin güçlü etkileri vardı ve Türk memurları ve askerlerinin Güney Kürdistan'da, özellikle Revanduz ve çevresinde bulunmaları da İngilizlerin başını ağrıtıyordu.

1918 yılının sonlarına doğru İngiliz subayı Noel, Irak'taki İngiliz Yüksek Komiseri'nin emri ile Kürtlerin haklarını tanımak ve idareyi düzenlemek için Süleymaniye'ye geldi. İlk elden Şeyh Mahmut ve diğer aşiret reisleri ve şehrin ileri gelenleri ile görüştü. Bu görüşmeler sırasında Şeyh Mahmut, Noel'e 40 kadar aşiret reisinin imzaladığı bir mektup verdi. Bu mektupta şöyle deniyordu: "'Majestelerinin hükümeti, doğu halklarını Türk mezaliminden kurtarıp onlara, bağımsızlıklarının tahakkuku için yardım etme niyetini ilan etmiş olduğundan, Kürdistan halkının temsilcileri olan şefler, Hükümetten, İngiliz himayesine alınmalarını ve birliğin yararlarından mahrum kalmamak için Irak'a bağlanmalarını rica ederler. Mezopotamya Sivil Komiserlerinden, Kürt halkına İngiliz yardımıyla medeniyet yolunda barışçıl bir şekilde ilerleme imkanlarının temin edilmesi için, gerekli yetkilere haiz bir temsilci göndermesini isterler. Eğer hükümet Kürtlere yardım eder ve onları himaye ederse, onlar da onun emir ve görüşlerini kabullenmeyi taahüt edeceklerdir." (24)

Noel, daha sonra hükümet konağı önünde toplanan binlerce Süleymaniyeli ve hemen hemen tüm aşiretlerden insanlara yaptığı konuşmada, "'Artık esaretten kurtuldunuz. Özgür ve serbestsiniz. Bağdat'taki Genel Komiserliğin emri ile size, Şeyh Mahmut'un Kürdistan hükümdarı olduğu müjdesini veriyorum" dedi. (25)

Şeyh Mahmut'un Kürdistan hükümdarı olarak kabul edilmesi, Süleymaniye ve çevresi başta olmak üzere tüm Kürdistan'da büyük bir çoşku ile karşılandı. Şeyh Mahmut'un şahsında somutlanan Kürt - İngiliz ilişkileri yeni bir aşamaya girdi.

İngilizlerin Şeyh Mahmut'u seçmeleri tesadüf değildi. Daha önce de dediğimiz gibi İngilizler, Kürdistan'da hakimiyeti kurmak için yerli unsurlara dayanmak zorundaydılar. Sadece Asuriler, Afganlar ve Hintlilerden oluşturdukları ordu birlikleri ve İngiliz subayları vasıtasıyla, Güney Kürdistan'da hakimiyet kuramayacaklarını bilen İngilizler, başlangıçta esnek bir politika izleyip, toplumsal sınıf ve katmanları karşılarına almadılar. Tutucu sınıf ve tabakalarla uzlaşma yoluna gittiler. Kontrolleri altında olan bölgelerde, Kürt ağa ve Şeyhlerle iyi ilişkiler kurdular. İngilizler, "Feodal ve Şeyhlerin Irak'ın Türk egemenliği altında bulunduğu dönemde, el koymuş oldukları topraklarda, onların çıkarlarına uygun bir şekilde reform yaptı." (26) İngilizler, Şeyh Mahmut'un "federal bir Kürt devleti" kurma amacında olduğunu biliyorlardı. Çünkü, yukarıda belirtiğimiz gibi Şeyh Mahmut, bu amaçla hem 1. Dünya Savaşı öncesinde hem de savaşın bitiminde İngilizlerle ilişki kurmuştu. Ama İngilizler, bir anlamda Şeyh Mahmut'u hükümdar olarak ilan ve kabul etmeye "mahkumdular". En azından bir dönem için, Güney Kürdistan'da kendi yönetimlerini oluşturuncaya kadar... İngilizler Kürdistan'daki etkisini, savaşçılığını çok iyi bildikleri Şeyh Mahmut'a rağmen bir yönetim oluşturamayacaklarını, oluştursalar dahi başarılı olamıyacaklarının bilincindeydiler. Bu nedenle bir yandan Şeyhi hükümdar olarak kabul ederken, öte yandan onun altını oymak, etkisini azaltmak ve çevresindeki insanlardan yalıtlamak için her yola başvurdular.

İngilizler, yönetimi örgütlemeye yardımcı olmak amacıyla, Şeyh Mahmut'a siyasi komiserler tayin ediyorlardı. Siyasi komiserler olarak tayin edilen İngilizler ise Şeyh Mahmut'un çıkarmış olduğu fermanlardan ziyade, kendi nüfuzlarını arttırmaya çalışıyorlardı. İngiliz komiserler, idari yapı olarak Süleymaniye'ye bağlı olan kazalara, Şeyh Mahmut tarafından atanan kaymakamların görevlerinden alınmaları için çeşitli hilelere başvuruyorlardı. Rüşvetle çıkar sağlayarak çevrelerine topladıkları aşiret reisleri ve ağaların ağzından, kaymakamların aleyhine Şeyh Mahmut'a dilekçeler yazdırıyorlardı. İşin ilginç yanı, kaymakamların rüşvet yemekle suçlanmasıydı. Kuşkusuz kaymakamlar rüşvet yiyorlardı, ama bundan rüşvet yiyen aşiret reisleri, ağaların, herkesten önce rüşvetler dağıtarak etkinliğini arttırmak isteyen İngilizlerin rahatsızlık duyması gerekmezdi. "Dinime küfreden Müslüman olsa"...

İngilizler, uyguladıkları politikada bazı başarılar elde ettiler. Şeyh Mahmut'u destekleyen ve Güney Kürdistan'ın en büyük aşiretlerinden biri olan, Pijder aşiretinin büyük bir bölümünü kendi yanlarına çekmeyi başardılar. Ranye, Ravanduz, Hewlêr ve Koy'da kendilerine bağlı yönetimler oluşturdular.

İngilizler, başarı kazandıkça Şeyh Mahmut'un yetkilerini kısıtlama, Kürtlere haklarının tanınacağı yolunda kendisine verdikleri sözü kulak ardı etmeye başladılar. Bu da ister istemez, İngilizlerden kendisine verdikleri sözü tutmayı talep eden Şeyh Mahmut ile İngilizler arasında gerginliğe yol açıyordu.

Arap tarihçi Emin Sait, "İngilizler Irak'a girdiklerinde, halk onları dostça karşıladı, kendilerine yardım ederek dost ve müttefik olarak gördü." diyor. (27) Kuşkusuz bunda, Osmanlı despotluğunun, Türk olmayan halklara uyguladığı zülmün büyük payı vardı. Aynı durum Güney Kürdistan'da da yaşandı. Bazı aşiretler, İngilizlerle ilişki kurup desteklediler. Ama çok geçmeden durum tersine döndü. Hem Irak'da, hem de Güney Kürdistan'da İngilizlere karşı ulusal ayaklanmalar başgösterdi.

Güney Kürdistan'daki ayaklanmaların iki temel nedeni vardı. Bunlardan birisi, yukarıda kısaca bahsettiğimiz İngilizlerin oyalama politikasıydı. İngilizler, bir yandan Kürtlere haklarının verileceği yolunda açıklamalar yapıyorlar, diğer yandan ise Kürdistanda kendi yönetimlerini oluşturmak için, Şeyh Mahmut'un yetkilerini kısıtlıyorlardı. Önemli görevlere ya İngilizleri ya da İran veya Hindistan'dan getirdikleri kendi adamlarını atıyorlardı. Şeyh Mahmut da sadece İngilizlere verdikleri sözü tutmaları doğrultusunda baskı yapmakla kalmıyor, aynı zamanda nüfuzunu genişletmek için çaba harcıyordu, ki bu da gerginliğe yolaçıyordu. Bu konuda Refik Hilmi hatıralarında şunları yazıyor: "Şeyh Mahmut durumu kavramış, İngilizlerden soğumuş ve umudunu tam olarak kesmişti. Bu nedenle o da alttan alta, kendisiyle uzlaşabilecek şeflerle meşgul oluyordu. Öte yandan güvendiği adamlarını gizlice sağa sola gönderip, aşiret reislerinin görüşlerini öğrenmeye ve İngiliz karşıtı olanlarla ilişki kurmaya çalışıyordu." (28)

Diğer temel neden ise, ekonomikti. O yıllarda Kürdistan'da korkunç bir kıtlık yaşanıyordu. Savaş nedeniyle üretimden çekilen binlerce kol gücü, yaşanan kuraklık, vb. nedenlerle başgösteren kıtlık, İran'dan gelen geniş göç dalgalarıyla daha da ağırlaşmıştı. Binlerce insan açlıktan veya açlığın yolaçtığı hastalıklar sonucu öldü. Bunun üzerine bir de İngiliz askerlerinin ağırlanmalarının getirdiği yükler de eklendi. Her şeyden önemlisi de, Osmanlılar döneminde düzenli olarak toplanmayan vergilerin, yönetimlerini kuran İngilizler tarafından düzenli bir biçimde toplanmasıydı. İngilizler, karınlarını zor doyuran Kürtlerden vergileri toplamak için askeri güce başvurdular. Vergisini ödemeyenlere karşı uçaklar dahil, her türlü silahı kullandılar.

Bu dönemde Şeyh Mahmut'un yaptığı en önemli işlerden biri, Paris'teki barış görüşmelerine Kürt tarafını temsilen katılan Şerif Paşa'ya, Güney Kürdistan'ı da temsil edebileceğini belirten bir mazbatayı göndermesiydi. Güney Kürdistan halkı adına Şeyh Mahmut tarafından imzalanan "Mazbata, Seyit Ahmet Berzenci ve Reşit Zeki Kaban'la gönderildi." (29) Bu işin örgütlenmesinde İngilizlerin yardımı oldu. Mazbatayı götürenler İngiliz pasaportu taşıyorlardı. Buna rağmen, Halep'te İngilizlerin savaşta müttefikleri olan Fransız memurları tarafından mazbata ellerinden alınarak geri çevrildiler.

İngilizlerin, mazbata işini onaylamaları ve yardımda bulunmaları, barış görüşmelerinde güçlü bir Osmanlı karşıtlığı yaratmak içindi. Fransızlar ise, "Kürtlerin hamisi" olarak gördükleri İngilizlerin, barış görüşmelerinde güçlenmesini istemiyorlardı, çünkü barış görüşmeleri aynı zamanda işgal edilen ve paylaşılan yerlerin statüsünü resmileştirecekti. Bu nedenle, daha düne kadar elele olduğu İngilizlerin, Ortadoğu'da güçlenmesine razı değillerdi. Geçici dostlukları sona ermiş, pastadan en büyük payı alma savaşı başlamıştı çünkü. Bununla birlikte, Fransızlar Ortadoğu'da, "Britanya mandasında" dahi olsa, bağımsız bir Kürdistan kurulması fikrine karşı çıkıyorlardı. İngiliz Dışişleri Bakanlığı Müsteşarlığı'nın, 30 Ocak 1919 tarihli ve 16746 sayılı belgesinde şunlar yazılı: "M. Picot (Fransız yetkilisi-çn), 12 Ocak tarihli telgrafında '**Musul'u da içerecek bağımsız bir Kürt Emirliği'nin kurulması ve bu bağımsız devletin Britanya mandasına verilmesi,**' şeklindeki öneri hakkında Sör Mark Sykes'in kendisini bilgilendirmiş olduğunu belirtmektedir.

"M. Picot bu planı, Fransız çıkarlarına ters düştüğü, Keldani ve Nasturiler gibi geleneksel olarak Fransa tarafından himaye edilmiş halkları zarara uğratacağı gerekçesiyle gözönüne almayı reddetmiştir." (30)

Fransızlar, bağımsız bir Kürdistan kurulması halinde, Keldani ve Nasturiler gibi halkların zarara uğrayacağı biçimindeki görüşlerini, asıl amaçlarını gizlemek için ileri sürüyorlar. Oysa bugün, emperyalistlerin Ortadoğu'ya sızıp yerleşmek amacıyla, bölgedeki halkları bu arada Kürt halkı ile Asurileri birbirine düşürüp kırdırmak için başvurdukları yöntemleri herkes biliyor. (31) Belgenin tüm çıplaklığıyla açığa koyduğu gibi onlar bu fikre, "Fransız çıkarlarına ters düştüğü" için karşı çıktılar.

İngilizlere Karşı Kürt Ayaklanmaları

Kürdistan hükümdarı Şeyh Mahmut ile İngilizlerin ilişkileri gün geçtikçe bozuluyordu. Yaşanan kıtlık, İngilizlerin askeri güçlerle aldığı vergiler ve ordunun öteki masrafları, Kürtlerle İngilizler arasında kısa süren balayının sonunu yaklaştırıyordu. Bu ağır şartlar, İngilizlerin, toplumun muhafazakar kesimi ile olan iyi ilişkilerini de etkiliyordu. Bir başka deyişle, Kürt toplumunun tüm kesimleri ağır bir baskı altındaydı.

Şeyh Mahmut, "Irak Genel Komiseri Wilson'a bir mektup yazdı. Kürtlerin özgürlüğü konusunda verilen sözlerin yerine getirilmesini istedi. Bağımsız Kürt yönetiminin oluşturulması, Kürtlerin Kürdistan'ın sahipleri olarak tanınması konularında İngilizleri zorladı.

Wilson, 1918 Aralığında Süleymaniye'ye gelip, Şeyh Mahmut'la görüştü ve Kürtlerin sorunlarının çok yakın bir tarihte iyi bir biçimde çözüleceğine dair söz verdi." (32)

İngilizler bununla yetinmediler. Ortalığı yatıştırmak ve Kürtleri biraz daha oyalamak için Wilson, aşağıdaki resmi açıklamayı yaptı: "İngiliz hükümeti, Süleymaniye Kürtlerine -Musul ve kazalarındaki Kürtler dışında- hakimiyetlerini kurmaları için, Şeyh Mahmut'un kendini İngiliz temsilcisi olarak bilmesi ve M. Noel'in Kürtler arasında dolaşmasına izin vermesi şartıyla yardım etmeye karşı değildir." (33)

İngilizler, Süleymaniye'deki "otonomi" bölgesini de, işgal ettikleri diğer bölgeler gibi yönetmek istiyorlardı. Bu nedenle sürekli bir biçimde, önemli görevlere kendi adamlarını atıyorlardı. Süleymaniye'deki İngiliz Komiseri Grenhouse ile Kürdistan Hükümdarı arasındaki ilişkiler giderek kötüleşiyordu. Şeyh Mahmut, Wilson ve M. Soane'ye bir mektup daha yazdı. Şeyh, mektubunda kısaca şunları dile getirdi: "Kürtler özgürlük istiyorlar. Eğer bu özgürlük Kürtlere tanınmazsa, size verdiğim sözü tutamıyacağım. Kendim ve Kürtler adına sizden haksız politikanızı değiştirmenizi, bölgedeki politikacılarınızı yeteneklileri ile değiştirmenizi rica ediyorum. Şubat 1919." (34)

Kürdistan hükümdarı Şeyh Mahmut ile İngilizlerin ilişkileri gün geçtikçe bozuluyordu. Yaşanan kıtlık, İngilizlerin askeri güçlerle aldığı vergiler ve ordunun öteki masrafları, Kürtlerle İngilizler arasında kısa süren balayının sonunu yaklaştırıyordu. Bu ağır şartlar, İngilizlerin, toplumun muhafazakar kesimi ile olan iyi ilişkilerini de etkiliyordu. Bir başka deyişle, Kürt toplumunun tüm kesimleri ağır bir baskı altındaydı.

Güney Kürdistan'da İngilizlere karşı ilk başkaldırı Zaxo bölgesinde gerçekleşti. Bu bölgede yaşayan ve en savaşçı aşiretlerden biri olan Goyan (Goyi) aşireti İngilizlere karşı başkaldırdı. Refik Hilmi bu ayaklanma hakkında şu bilgileri veriyor: "Goyan aşiretinin, kendi aralarında yaşayan Hıristiyanların üzerinde hakimiyetleri vardı. Onları bir köle gibi alıp satıyorlardı. Zaxo'daki İngiliz Komiseri Yüzbaşı Pearson, Asuri din adamlarının kışkırtmasıyla, Hıristıyanları bu aşiretin hakimiyetinden kurtarmak amacıyla, Goyan aşireti reisleri arasına nifak sokmaya çalıştı. Bunun üzerine Goyiler, tuzak kurup Pearson'u öldürdüler. Ve böylece birkaç ay sürecek olan ayaklanma baş gösterdi. (35)

Goyilerin bu başkaldırısı, aynı zamanda tüm Irak'ta İngiliz hakimiyetine ilk ayaklanmadır. Bunu Barzan bölgesinde, Şeyh Ahmet Barzani yönetimindeki ayaklanma izledi. Behdinan Bölgesinde, "Yüzbaşı Willey Amedya'da katledildi. Daha sonra İngiliz diplomatı Bill, Yüzbaşı Scott'la birlikte pusuya düşürülerek öldürüldüler. İngilizler Amedya, Zibar ve Revanduz'u boşaltmak zorunda kaldılar." (36) R. Hilmi adı geçen eserinde Barzanilerin ayaklanması konusunda şu bilgileri veriyor: "Barzaniler, 300 suvariden oluşan bir güçle Akre'ye saldırdılar ve İngilizleri buradan attılar."

Kürdistan'ın hemen her tarafında durum bundan farklı değildi. Süleymaniye'de ise Şeyh Mahmut ile İngiliz yönetiminin ilişkileri kopma noktasına gelmişti. Şeyh Mahmut, Wilson'a yazdığı bir diğer mektubunda şöyle diyordu: "Yapılan anlaşmanın maddelerinin yerine getirileceğine olan inancımız tamdır, ama buradaki siyasi komiserlerinizin bize karşı tavırları, özgürlük isteyen bir halka takınılacak tavırlar değildir. Kürtlere haklarının bir an önce verilmesinin iyi olacağına inanıyorum. Yoksa Kürtler kendileri alacaklardır." (37)

Bu, Şeyh Mahmut'un son mektubu idi ve görüldüğü gibi, İngilizleri tehdit ediyordu. Şeyh Mahmut, en vefalı adamlarından biri olan Hevramalı Mahmut Han Dızli'ye haber göndererek, güçleri ile birlikte Süleymaniye'ye gelip gövde gösterisinde bulunmasını istedi. Şeyh'in amacı İngilizleri korkutmaktı.

Mahmut Han'ın büyük bir askeri güçle Süleymaniye'ye doğru yola çıktığının haberini alan M Soane, Şeyh Mahmut'a mektup yazarak, Mahmut Han'ın silahlı güçleriyle birlikte Süleymaniye'ye girmesine engel olmasını istedi. Hükümdarın, pişmanlık gösterip, bu talebe olumlu cevap vermesi mümkün değildi. Bu nedenle M. Soane hiç düşünüp taşınmadan, Mahmut Han'a karşı savaşılmasını emredip, Kerkük'e gitti. Bölgede bulunan İngiliz kuvvetlerinin büyük bölümü, İngiliz subaylarının yönetiminde bulunan Kürt askerlerinden oluşuyordu. Kürt askerlerin büyük bir bölümü, "Kürtlere karşı savaşmayız" deyip, Şeyh Mahmut'a sığındılar. Mukavemet eden bir grup ise, yakalanarak Süleymaniye'ye getirildi. Mahmut Han, 20 Mayıs tarihinde Süleymaniye'ye girdi. (Bazı tarihçiler bu tarihi 21 Mayıs olarak veriyorlar-C. Rênas) "Mahmut Berzenci de kendi tarafından, 23 Mayıs 1919 tarihinde, silahlı müfrezeleriyle Süleymaniye'deki Grenhouse ko-

nağına karşı saldırıda bulunarak, maiyetinde bulunanlarla birlikte, İngiliz subayını tutukladıktan sonra, Güney Kürdistan'ın bağımsızlığını ilan etti. İdare konağında bulunan işgalci İngiliz yönetimi bayrağının yerine, yeşil zemin üzerinde, kırmızı yarımaylı Kürt bayrağı asıldı." (38)

Esir edilen yüksek rutbeli 8 İngiliz subayı, Şeyhin özel koruması altına alındı. Bunun dışındaki sayıları 200'ü bulan Hind, İranlı, Afganlı memurlar ve aileleri serbest bırakıldı. Kürdistan'ın bağımsızlığını ilan ettikten sonra Şeyh Mahmut, Wilson'a bir telgraf çekti ve Soran ve Behdinan bölgesindeki tüm aşiret reislerine mektup ve fermanlar gönderdi. Şeyh, telgrafında şöyle diyordu: "Kürtler, yalanlarınıza artık daha fazla kanmayacaktır. Özgürlükleri için silaha el atmışlardır. Adamlarınızın güvenliği benim korumam altındadır. Daha fazla kan akıtılmaması için hakkımızı verin, verdiğiniz sözleri yerine getirin." Şeyh Mahmut, Kürdistan hükümdarı olarak imzalayıp, aşiret reislerine gönderdiği mektup ise özet olarak şöyle: "İngilizler, bizi silaha sarılmaya mecbur ettiler. Allahın yardımıyla zafer Kürtlerindir. İngilizler bizi insan olarak görmüyorlar ve serbestçe yaşamamızı istemiyorlar." (39)

Bağımsız Kürdistan ilanı, halkın geniş yığınları tarafından çoşkuyla karşılandı. Şeyh Mahmut'un nüfuzu Kerkük'e kadar olan bölgede arttı. Bağımsızlık ilanından sonra, Kürtlerle İngilizlerin ilk çatışması Taşluca bölgesinde oldu. Kerkük'e uzanan yolun açılması için Taşluca'nın ele geçirilmesi ve burada bulunan İngilizlerin uzaklaştırılması gerektiğine inanan Şeyh Mahmut, bölgeye kardeşi Şeyh Kadir'in komutasında 300 suvari gönderdi. Kürt savaşçıları kısa süren bir çatışma sonucu, bölgedeki İngiliz askerlerini dağıtarak Taşluca'yı kurtardılar. Taşluca'da kazanılan zafer bir yandan Şeyh Mahmut'un etkisini artırırken, öte yandan Kürtlerin kendilerine aşırı güvenmelerine ve düşmanı küçümsemelerine neden oldu, ki bundan ileride büyük zararlar gördüler.

Taşluca'nın alınmasından sonra Kürtlere Kerkük yolu açılmıştı. Olayın ciddiyetini gören İngilizler, Musul ve Kırkokeş'ten Kerkük ve Çemçemal'a ordu birlikleri ve zırhlı araçlar sevkettiler. Bölgeye sevkedilen ordu birlikleri yerlerine ulaşıncaya kadar, Kürtler, Kerkük ve Çemçemal yörelerinde, partizan savaşı taktikleriyle İngilizlere büyük kayıplar verdirdiler.

Derbendê Baziyan Savaşı ve Şeyh Mahmut'un Esir düşmesi

Bir yandan küçük çaplı çatışmalar devam ederken, öte yandan General Frazer'in komutasındaki İngiliz ordusu, 18 Haziran tarihinde Derbendê Baziyan'a ulaştı. Kürtlere Şeyh Mahmut komuta ediyordu. Eşit olmayan güçler arasında başlayan çarpışmalarda, Kürtler dört gün boyunca birçok İngiliz saldırısını geri püskürttüler. Bu çatışmalarda zırhlı araçların yanısıra, İngiliz Hava Kuvetlerine bağlı savaş uçakları da Kürt mevzilerini bombaladılar.

Kürtler karşısında büyük kayıplar veren İngilizler, her zaman olduğu gibi bu kez de Kürt hainlerinin yardımına başvurdular. Şeyh Mahmut'un emri ile Çemçemal Suvari Birlikleri Komutanlığı'na atanan Hemavendli Müşir Ağa, İngilizlerin safına geçmişti. Bölgeyi ve dağ geçitlerini çok iyi bilen Muşir Ağa komutasındaki hafif silahlı İngiliz birlikleri, 22 Haziran tarihinde dağ geçitlerini aşarak Kürtleri arkadan sardılar ve İngilizlerle Kürtler arasında göğüs göğüse çatışmalar oldu. Çatışmalarda Şeyh Mahmut yaralandı. (40) Şeyh Mahmut'un şehit olduğu haberi yayılınca, moralmen yıkılan Kürtler, savaş alanlarını terkedip geri çekildiler. Derbendê Baziyan Savaşı'nı kazandıktan sonra, İngiliz birlikleri Süleymaniye'ye kadar ilerleyerek şehri ele geçirdiler. Esir düşen Şeyh Mahmut ve çevresindekiler, büyük askeri güç eşliğinde Bağdat'a gönderildi. "Kürt ayaklanmacılarının direnişi yenilgiye uğramıştı, fakat ağır darbeler yemiş olmalarına rağmen, esas Kürt güçlerini, İngiliz işgalci güçleri, ancak altı hafta sonra etkisiz hale getirebileceklerdi.

Kürtler, bir cephe savaşını göze almayıp çete savaşlarına başvurmuş olsalardı, daha başarılı olabilirlerdi. Ama Taşluca'da kazanılan zafer, Kürtlerin başını döndürmüş ve düşmanlarını küçük görmelerine neden olmuştu. Kaldı ki savaşın bu biçimini yürütecek kadrolar ya yoktu ya da dediğimiz gibi, Şeyh'ten yüz görmediği için ya İngilizlerin ya da Revanduz ve çevresinde bulunan Türklerin yanına gitmişlerdi.

"1919 yılı sonunda, İngiliz askeri taburları Amediye, Akra ve Barzan mıntıkalarını `temizlediler'. Kürtlerle olan çarpışmalar, onlara büyük zararlara mal oldu." (41)

Kürtler açısından Derbendê Baziyan yenilgisinin birçok temel nedeni vardı. Bir kere eşit olmayan askeri güçler, savaş alanında siper tutmuşlardı. İngilizlerin düzenli, disiplinli ve zırhlı araçlarla, uçakların desteğindeki ordularına karşılık Kürt güçleri, silahlı aşiret insanlarından oluşuyordu. İngilizler geniş lojistik desteğe sahipken, Kürtler bu olanaktan yoksundular. Lojistik destek için hükümdarın emri ile bir komite oluşturulmasına rağmen, birçok nedenden dolayı bu komite çalışamadı. İngilizler deneyli subaylara sahipken, Kürtler bu olanaktan da

yoksundular. Daha önce de söylediğimiz gibi, Musul Provokasyonu'ndan sonra Şeyh Mahmut, Osmanlı ordusunda görev yapan Kürt subaylarına İttihatçı olabilirler diye kuşkuyla yaklaşıyor ve onları çevresine almada soğuk davranıyordu. Kürtlerin elindeki tek silahları, özgürlüğe olan tutkuları ve savaşçı yetenekleriydi. Kuşkusuz bunlar tek başına cephe savaşlarında zafer kazanmaya yetmiyordu.

Bir başka neden ise geniş anlamıyla mücadelenin, somutta savaşın bir bölgeye sıkıştırılmasıydı. Şeyh Mahmut'a bağlı güçler, Zap Suyunu aşarak Revanduz ve çevresindeki ilçelere, Behdinan bölgesine gitmediler, ki o dönemde bu yörenin halkları böylesi bir girişimi bekliyorlardı. Öte yandan bu bölgelerden, Derbendê Baziyan Savaşı'na ciddi destekler de gelmedi.

Kürtler, bir cephe savaşını göze almayıp çete savaşlarına başvurmuş olsalardı, daha başarılı olabilirlerdi. Ama Taşluca'da kazanılan zafer, Kürtlerin başını döndürmüş ve düşmanlarını küçük görmelerine neden olmuştu. Kaldı ki savaşın bu biçimini yürütecek kadrolar ya yoktu ya da dediğimiz gibi, Şeyh'ten yüz görmediği için ya İngilizlerin ya da Revanduz ve çevresinde bulunan Türklerin yanına gitmişlerdi.

Kanımca en önemli etken, o dönemin şartlarına uygun modern, plan ve program sahibi bir örgütlenmenin olmamasıydı. Deyim yerindeyse o dönemdeki örgütlenmeler, bir aşiretler ve ağalar federasyonu biçimindeydi. Silahlı güçleri ise bu aşiretlere bağlı olan ve disipline gelmeyen insanlar oluşturuyordu. Aşiret reisleri ve ağalar çıkarları gerektiğinde, Müşir ağa örneğinde olduğu gibi kolayca saf değiştiriyorlardı. Kürt toplumunun büyük bölümünü oluşturan köylülük ise, örgütsüzdü ve ağalar, Şeyhler tarafından kontrol ediliyordu Eğer, modern ve plan, programa dayalı bir örgütlenme olsaydı, mücadelenin tüm Güney Kürdistan safında birliği sağlanabilirdi. Askeri alanda yeni şartlara uygun savaş biçimleri geliştirilebilirdi.

Bir diğer önemli etken ise, uluslararası desteğin yoksun oluşuydu. Kürtler dünyanın en güçlü devletlerinden biri olan İngilizlere karşı tek başına ve kendi olanakları ile savaşıyorlardı. O dönemde Kürtlere yardım edebilecek tek güç olan Sovyetler Birliği ise, kendi iç sorunlarıyla uğraşmaktaydı Irak'ın Arap kesiminde ise bir sessizlik hüküm sürmekteydi. Refik Hilmi, Arapların, 1919 yılında Musul ve çevresinde meydana gelen ve sayıları 20'ye ulaşan İngiliz karşıtı ayaklanmalardan sadece birine, Dêrêzur adıyla anılanına katıldıklarını söylüyor. (42) Musul'un, Araplarla Kürtlerin yoğun olarak birarada yaşadıkları bir bölge olduğunu gözönünde tutarsak, Kürtlerin Irak'ta İngilizlere karşı, tek başına mücadele ettiklerini söyleyebiliriz. Bu da İngiliz ordu birliklerinin, Kürtlere karşı daha rahat hareket etmelerine yardımcı oluyordu

DIPNOTLAR

1- Kemal Burkay, Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan, cilt 1, s. 373, Deng Yayınları
2- Refik Hilmi, Yaddaşt (Hatırat), Kürtçe, 1. bölüm, 1. cilt, s. 34
3- R. Hilmi, age, s. 35
4- R. Hilmi, age, s. 35-36
5- R. Hilmi, age, s. 36
6- Yeni ve Yakın Çağda Kürt Hareketi, s. 77, Jina Nu Yayınları
7- Yukarıda age, s. 81
8- R. Hilmi, age, s. 39-44
9- R. Hilmi, age, s. 48
10- Ahmet Hoca, Çim Di (Gördüklerim) 1. Cild, 1. Bölüm, Kürtçe, s. 9
11- A. Hoca, age, s. 9
12- A. Hoca, age, s. 10
13- A. Hoca, age, s. 14
14- A. Hoca, age, s. 10
15- A. Hoca, age, s. 11
16- Kemal Burkay, age, s. 472-473
17- Kemal Burkay, age, s. 473
18- A. Hoca, age, s. 15
19- Kemal Burkay, age, s. 473
20- A. Hoca, age, s. 18
21- A. Hoca, age, s. 19-20
22- Pierre Rassi, L'Irak des Revoltes, Paris, 1982. s.81 Aktaran Prof Dr Şakirê Xıdoyê Mihoyan, İki Dünya Savaşı Arasında Irak'ta Kürt Sorunu, Jina Nu Yayınları, s. 11
23- A. Wilson, Mesopotamia, s 82, Aktaran Şakirê Xıdo, age, s. 12
24- L. Rambout, Çağdaş Kürdistan Tarihi, Ronahi Yayınları, s. 67-68
25- A. Hoca, age, s. 21
26- L.N. Kotlov, 1920'de Irak'ta Ulusal Kurtuluş Ayaklanması, Rusça, s. 68, Aktaran Şakirê Xıdo, age, s. 13
27- Aktaran Ş. Xıdo, age, s. 12
28- R. Hilmi, age, 1.Bölüm, 2. Cilt, s. 105
29- A. Hoca, age, s. 22
30- Ahmet Mesut, İngiliz Belgelerinde Kürdistan, Doz Yayınları, s. 22
31- Daha fazla bilgi için bak C. Celil'in "Bağımsızlık Uğruna Botan Hareketi" adlı makalesi. Deng Dergisi, Ocak 1990
32- A. Hoca, age, s. 29
33- A. Hoca, age, s. 29
34- A. Hoca, age, s. 31
35- R. Hilmi, age, 1. Bölüm, 2. Cilt, s. 114
36- L. Rambout, age, s. 70-71
37- A. Hoca, age, s. 36
38- Ş. Xıdo, age, s. 18
39- A. Hoca, age, s. 39-40
40- Derbendê Baziyan, Süleymaniye-Kerkük yolu üzerindeki bir boğazdır. Etrafı sarp dağlarla çevrili olan bu bölgedeki geçitlerin sayısı sınırlıdır ve bunlardan biri de Baziyan Boğazıdır. Bazı Kürt tarihçileri, Büyük İskender'in de bu bağazı aşmak için yerli halktan hainlerin yardımına başvurduğunu belirtiyorlar. Şeyh Mahmut'un arkasında siper alıp savaştığı ve altında yaralandığı büyük kaya parçası "Berdê Qaxraman" (Kahraman'ın Taşı) adıyla ünlüdür ve bugün de yerinde durmaktadır. Kürtlerin ziyaret yeri haline gelmiştir. Kerkük-Süleymaniye yolunda gidip gelenler mutlaka mola verip, Berdê Qaramanı ziyaret ediyor, Şeyh Mahmut'un hatırasını canlı tutuyorlar. C-Rênas.
41- Ş. Xıdo, age, s. 19
42- R. Hilmi, age, 1. Bölüm, 1. Cilt, 1. Bölüm, s. 66

-SÜRECEK-

Sovyet Dış Politikası ve Kürdistan

Jutta Von FREYBERG - Almancadan Çev. Nuh ATEŞ

Aşağıdaki yazı Almanya'da yayınlanan "Sosialisches Forum" adlı derginin 19/20 no'lu sayısından alınmıştır. Yazı Azadi'nin 1-7 Ağustos 1993 tarihli 64. sayısında yayınlanmıştır.

DENG

Kürt halkının bugünkü durumu, dört devlet tarafından bölünmüş olması, kendi kaderini tayin hakkı ve insan haklarından yoksun bırakılması, şanssız ve kendi devletsel bağımsızlığını ancak bölgede statükonun değişmesiyle elde edebilecek bir konumda bulunması, esas olarak 1923 Lozan Barış Anlaşması'na dayanıyor. Bu anlaşma, bir yandan Osmanlı devletinin dağılması sonucu Yakın ve Ortadoğu bölgesini çıkarları doğrultusunda yeniden yapılandırmak isteyen emperyalist devletlerin kendi aralarında ve bu çıkarlara karşı egemenlik ve toprak bütünlüğünü bugünkü sınırları içinde sağlamaya çalışan Türkiye arasında bir uzlaşma formülüdür.

Türkiye'nin bu konudaki başarısı bir yanıyla, Sovyet Rusya'nın güney kanadını emperyalist saldırılardan korumak amacıyla yaptığı yardımlar sayesinde mümkün olabilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ceremesini, Ermeni ve Kürt halkları zoraki asimilasyon, sürgün, takibat ve baskılarla ödediler. Bu yazının amacı, Kemalist Türkiye'nin, Sovyetler Birliği tarafından desteklenmesinin, doğrudan Kürtlerin ulusal bağımsızlık mücadelesinin itibar kaybetmesine yol açtığına işaret etmektir. **Kürt hareketinin emperyalizm yanlısı ve gerici karakterini ortaya koyma görevini ise komünist partileri üstlenmiştir.** Daha sonraki dönemde, Türkiye'de Kürt hareketi konusunda sürdürülen tartışmalarda, bu konu önemli bir rol oynamıştır. Bu tartışmalar, özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra meydana gelen ilk büyük Kürt ayaklanmasına ilişkin değerlendirmeler konusunda sık sık gündeme gelmiştir

1925 Ayaklanması

Komünistlerin 1925'te meydana gelen ve Nakşibendili Şeyh Sait'in de yönlendirdiği ayaklanmaya ilişkin yanlış değerlendirmesi değişik açılardan örnek bir niteliktedir. Bir yandan Kemalistlerin propagandası komünistlerin görüşüne yansımış ve buna bağlı olarak Kürt özgürlük mücadelesi gözden düşmüştür. Diğer yandan bu yaklaşım, Türkiye ile Kürt halkını acımasızca ezmiş ve ezmekte olan Irak, Suriye ve İran gibi ülkeler ile sıkı ekonomik, politik ve askeri ilişkiler geliştirmeyi hedefleyen Sovyet dış politikasını temize çıkarma yolunda kullanmıştır.

Şeyh Sait Ayaklanması Neydi, Hangi Nedenlerden çıktı ve Amaçları neydi?

1923'te gizli kurulan Kürt örgütü Azadi'nin (özgürlük) amacı, Kürdistan'ın bağımsızlığını elde etmek ve bir Kürt devleti kurmaktı. Bu çerçevede ulusal bir eğitimin, tarımın ve madenleri işletmenin birincil derecede önem taşıdığı vurgulanarak, bu nedenle bağımsız bir ekonominin geliştirilmesi öngörülüyordu. Azadi örgütünde, şehir eşrafının yanı sıra, din adamları, aşiret reisleri ve özellikle deneyimli askerler yer alıyordu. Azadi'nin **Şeyh Sait**'i "sembol" olarak almasının değişik nedenleri var: Dini bir lider olarak o, aşiret sınırlarını aşan bir etkinliğe ve büyük maddi olanaklara sahipti. O, dinine bağlı bir insan olarak tanınmasına karşın, antidinci milliyetçilerle ayaklanmanın hazırlıklarını yapma ve onu uygulamaya sokma konusunda birlikte çalışmaktan çekinmemiştir (1).

Azadi'nin Kemalist hükümete yönelttiği eleştiri listesinde şu noktalar da bulunuyordu: Büyük çaplı sürgünlerin (kısa süre sonra gerçekleştirilmiştir) yapılacağı endişesi, Kürt dilinin yasaklanması konusu, Kürdistan sözcüğünün coğrafya kitapların-

dan çıkartılması, halifeliğin kaldırılması, Kürdistan'a Türk memurlarının yerleştirilmesi, karşılığında eşdeğer devlet hizmetleri bulunmayan, koşullara göre yüksek olan vergi yükü, Türk askerlerinin Kürt köylerine yönelik baskıları, yiyecek malzemesinin yağmalanması, Kürtlerin orduda ayrımcılığa tabi tutulması ve Türk hükümetinin "zengin Kürt madenlerini Alman sermayesinin yardımıyla sömürme girişimleri" (2).

Halifeliğin kaldırılmasına yönelik eleştiri hariç, diğer tüm noktalar Kürtler üzerindeki ulusal baskıya ilişkindir. Ayaklanmanın liderleri ve taraftarları arasında dini ve politik motifler iç içe geçmiştir. Şeyh Sait ayaklanmasıyla yakından ilgilenen **Bruinessen**, "Ayaklanmanın teorisyenleri ve liderleri her halükarda geniş kitle desteğini kazanmak için dini ajitasyonun, milliyetçi propagandadan daha etkili olacağına inanıyorlardı" diyor (3).

Azadi yöneticileri, köylü kitlesinin bilinç düzeyine ilişkin bu değerlendirmelerinde yalnız değiller. Mustafa Kemal de Türk ve Kürt köylülerini, Hıristiyan Yunan ve Ermeni'ye karşı İslamı savunma propagandasıyla savaşa sürmüştür.

Ayaklanma kanlı bir biçimde bastırıldıktan sonra, Azadi yöneticileri, Diyarbakır "İstiklal Mahkemesi" tarafından yargılandılar. Gerek mahkeme başkanı hakim, gerekse devletin savcısı, ayaklanmanın niteliğini açık biçimde tanımıştır. Mahkeme başkanı, sanıklara şu suçlamayı yöneltiyordu: **"İçinizden bazıları hükümetin idari yolsuzluklarını, diğer bazılarınız halifeliğin savunmasını ileri sürmekte. Ancak hepiniz bir noktada birleşiyorsunuz, o da, bağımsız bir Kürdistan kurmaktır."** Savcı ise bununla bağlantılı olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasında önemli ölçüde etkisi bulunan diğer ulusal bağımsızlık hareketlerine işaret etme gereğini duymuştur: "Ülkemizin, -ebedi Türkiye'nin- Doğu vilayetlerinde meydana gelen devrimin nedenleri ve kaynağı ile bundan kısa bir süre önce Bosna-Hersek'te meydana gelen ayaklanmanın nedenleri arasında fark yoktur. Kürt devrimine yol açan ideal ve amaçlar, Suriye, Filistin'de kopmalara yol açanlarla aynıdır". (4)

Ankara'da Büyük Millet Meclisi tarafından 1925'te çıkarılan ve düzeni korumayı amaçlayan yasa ile hükümete, "isyancıları, gericileri ve yıkıcı güçleri" etkisiz hale getirme konusunda, olağanüstü yetkiler tanınıyordu. (5) Böylece Kemalizmin ayaklanma konusundaki resmi görüşü kesinlik kazanmış oldu. Bu görüş komünist tarih yazımına da geçmiştir; zira **TKP** ve **Komintern** de ayaklanmayı aynı şekilde, **"İngiliz emperyalizminin de gizli onayıyla Türk gericiliğinin yeniden yapılanmasına yönelik bir girişim"** olarak değerlendiriyorlardı (6).

Demokratik Alman Cumhuriyeti tarihçilerinden **Werner, Markov** ve **Glasneck** gibi Steinhaus da ayaklanmanın sadece "anti-cumhuriyetçi ve laiklik karşıtı" yanını ve dolayısıyla "gerici karakterini", görüyor. (7)

Büyük Britanya'nın, özellikle **Musul sorununun** çözümüne dek, Türkiye'nin zayıf düşmesinde çıkarı bulunduğuna kuşku yokken, ayaklanmanın onun tarafından desteklendiğine ilişkin deliller hiç olmamıştır. Ancak delil olmadığına bakılmaksızın, bu konuda, **Lenin**'in görüşlerini hatırlatmakta yarar var. Bu görüşlere göre, **ulusal kurtuluş mücadelesinin emperyalist bir güç tarafından kullanılabileceği gerçeği, sosyal demokratları, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını tanımaktan vazgeçmeye götüremez.** (8)

Ankara'da Büyük Millet Meclisi tarafından 1925'te çıkarılan ve düzeni korumayı amaçlayan yasa ile hükümete, "isyancıları, gericileri ve yıkıcı güçleri" etkisiz hale getirme konusunda, olağanüstü yetkiler tanınıyordu. (5) Böylece Kemalizmin ayaklanma konusundaki resmi görüşü kesinlik kazanmış oldu. Bu görüş komünist tarih yazımına da geçmiştir; zira TKP ve Komintern de ayaklanmayı aynı şekilde, "İngiliz emperyalizminin de gizli onayıyla Türk gericiliğinin yeniden yapılanmasına yönelik bir girişim" olarak değerlendiriyorlardı.

Ayaklanmanın gerici olduğu biçimindeki iddialara eleştirici bir biçimde yaklaşan Demokratik Almanyalı oryentalist **Brentjes**, "Dini örgütlerin ve tarikat liderlerinin etkin rol oynamasının Kürtlere özgü" bir durum olmadığını, "proleter olmayan, özellikle ezilen halkların köylü hareketlerinde" görülen bir durum olduğunu belirtmiş ve bu tavrıyla takdire layık bir istisna teşkil etmiştir. (9)

Nehru, daha 30'lu yıllarda **Şeyh Sait** ayaklanmasına ilişkin alternatif bir değerlendirme sunmuştur. O, şöyle yazıyor: **"Böylece kendi özgürlükleri için savaşan Türkler, özgürlük isteyen Kürtleri ezmiştir.** İlginç bir durum ki, savunmada sunulan bir milliyetçilik, giderek saldırgan bir yapıya bürünüyor ve özgürlük için mücadele, başkaları üzerinde hakimiyet kurmaya dönüşüyor." Nehru'ya göre, Kürtlerin yarattığı huzursuzluk, Büyük Britanya tarafından sempatiyle karşılansa bile, durum açıktır: "Dini katılığın ayaklanma ile ilişkisi olduğu açık, ama aynı şekilde Kürt milliyetçiliğinin de ayaklanma ile bağı bulunduğu da açıktır. Muhtemelen milliyetçi motif daha ağır basmıştır". (10)

Kürt bağımsızlık hareketinin gerici karakterde olduğu görüşü ve bunun baskılara gerekçe yapılması, başka nedenlerden dolayı da örneğin, Mustafa Kemal'in ve onun takipçilerinin, en gerici büyük toprak sahipleri ve şeyhlerle, hem de Kürt olanlarla, kökenlerini inkar ettiği müddetçe, onlarca yıl boyunca sıkı bir işbirliği yapmış olmaları karşısında inandırıcı görülmüyor. Böylesi ağa ve şeyhler, sık sık TBMM'ne aday olarak gösterilmişti. Bu, 1946 yılına kadar devam eden tek partili sistemde seçilmek anlamına geliyordu. Türk sosyologu **İsmail Beşikçi** haklı olarak, M. Kemal'in işine yaradığı müddetçe, geleneksel gerici yapıyı ortadan kaldırma konusunda istekli olmadığı sonucuna varıyor. Beşikçi'nin belirttiği gibi, bu Kürt şeyhlerinden biri, 1920'den 1950'ye kadar milletvekili olan Vanlı **İbrahim Avras**, aşırı anti-komünistliği ve Kürt ulusal hareketini karalamakla Kemalistlere sürekli hizmette bulunmuştur. (11)

Kemalistlerin bu görüşünü devralan komünistler, bu yaklaşımlarını Marksist teorisyenlerden yaptıkları ve duruma uygun düşen alıntılarla "gerekçelendirme" yoluna gitmişlerdir. Örneğin, Lenin, "Ulusal ve Sömürge Sorununa İlişkin Tezler Taslağı"nda, "Feodal ve patriarkal köylülük ilişkilerinin ağır bastığı geri konumdaki devlet ve milletlerde dinci, her türden gerici ve Ortaçağ kalıntısı güçlere karşı mücadelenin" ve özellikle, "Büyük toprak sahiplerine ve her türden feodalizm ile feodal kalıntılara karşı olan" köylü hareketlerinin desteklenmesinin gereğine işaret etmiştir. (12)

Diğer taraftan **Lenin,** tartışmalı bir sorun olan ve daha sonraki yıllarda sık sık gündeme gelen **Komünist Enternasyonal**'in, ulusal kurtuluş hareketlerini desteklemesi konusunda şu görüşlere varır: "Biz komünistler olarak, sömürgelerdeki burjuva kurtuluş hareketlerini, bu hareketler gerçekten devrimci oldukları ve temsilcileri bize, köylüleri ve sömürülen geniş yığınları devrimci bir ruhla eğitip örgütlememizde, güçlük çıkartmadıkları zaman desteklemeliyiz". (13) Kemalist hareket hiçbir zaman bu ön koşula sahip bulunmamıştır.

Ulusal hareketlerin desteklenmesini kesin olarak, onların "emperyalizmi zayıflatması ve yıkıma götürmesi" şartına bağlayan **Stalin** olmuştur (14). Diğer taraftan **Komintern 4. Kongresi**, 1922'de, sömürge ülkelerde devrimci hareketlerin sınıfsal güçlerini ayırma yoluna gitmiş, feodal-patriarkal düzenin, yerel aristokratlarla geniş halk yığınlarının birbirinden ayrışmasını sağlayacak durumda olmadığı yerlerde, "Üst katmanlara mensup bu temsilcilerin, emperyalizmin saldırgan politikalarına karşı mücadelede aktif liderler olarak ortaya çıkabileceği" tespitinde bulunmuştur (15). Görüldüğü gibi alternatif görüş ve yorumlar varolmuştur. Sorulması gereken, komünistlerin neden Kemalist görüşe sarıldıkları ve bu görüşün içeriğinin ne olduğudur.

Kemalizm ve Kürt Sorunu

Bu yazıda Kemalist ideolojiye ve onun yönlendirdiği burjuva devriminin özelliklerine, Kürt ulusal bağımsızlık hareketleriyle olan bağlantısı çerçevesinde değinilecektir. Çoğu burjuva ve komünist yazarlar, emperyalist müttefiklerin planlarına karşı Türk burjuva ulusal devletlerinin oluşumunu, M. Kemal'in tarihsel bir başarısı olarak değerlendiriyorlar. Odak noktasını, günümüze dek süren, "etnik, dil ve dini açıdan homojen bir yapı" arzeden birlikçi, üniter Türk devlet tezi oluşturuyor. (16) Ancak bu tez, neden ilk kez cumhuriyetin kuruluşundan sonra ileri sürülmüştür?

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından ve **1918 Mondros Ateşkes Anlaşması**'ndan sonra müteffik güçler, önce sultanlık rejimine, daha sonra da kurulacak olan hükümete, Türkiye'yi İç Anadolu'yla sınırlı tutan Sevr Anlaşması'nı (1920) dayatmıştır. Arabistan ve Balkan ülkeleri, boşaltılmak zorunda kalınmıştır. Büyük Britanya, Fransa, İtalya ve Yunanistan Anadolu'da etkinlik kurmuştur. Anlaşmada bağımsız bir Kürt ve Ermeni devletinin kurulmasının öngörülmesi, petrol yataklarının bulunduğu Yakın ve Ortadoğu bölgelerini kontrol altına almayı hedefleyen emperyalist niyetlerle ilintiliydi. Mustafa Kemal'in Sevr Anlaşması'na karşı Osmanlı İmparatorluğu'nu kurtarmak için yürüttüğü mücadele, giderek emperyalistlerin ulusal sorun konusunda sahnelediği oyuna, esnek bir biçimde uydurulmuştur.

M. Kemal sık sık kendisini, "Şark'ın ezilen tüm halklarının davasının" savunucusu olarak ileri sürmüştür. Misak-ı Milli'de (1920) imparatorluğun, "Müslüman-Osmanlı çoğunluğunu" oluşturan Türk ve Kürtlerin etnik haklarına saygı duyulacağı kesin bir ifadeyle belirtiliyordu. (17) M. Kemal, Kürt din adamları ve aşiret liderlerinden yardım istiyordu. Böylece Kürt-Türk kardeşliği adı altında, "işgalciliğe ve ayrımcılığa karşı bir programa" dayalı olarak, "Yunan ve Ermenilerin ülkeyi işgal edeceği" sloganıyla sürdürülen bağımsızlık merkezini ve cephe gerisini Kuzeybatı Kürdistan oluşturuyordu. (18) Bu aşamada M. Kemal, "Türkleri ve Kürtleri, ülkenin sahipleri olarak" ilan etmiştir. (19) Şubat 1923'te **M. Kemal** bir gazeteciye şöyle diyordu: **"Kürtler başlı başına bir millettir ve hak sahibidirler. Ancak biz iç içe yaşıyoruz. Ayrılmak çözüm değildir. Kürtlere yerel bir otonomi vermeyi planlıyoruz".** (20) Bu çizgi Lozan Konferansı'nda da Türkiye'yi temsil eden İsmet İnönü tarafından savunulmuştur: "TBMM hükümeti Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de hükümetidir". Ve İnönü, Büyük Britanya'nın, Kürtlerin bağımsızlık istedikleri yolundaki itirazlarını çürütmek amacıyla, Türkler ile

Kürtler arasındaki bağlılığın altını çizmiş ve onların Birinci Dünya Savaşı'ndaki fedakarlıklarını, "Kürtlerin Türklerle aynı saflarda, aynı idealler uğruna" mücadelesini ve kurtuluş savaşı sırasında oynadıkları rolü övmüştür. (21)

Sevr Anlaşması yerini Lozan Anlaşması'na bırakmıştır. 29 Ekim 1923'te M. Kemal, Türkiye Cumhuriyeti'ni resmen ilan etmiştir. Hemen ardından, ulusal meclisin Kemalist olmayan milletvekillerini tutuklattırmıştır. Bunu Kürt dilinin yasaklanması ve nihayet Kürt halkının varlığını inkar izlemiştir. Asimilasyon ve mecburi iskan politikası da bunlara eşlik etmiştir. Böylece M. Kemal'in düşüncesine uygun olarak, üniter Türk ulusal devleti içte ve dışta gerçekleştirilecekti ve bunda, büyük oranda başarılı da olundu. Nitekim **Werner** ve **Markov,** 70'li yılların sonunda, "Türk halkının etnik sınırlarını kapsayan bağımsız bir burjuva devlet örgütünün kurulmuş olmasını" M. Kemal'in özel bir başarısı olarak değerlendirmişlerdir. (22)

M. Kemal'in önderliğindeki **"bağımsızlık savaşı" her ne kadar müttefik güçlerin somut planına karşı yürütülmüşse de diğer taraftan o, Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk olmayan, örneğin Ermenistan ve Kürdistan'ın mücadelesi söz konusu olduğunda, ezilen halkların kurtarıcısı olarak değil de müttefik güçlerin bir rakibi olarak ortaya çıkmıştır.**

Sovyetler'in eski tavrında değişiklik

Komünistler, savaşın sadece büyük emperyalist güçlere karşı olan yüzünü görmüş ve bundan dolayı da ona anti-emperyalist bir karakter biçmiştir. Onlar, bu tavırlarını otomatik bir biçimde Türk cumhuriyetine de uyarlamışlardır. Kemalizme ilişkin olumlu değerlendirmelerini, özellikle onun, tarihsel bir kesitte genç Sovyet iktidarı açısından özel bir önem taşıyan dış politikadaki rolüne dayandırmışlardı. Sovyet tarihçilerinin yargıları şunu gösteriyor: "Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nden ve dünya savaşının sona ermesinden sonra Türkiye, İran, Afganistan ve Doğu Arabistan ülkeleri amansız başkaldırılara sahne olur. ...Burjuva milliyetçi, hatta feodal monarşik yönetimlerine rağmen bu mücadele, dünya devrimci hareketinin bir parçasını oluşturuyordu ve uluslararası politika üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. O, emperyalist güçleri zayıflatıyor ve onlar arasındaki çelişkileri derinleştiriyordu". (23)

Böylece 60'lı yıllarda devrimci sürecin anlamı, büyük ölçüde, emperyalizmi zayıflatma fonksiyonuna indirgenmiş oluyordu. Sovyetler Birliği'nin, devrimci hareketlere ne zaman kendi güvenlik ve egemenlik çıkarları açısından bakmaya başladığını saptamak güç. Burada verilen örneklerden, daha Lenin döneminde Sovyet dış politikasının yer yer, esas olarak 1917'de, "Barış Deklerasyonu"nda inandırıcı bir biçimde formüle edilen ilkelere bağlı kalmadığı anlaşılıyor: "Şayet bir ulus zora dayalı olarak, mevcut bir devletin sınırları içerisinde tutuluyorsa ve şayet bu ulusa, açıkça dile getirdiği istemine karşı, -bu istemin basında, ya da halk toplantılarında, partilerinin kararlarında ya da protesto ve ayaklanmalarında ulusal baskıya karşı ifade edilmiş olunması halinde- istilacı tarafın güçlerini tümden geri çekmesinden sonra, ya da güçlü ulusun onayıyla devletsel varlığı konusunda, hiçbir baskıya maruz kalmadan karar verebilme hakkı verilmiyorsa, bu durumdaki bir birleşme ilhaktır; bir başka deyişle zor kullanma anlamına gelmektedir". (24)

Aynı yılda emperyalist gizli belgelerin yayınlanmasıyla Sovyet Rusya'sı, Ortadoğu'nun emperyalist çıkar bölgelerine göre bölüşümünü öngören **Syket-Picot Anlaşması**ndan geri çekildi. O, 1921'de, Türkiye ile yapılan dostluk anlaşmasında, Osmanlılar tarafından ilhak edilmiş olan **Kürdistan** ve **Ermenistan**'ı kapsayan bölgeyi Türk toprakları olarak tanımıştır. Taraflar herhangi bir grubun, her iki devletin toprakları üzerinde her türlü hak istemini reddedeceklerini dile getirmiştir. (25)

Sovyet Rusya'sının 1917 ile 1921 yılları arasındaki tavır değişikliği nasıl açıklanmalı? Burada Sovyet dış politikası ile teorinin "pragmatik" bir biçimde ayrılması mı sözkonusu; ya da barış deklerasyonu sadece bir taktik veya boş bir laf mıydı?

Dostluk anlaşması öncesi M. Kemal, 26.04.1920 tarihli bir yazıyla Sovyet Rusya'dan, emperyalist müttefiklere karşı yardım talebinde bulunmuştu. Bu isteme olumlu cevap verilmişti. Buna rağmen, M. Kemal'in dış politikada Sovyet Rusya'ya yakınlaşması, kendi saflarında tartışmalıydı. Özellikle Kazım Karabekir etrafında toplanmış bulunan ve büyük Turancı, Türk diline mensup halkların birliği temelinde, yayılmacı emeller besleyen güçlerin temsilcileri tarafından onay görmüyordu. Bunlar, Ermenistan ve Gürcistan'ın burjuva hükümetleriyle savaşmayı göze almış ve Rus federasyonu içinde bulunan Türki halkların yaşadığı bölgelere yönelik ilerleyişi devam ettirmek istiyorlardı. Bu yayılmacı girişimler bir yandan, Trans kafkasya'nın burjuva iktidarları diğer yandan, her iki devlet için hassas olan sınır bölgesi teşkil ediyordu. Bunun için her iki tarafın yararına olacak bir uzlaşma formülünün bulunmasına çalışılıyordu. M. Kemal, Sovyet iktidarına gönderdiği bir yazıda, Dağıstan'da otonom bir (Türk) cumhuriyetin kuruluşunu onaylamış ve bununla büyük Turancı güçleri geri çağırmıştır. Lenin bu jesti, Mustafa Kemal'e yazdığı 7.1.1921 tarihli bir telgraftan anlaşıldığı gibi, doğru biçimde değerlendirmiştir: "Yazınızla, Sovyet hükümeti, Sovyet Rusya'sının, Rus fede-

rasyonuna dahil uluslara yönelik politikasının tarafınızdan sempatiyle karşılandığı inancına varmıştır... Bizim küçük uluslara yönelik olarak uyguladığımız yöntemlerin tarafınızdan doğru biçimde anlaşılmış olmasından memnuniyet duymaktayım. Bu yaklaşımınız, karşılıklı anlayışın ve güvenin gelişmesine katkıda bulunacaktır". (26)

Lenin'in telgrafından üç hafta sonra, 1919'da, Bakü'de kurulmuş olan **Türkiye Komünist Partisi**'nin, neredeyse tüm yönetim kadrosu, Türkiye sınırlarını geçtikten sonra öldürülmüştür.

16 Mart 1921'de Sovyet Rusya'sı, Türkiye ile imzaladığı dostluk anlaşmasında, henüz M. Kemal'in Türk ve Kürt olarak iki ulusun varlığından söz etmek zorunda bulunduğu bir dönemde, Türk devletinin toprak bütünlüğünü tanımıştır.

Sovyet Rusya'sı, kendisinin de zaman zaman katıldığı **Lozan Konferansı (1922-1923)** sırasında, Türk tarafının **Sevr Anlaşması**'nın ve kapütülasyonların kalkmasına ilişkin talebini desteklemiştir. Sovyet "diplomasi tarihi"nin değerlendirmesine göre, Türklerin konferansta takındıkları kararlılık, onların özellikle "Sovyet devletinin büyük desteğinin kendilerinin arkasında bulunduğu duygusundan" geliyordu. (27)

Pragmatik bir güvenlik politikasının yararına, barış deklerasyonunun enternasyonalist ilkelerinden uzaklaşıldığı, kendisini Sovyetler'in Musul sorununa karşı takındıkları tavırda açıkça görülüyor. Musul sorunu, 1925'te Milletler Cemiyeti'nin nezdindeki görüşmelerde ele alınıyordu. Petrol bakımından zengin ve çoğunlukla Kürtlerin yaşadığı, ancak **Türkiye, Büyük Britanya** ve **Fransa**'nın sahiplenmek istediği Musul bölgesinin kaderini Büyük Britanya kendi lehine belirledi. Kürtlere kesin olmayan otonom haklar vaatleriyle, Musul bölgesi, o dönemde Büyük Britanya tarafından oluşturulan Irak himayesine dahil edilmiştir.

Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçerin 21.12.1925'te Milletler Cemiyeti'nin kararını protesto etmiş, ancak bu protesto, İngilizlerin acımasız bombardımanı altında ezilen **Şeyh Mahmut** önderliğinde bağımsızlık mücadelesi veren Güney Kürdistan'ın çıkarları için değildi. Hayır, Çiçerin Türk çıkarlarının savunuculuğunu yapıyordu. "Sözkonusu karar, Musul'un Türkiye açısından sahip olduğu stratejik önemi dikkate almamaktadır". (28) Lozan Anlaşması, emperyalizmin Türkiye'ye karşı günümüze dek belirleyici olan tavır değişikliğine gittiğine işaret ediyordu: Türkiye'yi Sovyetler Birliği'ne karşı bir sıçrama tahtası olarak kullanmak. Sovyetler Birliği buna bakmaksızın belirli bir zaman kesiti hariç, dış politikaları doğrultusunda daima Kemalizmin sözde anti-emperyalist karakterine sarılmaktan geri durmadı. Bu durum zorunlu olarak, Kürt bağımsızlık mücadelesinin gerici ve emperyalist güdümlü olarak tanımlanmasını beraberinde getirmiştir.

Anti-Emperyalist Kemalizm?

Kürt burjuva ulusal hareketi, **Hoybûn** tarafından yürütülen ve yine **M. Kemal** tarafından kanlı bir biçimde ezilen **Ağrı ayaklanması (1927-1931)**, **Komünist Enternasyonal** tarafından bilinen yaklaşımla değerlendirilmiştir: "Ağrı Dağındaki mücadelenin arkasında yine, SSCB'nin etrafına demir bir perde örmek isteyen uluslararası emperyalizmin bulunduğu görülmektedir". (29)

Lozan Anlaşması, emperyalizmin Türkiye'ye karşı günümüze dek belirleyici olan tavır değişikliğine gittiğine işaret ediyordu: Türkiye'yi Sovyetler Birliği'ne karşı bir sıçrama tahtası olarak kullanmak. Sovyetler Birliği buna bakmaksızın belirli bir zaman kesiti hariç, dış politikaları doğrultusunda daima Kemalizmin sözde anti-emperyalist karakterine sarılmaktan geri durmadı. Bu durum zorunlu olarak, Kürt bağımsızlık mücadelesinin gerici ve emperyalist güdümlü olarak tanımlanmasını beraberinde getirmiştir.

Kürtlerin yine ırkçı baskı politikasına karşı çıkışı olan (30) **Dersim ayaklanması** da (1937-1938), M. Kemal ve komünistler tarafından aynı şekilde değerlendirilmiştir. M. Kemal, buna ilişkin olarak, 1936'da Büyük Millet Meclisi'nde şöyle diyordu: "İçişlerimizin en önemli sorunu Dersim sorunudur. Bu korkunç çıbanı yok etmek ve kurutmak amacıyla hükümete sonsuz ve geniş yetkiler verilmelidir". (31) TKP'nin sonraki Genel Sekreteri İsmail Bilen, bu görüşü Komintern'in önünde şöyle savunmuştur: "Ankara hükümeti Dersim bölgesinde, Kürt aşiretlerinin yeni ve gerici ayaklanmasını bastırmaya uğraşıyor... Biz, Kemalizmin enerjik reformlarına karşı çıkarları tehlikeye düşen feodal aşiret reislerinin, yenilgiye mahkum direnişlerinin yer aldığı bir dönemden geçiyoruz". (32)

Kısa süre sonra, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından, Kemalizmin sözde anti-emperyalist karakterinin dayanaksız olduğu açığa çıkmıştır. İngiliz-Fransız bloku ile faşist blok arasında yalpalayan Türkiye, faşizmin Sovyetler'e saldırısından hemen önce, 18.6.1942'de, bir Alman-Türk dostluk anlaşması imzalamıştır. Komünistler bu adımı Kemalizme "ihanet" olarak nitelemiştir. Ancak onlar, M. Kemal'in başından beri azgın bir an-

ti-komünist olduğunu görmezlikten gelmiştir. Saraçoğlu yönetimindeki Kemalist iktidar, Alman faşistlerine, "İnönü'nün, Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nin yıkılması parolasına bağlı olduğu" güvencesini vermiştir. Daha 27 Ağustos 1942'de Saraçoğlu, Sovyetlerin sınırları içinde kalan Türk diline mensup halkların yaşadığı bölgelerin idaresinde söz sahibi olma talebini dile getirmiştir. (33)

M. Kemal'in göklere çıkarılan realistliğinin, örneğin büyük Turancı emellerden feragat etmesinin, yalnızca zamansal açıdan politik bir öncelik ve dönemin güçler dengesinin değerlendirmesinin bir ürünü olduğu ortaya çıkmış bulunuyor. Zira Türkiye, değişmiş görünen koşullarda, yine büyük Turancı taleplerle, günümüzde olduğu gibi ortaya çıkmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye NATO üyesi olmuştur. Şimdi Sovyetler'in, M. Kemal'in 1938'de ölmesinden sonraki döneme ilişkin değerlendirmelerinde, Türk politikasına yönelik eleştirici yorumlar görülüyor. Bununla Kürt sorunu da yeni bir biçimde gözlemlenmiştir. Örneğin Sovyetler'in "Dünya tarihi", M. Kemal'in mirasçılarının, M. Kemal'e mal edilmeyecek olan, ancak gerçekte M. Kemal'in ürünü olan politikasını eleştiriyor: "Ulusal sorunda, hakim sınıfların Kürt, Arap, Laz gibi ulusal azınlıkları Türkleştirmeye yönelik azgın şoven politikasının karakteri açığa vuruyor... Ulusal zulüm ve ağır vergi yükü, sık sık açık ayaklanma biçimi alan, hoşnutsuzluk ve huzursuzluklar yaratmıştır. En önemli ayaklanma, 1937'de 30 bin Kürdün politik haklarını talep etmesiyle başgöstermiştir". (34)

1930'lu yılların ikinci yarısına dek, Kürt ayaklanmalarına gerici sıfatını yakıştıran İ. Bilen, Sovyetler'in dönüş manevrasına ayak uydurmuştur. O, 50'li yılların bakış açısıyla, Kemalizmi sonradan faşist olarak yargılarken, Türk olmayan halkların kanlı biçimde baskı altında tutulmuş olmasını anlamıştır: "Kemalistler zalimlikleriyle kana susamış sultanları bile geride bırakıyorlar. Kemalistlerin zoraki tedbirlerle Türkleştirmeğe çalıştığı, boyunduruk altında tutulan azınlıkları anımsayalım... Kürtleri kitleler halinde yok ettiler. Aynı şeyi Ermenilere karşı da yaptılar. Yüzlerce Kürt köyü yıkıldı, yerle bir edildi". (35)

1960 askeri darbesinden sonra Bilen, Sovyetler'i takip ederek, eski Kemalist düşlere geri dönmüştür. O, 1980 gerici askeri darbesinden sonra da, komünistler ve Kemalistler arasındaki eylem birliğini gerekçelendirirken, bu düşlere bağlı kalmıştır. (36) Ancak Kürt sorununa ilişkin olarak eski görüşlere dönüş artık mümkün değildi. Zira Kürt feodal güçlerinin, bağımsızlık hareketi üzerinde etkileri kalmamıştı artık. Türkiye'nin NATO üyeliği ise emperyalist çıkarlar görüşünü zorlaştıran bir etkendi. Daha esnek bir varyant gerekliydi. Böylece ulusal sorunun varlığı kabul edildi; ama hiçbir zaman Lenin'in Kürt halkının ayrılma hakkını, şartsız biçimde kabul etmeyi öngören talebi kabul edilmedi. "Gerici" tanımlamasının yerini, ondan daha az aşağılayıcı olmayan "ayrılıkçı" ve PKK'ya yönelik olan "terörist" tanımlamaları aldı. Kürt hareketinin bazı kanatları tarafından ileri sürülen, Kürtlerin birleşik bir Kürdistan'da birliği istemi, bölgedeki anti-emperyalist sürece ters düşüyor gerekçesiyle reddediliyordu. (37) TKP'nin Kürt sorununa ilişkin tutumunda ve onun belgelerinde, TİP'le biten sonuna dek ilkesel değişiklikler olmamıştır.

Sovyet dış politikasına ve yanlı komünist partilerinin, ezilen Kürt halkı açısından tavrına bakıldığında, TKP'nin de İran, Irak ve Suriye komünist partilerinin de Sovyetler'in dış çıkarlarına uyarlanmış oldukları çok açık bir biçimde görülür. Ve bu çıkarlar, sadece Sovyet sınırlarının güvenliğiyle sınırlı kalmıyordu.

Kendi kaderini tayin hakkının Sovyet dış politikasına tabi kılınması

Evet, Lenin, "Her ülkedeki proleterya mücadelesinin çıkarlarının, proleteryanın dünya çapındaki mücadele çıkarlarına" (38) tabi kılınmasını talep etmi; ama o, hiçbir zaman ezilen halkların kendi kaderini tayin hakkının Sovyet dış politikasına tabi kılınmasını talep etmemiştir. Ve de o, proletaryanın dünya çapındaki mücadele çıkarları, eşittir Sovyetlerin dış politikası olarak görmemiştir. Lenin'in, ezilen halkların kendi kaderini tayin hakkına ilişkin teorik belirlemeleriyle, onun sorumluluğundaki dış politika arasındaki çelişkiye daha önce dikkat çekilmişti. Teoriyi her dönemin gereksinimlerine uyarlamak ve bu arada dünya komünist hareketini kendi hizmetine sunmak olarak, giderek artan bir biçimde ortaya çıkan eğilimin sorumluluğunu ise onun takipçilerinin omuzlarına yüklemek gerekir.

Bu eğilim, kendisini Sovyet parti ideologlarının komünist enternasyonale ilişkin yapıtlarında göstermektedir. Bu meyanda yazarlar, dünya devrimci sürecinin kaderinin artan bir ölçüde, SSCB'nin her yönden güçlendirilmesine bağımlı olmasına yol açan bir yasallık ortaya koydular. Nitekim Sovyet komünistleri arasında ve dünya komünist hareketinin büyük bir kesiminde, SBKP'nin komünizmin öncüsü ve yol açıcısı bir güç olarak, enternasyonalist sorumluluğunu, öncelikle, "Sovyet iktidarını güçlendirmeyle" (39) yerine getirilebileceği inancı hakimdi.

Bu şartlar altında, desteklenmeleri birincil konumda tutulan Sovyetler'in egemenlik çıkarlarıyla

çelişen kurtuluş hareketleri, bundan dolayı zorunlu olarak "feda edilmiştir". Şayet böylesi bir hareket, örneğin Irak'taki Kürt hareketi gibi, sonradan ABD'ye yaslanmış olsa, bu, onun emperyalist güdümlü oluşunun ispatı olarak görülüyordu. SSCB'nin olumsuz tavır takınması buna dayandırılıyordu. Ayrıca önce Komintern, daha sonra sözkonusu komünist partileri de bu tavrın ideolojik gerekçelerini sağlıyordu. Kürt sorunu konusundaki bu uygulamalar, sözkonusu partilerin saflarında zaten var olan şovenist potansiyelin aşırı biçimde güçlenmesine yol açmıştır.

Lenin döneminde farklı yaklaşımlar, Komintern içinde sert bir biçimde tartışılırken, onun ölümünden sonra, çabucak kenara atılmış ve susturulmuştur. Sovyet dış politikasında, düşünülebilecek ve mümkün olabilecek alternatifler, muhalif güçlerin, parti düşmanı ve hain olarak atılmasından sonra, artık tartışma gündeminde yer almıyordu. Anti-emperyalist mücadeleye ve kapitalist olmayan kalkınma yoluna ilişkin teorilerin, Sovyet çıkarlarına ne denli tabi kılındığı, "dünya devrimci hareketinin" çıkarlarını ne denli yansıttıkları, tek tek ele alınarak incelenmeyi gerektirmektedir.

Tek tek ulusal kurtuluş hareketlerine yönelik, yararlılık ilkesine göre bu tavır alışın, çifte standart yaklaşımının, komünistlerin inandırıcılığına büyük darbe vurduğu kesindir.

KAYNAKLAR

(1) M. M. van Bruinessen, Ağa, Şeyh ve Devlet, Berlin 1989, S. 431

(2) Age. S. 407

(3) Age. S. 431

(4) Lucien Rambout, Kurdistan 1918-1946, İstanbul o.J., S.35f

(5) Johannes Glasneck, Kemal Atatürk und die Moderne Türkei, (M. Kemal Atatürk ve Modern Türkiye) Berlin 1971, S. 226

(6) Aydın Ender, Ursprung und VermÑchtnis des Kemalismus, (Kemalizmin Kaynağı ve Mirası) S. 88, in: Ayres, Doğan u. a. Türkei, Staat und Gesellschaft, (Türkiye, Devlet ve Toplum), Frankfurt/M 1989, bakınız Georges S. H. Harris, The Origins of Communism in Türkey (Türkiye'de Komünizmin Kaynakları), Standfort 1967, S.136

(7) Bakınız, Ernst Werner, Walter Markov, Geschichte der Türken von den AnfÑngen bis zur Gegenwart (Geçmişten Günümüze Türklerin Tarihi), Berlin 1978, S. 254, Glasnecek, adı geçen eser S. 227, Kurt Steinhaus, Soziologie der türkischen Revolution (Türk Devriminin Sosyolojisi).

(8) W. İ. Lenin, die sozialistische Revolution und das Selbstbestimmungsrecht, (Sosyalist Devrim ve Kendi Kaderini Tayin Hakkı), Lenin, Toplu eserler, 22 cilt, Berlin 1977, S. 150

(9) Burchard Brentjes, Zu einigen Problemen der Geschichte der kurdischen Nationalbewegung (Kürt Ulusal Hareketi Tarihindeki Bazı Sorunlar Üzerine), Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther UniversitÑt, XIII, jg. H. 9/10, Halle 1964, S. 683

(10) Abdulrahman Kasımlo, Kurdistan and the Kurds (Kürdistan ve Kürtler), Prag 1965, S..51

(11) İsmail Beşikçi, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Tüzüğü ve *Kürt* sorunu, Istanbul 1978, S. 193f, 250

(12) W. İ. Lenin, Ursprünglicher Entwurf der Thesen zur nationalen und kolonialen Frage (Ulusal ve Sömürgeler Sorununa İlişkin Tezler Taslağı), Lenin, Toplu Eserler, 31. cilt, Berlin 1974, S. 137

(13) Der II. Kongress der kommunistischen Internationale (Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi), Lenin, Toplu eserler, 31. cilt, S. 230

(14) Josef Stalin, der Marxismus und die nationale und koloniale Frage (Marksizm, Ulusal ve Sömürge Sorun), Berlin 1952, S. 250f

(15) Die kommunistische Internationale, kurzer historischer Abriss, (Komünist Enternasyonal'in Özet Tarihçesi), Hrg. von Institut für Marxismus-Leninismus beim ZK der KPdSU, Berlin 1970, S. 207

(16) Steinhaus, age. S. 139

(17) İsmet Şerif Vanlı, Die nationale Frage Türkisch-Kurdistan (Türkiye Kürdistanı'nda Ulusal Sorun), Frankfurt/Main, 1980, S. 39

(18) Steinhaus, yukarda adı geçen eser, s. 61 ve Ender, yukarda adı geçen eser, S. 75. Des weiteren sei angemerkt, dass sowohl die Armenier als auch die Griechen schon lange Anatolien besiedelten, bevor der erste Türke diese Region betrat. (Türklerin bu bölgeye gelmesinden çok önce, Ermeniler ve Rumlar'ın Anadolu'da yaşadıklarını belirtmek gerek).

(19) Doğu Perinçek, Die Einsperrung von Menschen aufgrund ihrer Gedanken ist Mord (İnsanların düşüncelerinden dolayı hapse atılması cinayettir), Kurdistan-Report, Ekim 1990, S. 15

(20) Aynı eser

(21) Vanlı, age, S. 250

(22) Werner Markov, age. S. 250

(23) Weltgeschichte in zehn BÑnden (On ciltte dünya tarihi), yayınlayan: Akademie der Wissenschaften der UdSSR (Sovyet Bilim Akademisi), 8. Cilt, Berlin 1966, S. 442

(24) Bakınız: Handbuch der VertrÑge 1971-1964, yayınlayan Helmuth Stoeker, Berlin 1968, S. 165

(25) Bakınız: Fadıl Rasoul, Grossmachtpolitik und Freiheitskampf (Süper Güç Politikası ve Özgürlük Mücadesi), Wiyana 1988, S. 88f

(26) W. İ. Lenin, Briefe (Mektuplar), VII. Cilt, Berlin 1970, S. 305

(27) Geschichte der Diplomatie, (Diplomasi Tarihi) 3. Cilt, Moskovaa 1974, S. 271

(28) Rasoul, a. a. O., S. 92

(29) Chris Kutschera, Le mouvement national Kurde (Kürt Ulusal Hareketi), Paris 1979, S. 93

(30) Bakınız, Brief von Seyit Rıza vom 30. 7. 1937 an das britische Aussenministerium, (Seyit Rıza'nın 30.7.1937 tarihli İngiliz Dışiyleri Bakanlığı ile Halklar Birliği'ne yazdığı mektuplar), Nokta, 28.4.1987, und Brief an den Völkerbund vom 20.11.1937, Gassemlou, age. S. 59

(31) age. S. 59

(32) Nokta, 28.4.1987, S. 20

(33) Johannes Glasneck, Inge Kircheisen, Türkei und Afghanistan-Brennpunkte der Orientpolitik im zweiten Weltkrig (Türkiye ve Afganistan: İkinci Dünya Savaşı'nda Doğu Politakası), Berlin 1968, S. 87

(34) Weltgeschichte (Dünya Tarihi), 9. Cilt, Berlin 1967, S. 483

(35) S. Üstüngel (Bilen), Der Kampfweg (Savaş Yolu), Berlin 1967, S. 483

(36) Bericht des Politbüro, vorgetragen vom Genossen İ. Bilen (TKP Genel Sekreteri İ. Bilen'in MK'ya Sunduğu Rapor), GeneralsekretÑr des ZK KPdT auf dem Plenum des ZK der KPdT, Ağustos 1981, S. 47

(37) age. S. 51

(38) Lenin, ursprünglicher Entwurf...., age. S. 138f

(39) Die kommunistische Internationale, age. S. 670.

HER MIRINEK JİYANEK E, HER DILOPEK XWİN XELATEK E.

Ramazan Adıgüzel *(Ali Hoca)*

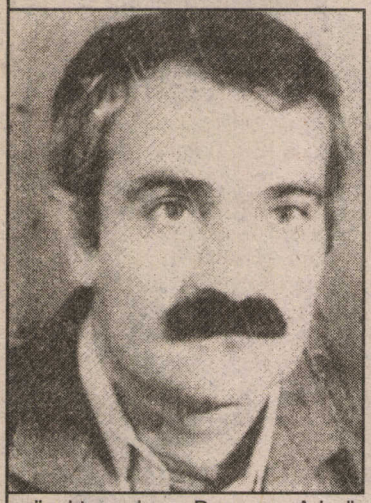

1 Ocak 1950 tarihinde Bingöl'e bağlı Sarıcan köyünde dünyaya geldi. Çevresindekiler onu, yiğit, mert ve yurtsever olarak tanırlardı. Remo, hala genç yaşta iken yurtsever duyguları taşıdı. Gittiği her yerde çevresindekileri zulme ve sömürüye karşı uyandırdı. 1975'te yayın hayatına başlayan Özgürlük Yolu Dergisi'nin ileri sürdüğü görüşleri benimsedi. 1980'den önce kurulan DHKD (Devrimci Halk Kültür Derneği) ve TÖB-DER içinde aktif görevler aldı. 1980'de Faşist Cunta'nın siyasi iktidara el koymasıyla gözaltına alınan Ramazan Adıgüzel, ağır işkenceler gördü ve uzun süre cezaevinde kaldı. Tahliye olduktan sonra İran Kürdistanı'na geçti. Orada PSK saflarında Humeyni rejimine karşı savaştı. Bir süre sonra da Avrupa'ya geçti ve politik çalışmalarını orada sürdürdü.

Ali Hoca 3 Mayıs 1987'de Almanya'nın Hannover kentinde provaktörlerce katledildi. Yaşamı boyunca Kürt halkı için mücadele eden Ramazan Adıgüzel, Kürdistan şehitlerinin arasına katıldı.

Ali İhsan Tan

Diyarbakır'ın Lice ilçesinde fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Ali İhsan Tan'ın tüm yaşamı yoksulluk içinde geçti. İlk ve ortaokul öğrenimini Lice'de tamamlayan Ali İhsan Tan, daha genç yaşta iken Özgürlük Yolu sempatizanı olarak ulusal mücadeleye katıldı. 1980 yılında üniversite sınavları için İzmir'e gitti. Aynı yılın Haziran ayında İnciraltı Öğrenci Yurdu'nda sömürgeci güçler tarafından katledildi. Genç yaşta iken şehid olan Ali İhsan Tan, Kürdistan şehitleri arasında yerini aldı.

Hüseyin Ali Akagündüz

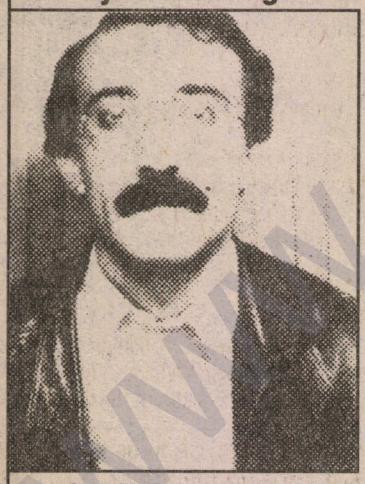

Hüseyin Ali Akagündüz, Ocak 1960 tarihinde Mazgirt-Lodek Köyünde dünyaya geldi. İlk ve Ortaöğrenimini Bingöl, Elazığ ve Dersim'de bitirdi. O dönemde Kürt sorununa ilgi duydu ve onunla ilgili çalışmalara katıldı.

1977 yılında Fransa'da çalışmakta olan ailesinin yanına gitti. Paris'e yerleştikten kısa bir süre sonra, işçi ve öğrenci derneklerinde aktif görev aldı. Birkaç kez DHKD (Devrimci Halk Kültür Derneği) delegasyonu olarak Uluslararası Gençlik Festivallerine, Kürdistan gençliği adına katıldı. H.Ali Akagündüz, 16 Haziran 1987 tarihinde provaktörler tarafından Paris'te katledildi. Kürt gençliği adına Uluslararası alanda başarılı çalışmalar yapan ve genç yaşta aramızdan ayrılan H.Ali Akagündüz'ün anısı sonsuza dek içimizde yaşayacaktır.

Arif Kılıç

Kürtler, sadece Kürdistan'da değil, metropollerde de yaşam mücadelesi vermekteler. Buralara geliş nedenleri farklıdır. Kimileri sürgün edilmiş, kimileride yokluktan ve baskılardan vatan topraklarını terkederek buralarda yerleşmişlerdir. Arif Kılıç'ın ailesi de bu nedenlerden dolayı Kırşehir'e yerleşmişti.

Daha genç yaşta iken, yurtseverler arasında yerini alan Arif Kılıç Ankara DHKD ile sürekli diyalog kurdu. DHKD'ye üye oldu ve dernekte aktif görevler aldı. O dönemde Kırşehir'de yoğun olan gericilere karşı etkin mücadele etti. Ve 5 Temmuz 1980 yılında faşistler tarafından katledildi.

HER MIRINEK JÎYANEK E, HER DILOPEK XWÎN XELATEK E.

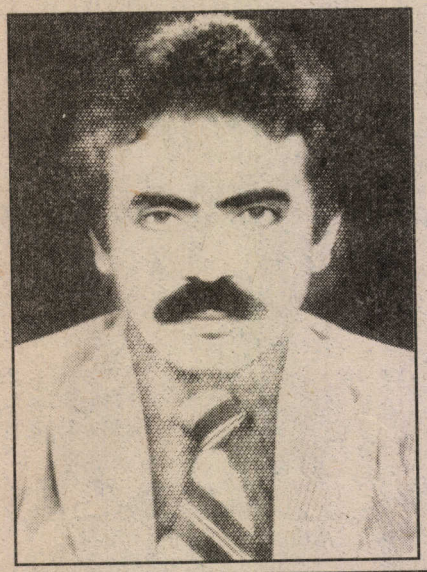

Metin Battal

Adana'da yaşamını sürdüren yoksul bir ailenin çocuğu olan Metin, uzun süre burada çalıştı. Genç yaşta Özgürlük Yolu saflarında yeraldı. Yurtseverliğini örgütlü mücadeleyle pekiştirdi.
Yiğit ve fedakar olan Metin, 7 Temmuz 1980 tarihinde faşistlerin hedefi oldu ve cadde ortasında vurularak şehit düştü.

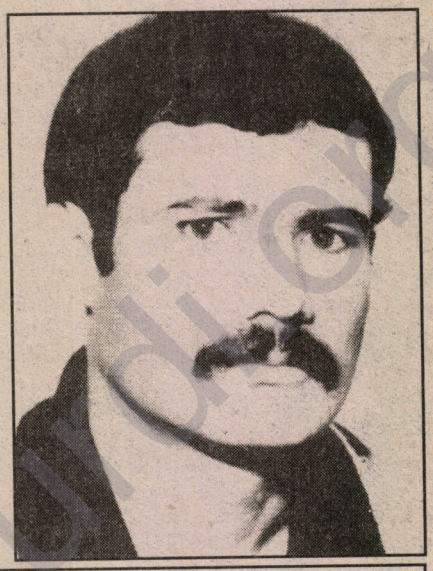

Metin Aksoy

Metin, Ağrı'nın bir köyünde dünyaya geldi. Daha küçük yaşta iken yaşam kavgası vermeye başladı. Bir taraftan öğrenimini sürdürüken, diğer taraftan da çalışarak ailesinin geçimini sağlamaya çalıştı. Ağrı'da DHKD ve TÖB-DER'de aktif olarak çalıştı. 1980 öncesi dönemin zor koşullarında PSK saflarına katılarak Kürt halkının ulusal mücadelesinde yerini aldı.
12 Eylül 1980'den önce yakalandı ve cezaevine girdi. Tahliye olduktan kısa bir süre sonra, 12 Eylül faşit darbesiyle tekrar tutuklanan Metin Aksoy, gördüğü ağır işkenceler sonucu 27 Ekim 1980'de şehit düştü.

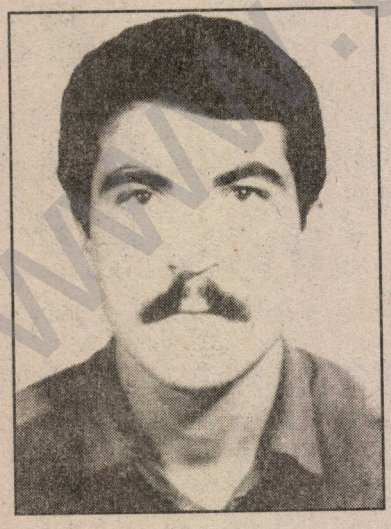

Mirzê

Mirzê çok genç yaşta Özgürlük Yolu saflarında yeraldı. Her Kürt genci gibi oda politik çalışmalarından dolayı tutuklandı ve ağır işkenceler gördü. 1981 tarihinde cezaevinden çıtıktan sonra İsveç'e yerleşti. Politik çalışmalarını İsveç'te sürdüren Mirzê 22 Eylül 1984 tarihinde ani bir hastalıktan dolayı aramızdan ayrıldı. O her zaman kalbimizde yaşayacaktır.

www.arsivkurdi.org

Soran Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

DENG Yayınları

Türkçe İzahlı Kürtçe Gramer.....	**Kamuran Ali Bedirxan**.....	20.000
Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi.....	**Rohat**	45.000
Dawiya Dehaq	**Kemal Burkay**.....	10.000
Diwana Yekan-Diwana Duduyan **Sewra Azadi**...	**Cigerxwin**.....	80.000
Ferheng (Sözlük) Kürtçe-Türkçe/Türkçe- Kürtçe..	**D. İzoli**	195.000
Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan..... Coğrafya-Tarih-Edebiyat Cilt 1	**Kemal Burkay**.....	95.000
Ferheng (Sözlük) Zazaca-Türkçe.....	**Malmisanij**.....	100.000
Yakılan Şiirin Türküsü.....	**Kemal Burkay**.....	40.000
Azadi û Jiyan-Özgürlük ve Yaşam.....	**Kemal Burkay**.....	80.000
Diwana Sısêyan **Kime Ez** - Diwana Çaran **Ronak**..	**Cigerxwin**.....	80.000

Dilan Yayınları

Çağdaş Kürdistan Tarihi	**Lucien Rambot**.....	25.000
Kürdistan'da Eğitim Süreçleri.....	**Rohat**.....	25.000
Sorgu, Zindan, Direniş ve Yaşam.....	**M. Ali Ural**.....	35.000
Diyarbakır Sorgu ve 5 Nolu.....	**F. Welat**.....	35.000
Kürdistan Tarihinde Dersim.....	**Dr. Vet. M. Nuri Dersimi**...	75.000

GENEL DAĞITIM VE İSTEME ADRESİ:

Atatürk Bulvarı Emlak Bankası Apt. No: 146 Kat: 6 D: 24 **Aksaray / İSTANBUL**

Tlf: 511 28 66 Fax: 514 07 32

NOT: Ödemeli isteyenlere % 25 indirimli gönderilir.

www.arsivakurdi.org

Son günlerde gelişen olaylarla ilgili dergimizin bürosuna ulaşan Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK) Yurtdışı Bürosu'nun "Şiddet Çözüm Değil, Silahlar Susmalıdır" başlıklı bildirisini kamuoyunun çok yönlü bilgilenme sürecine katkıda bulunak için yayınlıyoruz. ***DENG***

ŞİDDET ÇÖZÜM DEĞİL, SİLAHLAR SUSMALIDIR

Bu yılın Mart ve Nisan aylarında başlayan ve milyonlarca insanı sevince boğan barış umudunun kesintiye uğramasından sonra, hem Türkiye'de, hem de Kürdistan'da şiddet hızlı bir tırmanışa geçti. Her gün onlarca insan yaşamını yitiriyor. Türk devleti, Kürdistan'da yürüttüğü kirli savaşta, hiçbir kural tanımıyor. O, Kürt sorununu orduya havale ederek çözme yönündeki politikasını sürdürürken, Kürdistan'ın köy ve kasabaları yıkılıyor; yerleşim birimleri bombalanıyor; ormanlar yakılıyor; sivil insanlar katlediliyor. Devletin baskı ve zulmü karşısında Kürt halkı, ata-dede toprağını terketmek zorunda kalıyor.

Bu, devlet ve hükümet yetkililerinin iddialarının tersine, yalnızca PKK gerillalarına karşı değil, bir bütün olarak Kürt halkına karşı sürdürülen bir savaştır.

Devlet Kürdistan'da bunları yaparken, yeniden sıkıyönetim tartışmaları başlatıldı. Sıkıyönetime gerekçe olarak da, "terörün tırmanması", "ülkenin içinde bulunduğu zor durum" gösteriliyor. Kürt sorununun çözümünü askeri güçlere havale edip; Kürt sorunu yoktur, PKK terörü vardır diyenler, sorunun barışçıl çözümü konusundaki tartışmaları bile yasaklamaktadırlar. Diğer yandan, dünya kamuoyuna da Kürt yurtsever hareketini "terör" olarak göstermek için binbir türlü çaba içine girmekten de geri kalmıyorlar.

Türkiye ve Kürdistan'da bunlar yaşanırken, 4 Kasım günü, Kürtler, bir anda yeniden Avrupa'nın gündemini işgal ettiler. Başta Almanya olmak üzere, Avrupa'nın birçok ülkesinde Türk temsilciliklerine, çeşitli işyerlerine saldırılar oldu. Bu olaylar sonucunda, bir kişi yaşamını yitirken, çok sayıda kişi de yaralandı.

Benzer bir durum daha önce Haziran ayında da yaşanmıştı. O dönemde kamuoyuna yaptığımız açıklamada, Kürt yurtsever hareketinin, yurt dışında şiddete varan eylemlerden özellikle kaçınması gerektiğini belirtmiş; bunun, yarardan çok zarar getireceğini söylemiştik. Bu anlamda, son gelişmeleri değerlendirdiğimizde de, Avrupa'da gerçekleştirilen bu tür eylemlerin, hangi gerekçelerle olursa olsun, kabul edilir yanının bulunmadığını birkez daha vurgulamak istiyoruz. Bu tür eylemler, Kürt halkının ulusal hakları için yürüttüğü mücadelesine, uluslararası plandaki desteği zayıflatır, onu tecrit eder. Türk devletine, Kürt yurtsever hareketini yurtdışında sıkıştırmak için kozlar verir. "Kürdistan'daki devlet terörüne tepki" diye ifade edilebilecek bu tür eylemlerin, Kürt ulusal davasına yarardan çok zarar vereceği yurtsever kesimlerce bilinmelidir.

Tüm bu gelişmelerin olumsuz olduğu gerçeği gün gibi ortada duruyor. Diğer bir gerçek ise, bu durumun asıl sorumlusunun Türk devleti olduğudur. Onun başkasını suçlamaya hakkı yoktur. Suçlu kendisidir. Haksız olan odur, terörist olan odur. Türk devleti, 20 milyonluk bir ulusu yok sayıyor, onun ulusal demokratik haklarını tanımak istemiyor. Onun bu istemini kanla boğmak istiyor. Bu politikanın bir batak olduğunu bütün dünya görmelidir. Türk devleti bu batakta, çırpındıkça batıyor.

Diğer yandan, Kürt yurtsever hareketi, içinden geçilen bu süreçte, özellikle ulusal birliğin sağlanması yönünde çalışmaların yürütüldüğü bir dönemde, düşmana, karşı propaganda olanakları sağlayacak eylemlerden uzak durmalıdır. Ülke içinde çoluk-çocuğun, öğretmenlerin öldürülmesi gibi eylemlerden kaçınmalıdır. Yine yurt dışındaki protesto eylemleri barışçıl bir çerçevede kalmalıdır.

Kürt halkı, yurtsever güçler, yurt içinde zulme ve sömürüye karşı tüm meşru yöntemlerle direnme hakkına sahiptir. Bu, Hitler rejimine karşı ulusal direniş gösteren Fransız halkının, ABD işgaline karşı direnen Vietnam halkının hakkı olduğu kadar, sömürgeci rejimlere karşı direnen Kürt halkının da meşru hakkıdır. Böyle olunca da Kürt halkının meşru mücadelesini bir terör eylemi olarak görmenin inandırıcılığı yoktur.

Öte yandan, sorunun barışçıl ve demokratik yoldan çözümü için uluslararası güçlere de görev düşmektedir. Türk yönetimi, ülkemizde sürdürdüğü bu kirli savaşı, Batı'lı ülkelerden aldığı askeri ve ekonomik yardımlar vasıtasıyla yürütüyor. Bu anlamda, ülkemizdeki kirli savaşın sürdürülmesinde bu devletlerin de sorumlulukları vardır. Onlar gelişmelere sessiz kaldıkça, ülkemiz bir kan deryasına dönecektir. 35 milyonu aşkın bir ulusun özgürlüğü için yürüttüğü mücadelenin tanklarla, toplarla, engellenemeyeceğini tüm dünya bilmelidir. Uluslararası kamuoyu, savunmasız, mazlum bir ulusa Ortadoğu düzeyinde yürütülen bu barbarlığa ve soykırıma karşı sesini yükseltmelidir.

Kürt sorununun politik bir sorun olduğunu ve eşitlik temelinde, diyalog yoluyla çözülmesi gerektiğini yıllardan beri savunan partimiz, karşılıklı ateşkesin sağlanması ve denetlenebilmesi için, uluslararası güçlerin çaba harcaması gerektiği inancındadır.

Şiddet durmadıkça, soruna kalıcı çözümler bulunmadıkça, hem Türk, hem de Kürt halkı gelişmelerden büyük zararlar görecektir. Hiç kimse, Kürt halkından, kurbanlık koyun gibi düşmana boynunu uzatmasını beklememelidir. **5 Kasım 1993**

Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK)
Yurtdışı Bürosu